

**KKTC
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ**

**ORTA VADELİ PROGRAM
2020-2022
(TASLAK)**

AÇIKLAMA

Devlet Planlama Örgütümüzün Şubat ayı içerisinde hazırlamış olduğu Orta Vadeli Program taslağı Sosyal ve Ekonomik Konsey üyelerinin görüşlerine sunulmuştı. Sosyal ve Ekonomik Konsey üyelerinden görüş beklenirken malum olunduğu üzere ülkemizde ve Dünyada Corona Virüs pandemisi meydana gelmiştir. Bu pandemi nedeniyle ülkemiz ekonomisi de olumsuz olarak etkilenmiş, gerçekleştirilmesi düşünölen hedefler de güncelliğini yitirmiştir. O nedenle OVP taslağı Bakanlar Kurulumuzun onayına sunulmamıştır. Buna rağmen sözkonusu taslağın içerisinde bazı gerçekteşme rakamlarının ve pandemi sonrası hala geçerliliğini koruyan bilgilerin yer almasından dolayı ilgilenen kurum, kuruluş ve araştırmacılara, bu konudaki ihtiyaçlarını karşılanmak maksadıyla Devlet Planlama Örgütü olarak Orta Vadeli Programın taslak olarak yayınlanması tarafımızdan uygun görölmüştür.

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER.....	2
1.1 DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER.....	2
1.1.1 BÜYÜME.....	2
1.1.2 ENFLASYON	5
1.1.3 İŞSİZLİK.....	6
1.2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	8
1.2.1. BÜYÜME HIZI VE GSYİH'NİN BİLEŞİMİ	8
1.2.2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ.....	12
1.2.3. SABİT SERMAYE YATIRIMLARI.....	15
1.2.3.1. SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI.....	15
1.2.3.2. SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARI İLE DAĞILIMI	17
1.2.4. FİNANSMAN DENGESİ	18
1.2.4.1. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ.....	18
1.2.4.2. KAMU BORÇ STOKU.....	20
1.2.4.3. DEVLET BÜTÇE DENGESİ	21
1.2.5. ÖDEMELER DENGESİ	27
1.2.5.1. CARİ İŞLEMLER.....	27
1.2.5.1.1. DIŞ TİCARET.....	27
1.2.5.1.2. GÖRÜNMEYEN İŞLEMLER	28
1.2.5.1.3. CARİ İŞLEMLER DENGESİ.....	28
1.2.5.2. SERMAYE HAREKETLERİ	30
1.2.5.3. REZERV HAREKETLERİ.....	30
1.2.6. ENFLASYON	30
1.2.7. BANKACILIK	34
1.2.7.1. BANKA MEVDUATLARI	34
1.2.7.1.1. TÜRK LİRASI MEVDUAT GELİŞMELERİ	35
1.2.7.1.2. DÖVİZ MEVDUAT GELİŞMELERİ	36
1.2.7.2. KREDİLER	37
1.2.8. İSTİHDAM	38
2. TEMEL AMAÇ.....	39

3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER	41
3.1. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ	41
3.1.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM.....	41
3.1.2. ÖDEMELER DENGESİ	41
3.1.3. ENFLASYON	42
3.2. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	43
3.2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM.....	43
3.2.2. KAMU MALİYE POLİTİKASI	44
3.2.2.1. KAMU HARCAMA POLİTİKASI	45
3.2.2.2. KAMU YATIRIM POLİTİKASI.....	46
3.2.2.3. KAMU GELİR POLİTİKASI	47
3.2.2.4. KAMU BORÇLANMA POLİTİKASI	48
3.2.2.5. KAMU MALİ YÖNETİMİ VE DENETİM.....	49
3.2.3. ÖDEMELER DENGESİ	49
4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ	51
4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI.....	51
4.1.1. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ	51
4.1.2. EKONOMİDE KAYIT DIŞILIĞIN AZALTILMASI.....	52
4.1.3. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ.....	53
4.1.4. ENERJİ ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ.....	53
4.1.5. AR-GE ÇALIŞMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI	54
5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR.....	55
5.1. TARIM.....	55
5.1.1. ORMANCILIK	57
5.1.2.TAŞOCAKÇILIĞI	58
5.1.3. SU.....	58
5.2. SANAYİ.....	59
5.2.1 ARAŞTIRMA, GELİŞTİRME VE TASARIM	61
5.2.4. ENERJİ.....	62
5.3. İNŞAAT	64
5.4. TİCARET	66
5.5. TURİZM.....	68
5.6. ULAŞTIRMA – BİLGİ VE İLETİŞİM.....	70
5.6.1. ULAŞTIRMA.....	70
5.6.2. BİLGİ VE İLETİŞİM.....	73
5.7. EĞİTİM.....	74

5.7.1. YÜKSEKÖĞRETİM.....	74
5.7.2. ORTAÖĞRETİM VE İLKÖĞRETİM.....	75
5.8. GENÇLİK	79
5.9. SPOR.....	81
5.10. KÜLTÜR.....	83
5.11. SAĞLIK	84
5.12. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK.....	86
5.13. ÇEVRE.....	88
5.14. FİZİKİ PLAN	91
5.15. İSKAN.....	92
5.16. KOOPERATİFÇİLİK	93
5.17. İDARİ ÖRGÜTLENME	95
5.18. YEREL YÖNETİMLER	96
5.19. BEŞERİ KAYNAKLAR.....	98

EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER.....	101
EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	102
EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	103
E TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ	104
EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ.....	105
EK TABLO-6 SABİT SERMAYA YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI ..	106
EK TABLO-7 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ.....	106
EK TABLO-8 DEVLET BÜTÇE DENGESİ	107
EK TABLO-9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDESİ	108

GİRİŞ

2020-2022 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP), KKTC ekonomisinin gelecek yıllarda istikrarlı bir şekilde büyümesi ve halkın refahının artırılması hedeflerine ulaşmak için gerekli atılımları gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır.

Bu Programın temel amacı; fiyat istikrarı, finansal istikrar ve cari işlemler dengesinde son bir yılda elde edilen kazanımların korunup geliştirilmesi, üretim ve verimlilik odaklı, sürdürülebilir büyümeyi, bütçe disiplini ve dengesini sağlamak, işsizliği azaltmak, istihdam artışını gerçekleştirmek, enflasyonu düşürmek ve böylece makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmektir

Orta Vadeli Program, program döneminde yoğunlaşılacak amaç ve öncelikler ile birlikte, makroekonomik hedefleri, öncelikli politikalar ve tedbirleri kapsamaktadır.

ABD ve Çin arasında yaşanmakta olan ticaret savaşları tedarik zincirlerini bozarak, güveni zayıflatarak ve belirsizliği artırarak küresel çapta sermaye yatırımları, ücretler ve talep üzerinde belirgin şekilde etkili olmaktadır.

Türkiye'nin dış kaynak ihtiyacı ve yaşanan uluslararası siyasi gerginliklerin ve özellikle Ortadoğu'da artan jeopolitik risklerin Türk Lirası'nda yarattığı değer kayıpları, azalmasına rağmen devam etmektedir. Bu değer kayıpları, fiyatlar genel düzeyinin dolayısıyla enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte Küresel ekonomide gözlenen durgunluk nedeniyle basta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde para politikalarının ekonomik aktiviteyi desteklemeye yönelmesinin, küresel finansal koşulları ve risk iştahını iyileştirmek suretiyle Türkiye ekonomisine olumlu katkı yapması öngörülmektedir

Orta Vadeli Program'da Dünya, Türkiye ve KKTC ekonomisindeki gelişmeler irdelenerek ekonomide tekrardan dengelenmeyi sağlayacak program hedefleri ile büyüme ve istihdam merkezli alanlarda izlenecek politikalar ve tedbirler yer almaktadır.

OVP'in makroekonomik çerçevesi, gerek KKTC'deki gerekse Türkiye ve diğer ülkelerdeki siyasi ve ekonomik gelişmeler, riskler ve beklentiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1.1 Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler

1.1.1 Büyüme

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından hazırlanan 2019 yılı Ekim ayına ait “Dünya Ekonomik Görünüm” raporunda IMF’nin 2019 yılı küresel büyüme rakamı tahmininin %3.0 olduğunu ve bu rakamın 2008-09 döneminden beri görülen en düşük büyüme rakamı olduğu belirtilmiştir. Rapora göre 2018 yılı boyunca, küresel büyüme keskin bir şekilde düşmüş, gelişmiş ekonomiler arasındaki zayıflama, büyük ekonomileri (ABD ve özellikle Euro bölgesi) ve daha küçük olan Asyalı gelişmiş ekonomileri de etkileyecek şekilde geniş bir tabana yayılmıştır. Ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlama Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika ve Rusya dahil olmak üzere gelişmekte olan ekonomiler yanı sıra makroekonomik ve finansal stres yaşayan bazı ülke ekonomilerinde daha da belirginleştiğini yazan rapor, 2020 yılı için küresel büyüme tahmin rakamını ise Nisan 2019’daki tahmininden 0.2 puan aşağıya indirerek %3.4 olarak revize etmiştir.

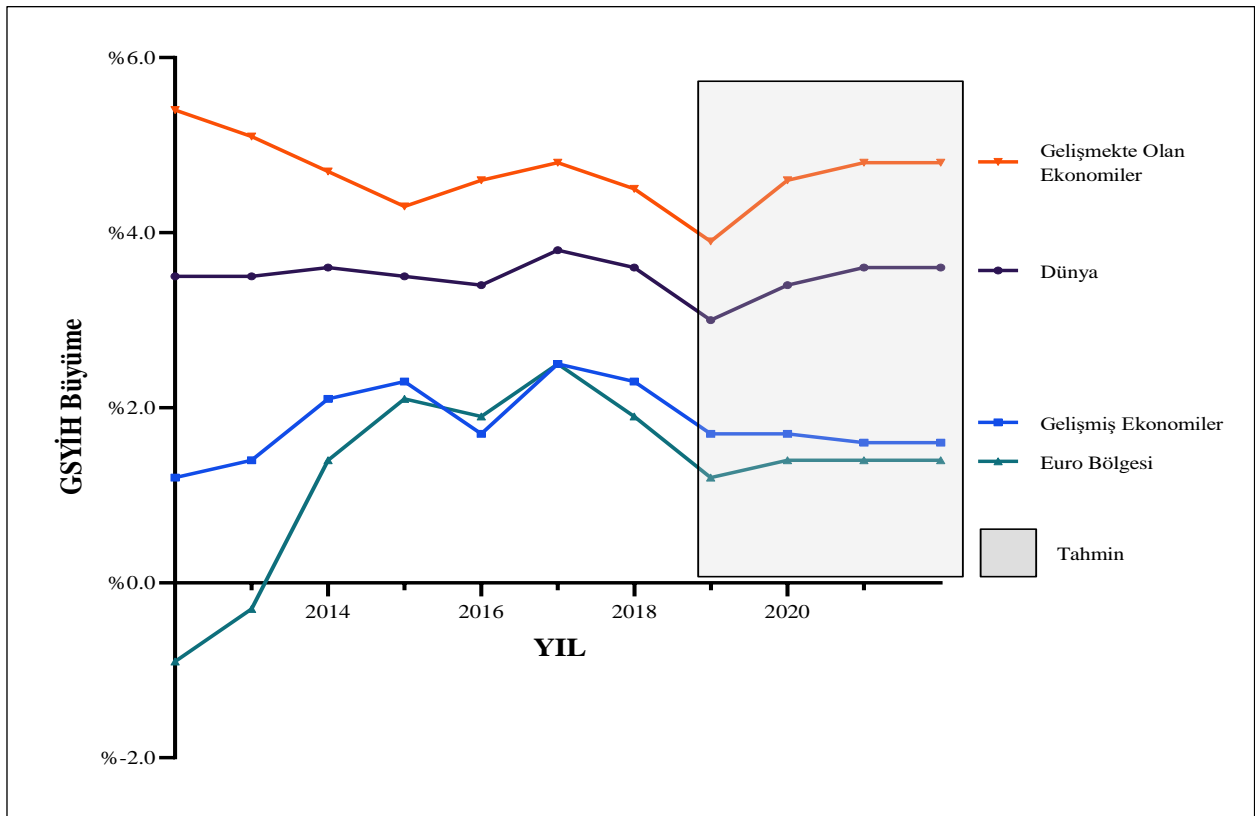
Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanlığı 2020 yılı başındaki görüşünde ise yeni dönemde artan işsizliğin yeni bir Büyük Buhran’a yol açacağı öngörüsünde bulundu. Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanlığı son 20 yılda gözlemlenen ülkeler arasındaki eşitsizliğin azalmasına rağmen, farklı toplum grupları arasındaki eşitsizliğin belirgin bir şekilde arttığını kaydetti. Artan eşitsizliğin ekonomik büyümeyi engellediğini ve popülizm ve siyasi istikrarsızlığı körüklediğini belirtirken “Bu kaygı verici eğilim, teknolojik gelişim ve entegrasyonun ilk önce Yıldızlı Çağ’a daha sonra Kükreyen Yirmili’ye ve son olarak da Büyük Buhran’a yol açan 20. Yüzyılın başlarındaki durumu hatırlatıyor” ifadeleri kullanıldı. Şu anda durumun iklim krizi ve artan korumacılık politikası nedeniyle daha da karmaşıklaştığına vurgu yapılan açıklamada, sonuç olarak finansal piyasalardaki istikrarsızlık ve toplumsal huzursuzluğun önümüzdeki on yıla damgasını vuracağını kaydedildi.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)’nin ise Kasım 2019’da yayınladığı “Ekonomik Görünüm” raporunda ise Uluslararası Ticarete yaşanan çatışmalar, zayıf iş yatırımları ve kalıcı politik belirsizliklerin dünya ekonomisini ağırlaştırdığı ve uzun vadeli durgunluk riskini artırdığı belirtilmiştir. IMF’den farklı olarak OECD’ye göre Dünya GSYİH büyümesinin bu yıl %2.9 olması beklenirken, 2020-2021’de ise % 2.9 olarak kalacağını tahmin edilmektedir. OECD’nin 2018 Küresel GSYİH büyüme rakamı ise % 3.5 idi (Grafik 1).

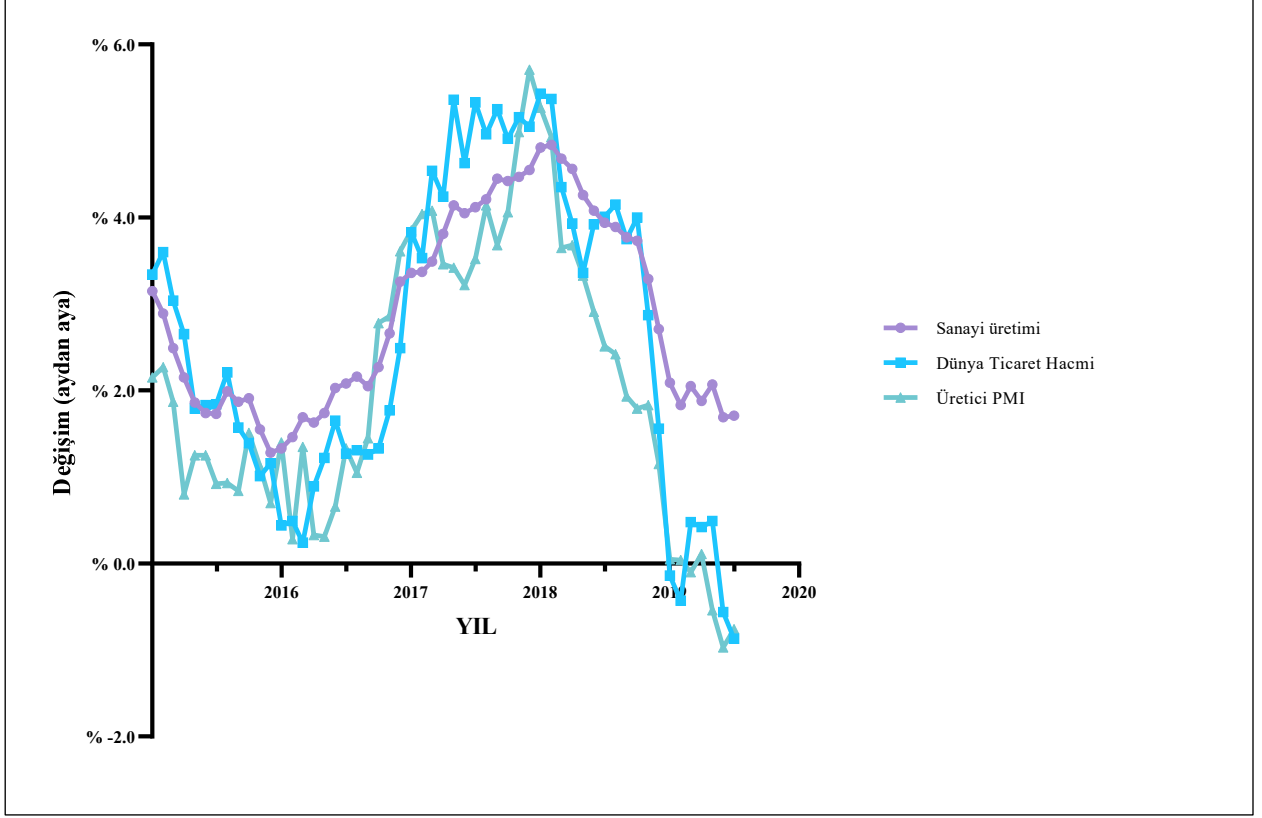
Söz konusu gelişmelere yönelik OECD raporunun sunduğu çözüm önerileri ise şu şekilde olmuştur: Küresel ekonomide meydana gelen ciddi değişikliklerin yanı sıra, yüksek düzeyde belirsizliklerle karşı karşıya kalan işletmelerin sorunlarının giderilmesi için ciddi adımlar atılması gerekmektedir. Hükümetler, yatırımları artırmak, vergi ve ticaret konusunda adil uluslararası kurallar oluşturmak için acilen birlikte çalışmalıdırlar.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı “Yeni Ekonomi Programı 2020-2022” (YEP) raporuna göre, Türkiye'nin GSYİH büyümesinin 2018 için %2.8 olduğu belirtilmiş, 2019 için gerçekleşme tahmini %0.5 iken, 2020-2022 yıllarında ise her sene %5 büyüme gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

GRAFİK 1. ULUSLARARASI EKONOMİLERİN GSYİH BÜYÜME ORANLARI(%)

GRAFİK 2. KÜRESEL EKONOMİ İLE İLGİLİ BAZI ÖNCÜ GÖSTERGELER

1.1.2 Enflasyon

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Ekim 2019 raporunun Enflasyon başlığı altında verilen açıklamalara göre dünya enerji fiyatlarında yaşanan sakinliğin ve büyümede görülen ılımlı havanın etkileri ile gelişmiş ülkeler tüketici fiyat enflasyonu ortalama rakamının 2018'deki seviyesi olan %2.0'den 2019 yılında %1.5 seviyesine inmesi beklenmektedir. ABD ekonomisinin ise potansiyelin üzerinde faaliyet göstermesiyle birlikte, çekirdek tüketici fiyat enflasyon rakamının 2020-21 yıllarında orta vadeli değeri olan %2.2 seviyesinden yukarıda, yaklaşık %2.6 olacağı tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde (Venezuela hariç) ise enflasyonun bu yıl ortalama % 4,7'ye inmesi bekleniyor. Avrupa Birliği enflasyon beklentileri için Avrupa Merkez Bankası(ECB) Profesyonel Tahminciler Anketi (SPF) - 2019'un 4. çeyrek raporunda 2019, 2020 ve 2021 enflasyon beklentileri % 1.2, % 1.2 ve % 1.4 olarak her yıl için %0.1 düşürülerek revize edildi. Raporda aşağı yönlü revizyonlara esas olarak düşük petrol fiyatları, fiili enflasyon çıkışlarının beklenenden düşük olması ve kötüleşen ekonomik görünüm gösterilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı Eylül 2019'da yayınladığı “Yeni Ekonomi Programı 2020-2022” raporuna göre Türkiye için enflasyonun 2020 yılında %8,5'e, 2021'de %6'ya, 2022 yılında ise %4,9'a düşmesi beklenmektedir.

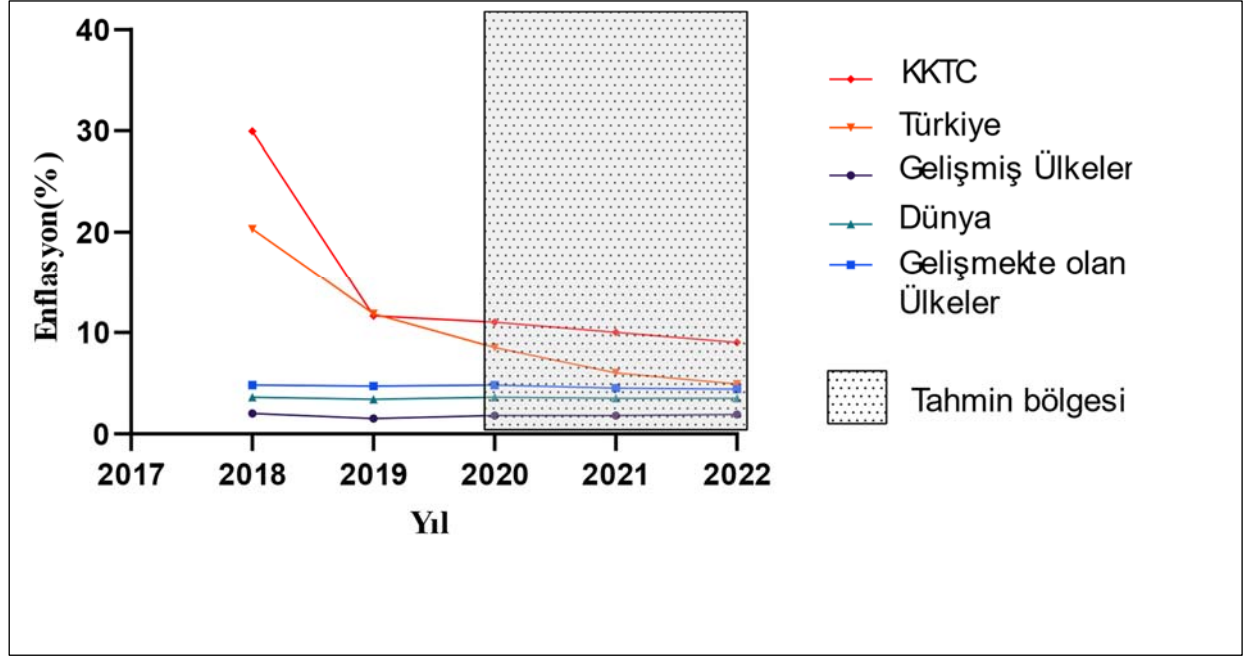
TABLO-1 TÜKETİCİ FİYATLARI DEĞİŞİMİ (YILLIK, %)¹

	2018	TAHMİN			
		2019	2020	2021	2022
Gelişmiş Ülkeler	2.0	1.5	1.8	1.8	1.9
Gelişmekte Olan Ülkeler	4.8	4.7	4.8	4.5	4.4
Dünya	3.6	3.4	3.6	3.5	3.5
Türkiye	16.3	11.84*	8.5	6	4.9
KKTC	29.96	11.66*	11.56	10.31	9.35

(*) Gerçekleşme

¹ IMF World Economic Outlook Ekim 2019, TC Hazine ve Maliye Bakanlığı YEP 2020-2022, İstatistik Kurumu ve Devlet Planlama Örgütü

GRAFİK 3. KÜRESEL EKONOMİLER, TÜRKİYE VE KKTC TÜKETİCİ FİYATLARI DEĞİŞİMİ (YILLIK)

1.1.3 İşsizlik

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için istihdam ve işsizlik konuları geçmiş yıllarda olduğu gibi 2019 yılında da ülke gündemlerinde yine ön sıralardaki ekonomik sorunlardan olmaya devam etmiştir. ABD’de 2019 Eylül ayı için açıklanan %3.7 işsizlik oranı ABD tarihinde son 50 yılda görülen en düşük işsizlik rakamı oldu². Euro bölgesinde ise Kasım 2019 işsizlik oranı %7.5’e gelmiş ve 2013 sonundan beri düzenli azalmaya devam ettiğini göstermiştir³. Türkiye için yine Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı “Yeni Ekonomi Programı 2020-2022” raporuna göre 2019 yılı için işsizlik oranı %12.9 gerçekleşmesi tahmin edilirken bu oranın 2020 yılı için %11.8’e, 2021 yılı için %10.6’ya ve 2022 yılında da %9.8’e düşeceği öngörülmektedir (tablo-2, Grafik 4).

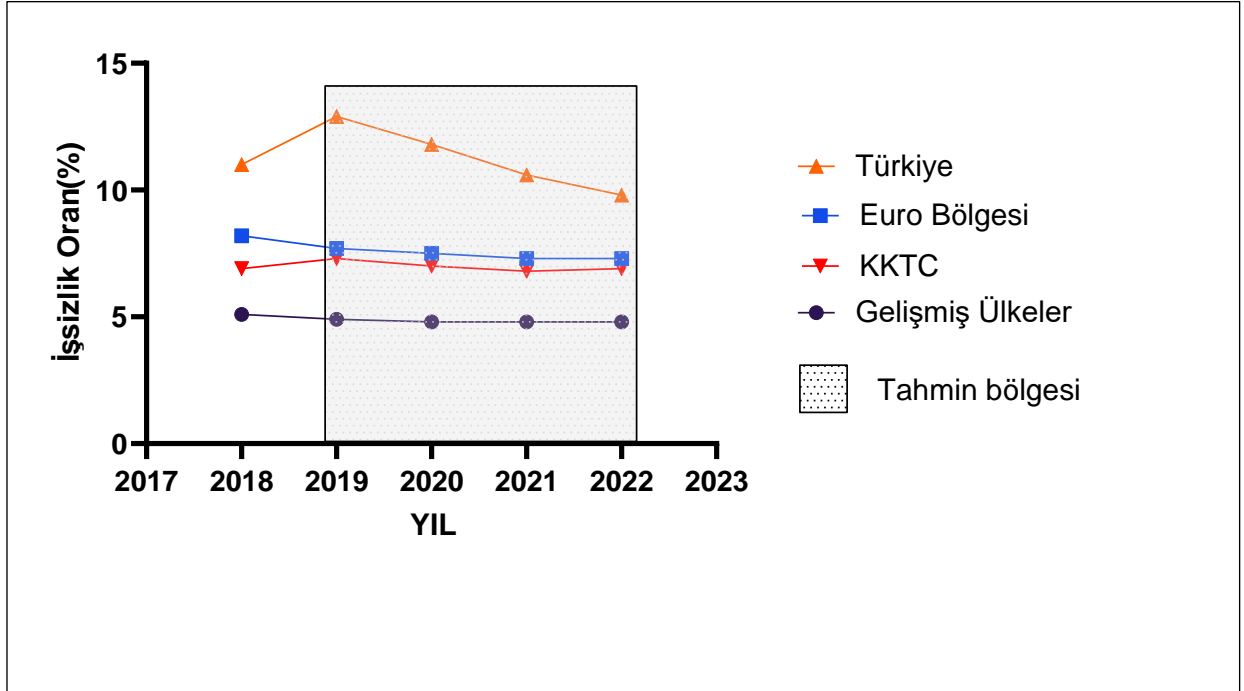
² <https://www.bls.gov/news.release/pdf/empsit.pdf>

³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics#Longer-term_unemployment_trends

TABLO-2 ÜLKELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI(%)¹

	2018	Tahmin			
		2019	2020	2021	2022
Gelişmiş Ülkeler	5.1	4.9	4.8	4.8	4.8
ABD	3.9	3.7	3.5	3.5	3.6
Euro Bölgesi	8.2	7.7	7.5	7.3	7.3
İngiltere	4.1	3.8	3.8	4	4.1
Japonya	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4
Diğer Gelişmiş Ülkeler	4	4.1	4.1	4.1	4.1
Türkiye	11	12.9	11.8	10.6	9.8
KKTC	6.9	7.3	7.0	6.8	6.9

GRAFİK 4. ÜLKELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI (%)

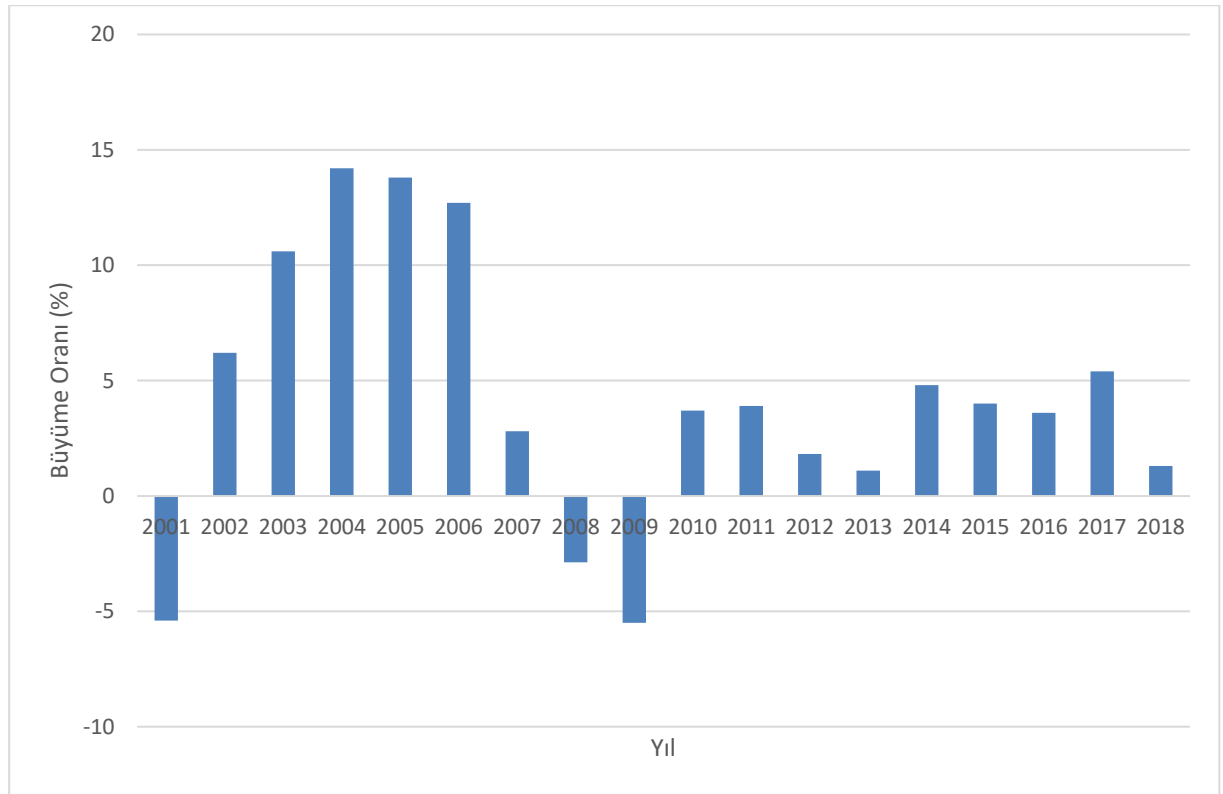
¹ IMF, World Economic Outlook, Ekim 2019, TC Hazine ve Maliye Bakanlığı YEP 2020-2022, Devlet Planlama Örgütü KKTC 2019 İşsizlik rakamı gerçekleşmedir.

1.2. KKTC Ekonomisindeki Gelişmeler

1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) rakamlarında 2010-2011 yıllarında gerçekleşen %3.7 ve %3.9'luk büyümenin ardından 2012 ve 2013 yıllarında büyüme yavaşlayarak devam etmiş, GSYİH reel olarak sırasıyla %1.8 ve %1.1 artmıştır. 2014, 2015 ve 2016 yıllarında ise GSYİH reel olarak sırasıyla %4.8, %4.0 ve %3.6'lık artış göstermiştir. 2017 yılında reel büyüme %5.4 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılı büyüme rakamı ise 2018 Ağustos ayında yaşanan döviz şoku neticesinde %1.3 olmuş ve 2017 yılına göre daha düşük bir büyüme gerçekleşmiştir. (tablo 3, grafik-5).

Grafik-5 KKTC GSYİH REEL BÜYÜME ORANLARI (%) 2001-2018

Ana sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2016 yılında % 7.3 ile Sanayi, % 5.7 ile İnşaat ve % 5.3 ile Ulaştırma-haberleşme sektörlerinin en fazla büyüyen sektörler olduğu görülmektedir. 2017 yılında ise %10.6 ile İnşaat, %9.0 ile Ticaret-Turizm ve %7.7 ile Serbest Meslek ve Hizmetler en fazla büyüyen sektörler olmuşlardır. 2018 yılında ise İnşaat sektörü %7.6 ile en çok büyüyen sektör iken Serbest Meslek ve Hizmetler %5.3 ile ikinci, Konut Sahipliği ise %4.6 ile üçüncü en çok büyüyen sektörler olmuştur.(tablo 3).

2016 yılında yaşanan kuraklığa bağlı olarak Tarım sektöründe %7.3 daralma gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.9'luk reel büyüme gerçekleşmiştir. 2018 yılında Tarım sektörü %2.6 büyümüştür.

Sanayi sektöründeki gelişmelere bakıldığında; 2016 yılında Sanayideki büyüme %7.3 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.4'lük bir büyüme gerçekleşmiştir. 2018 yılı Sanayi için kötü bir yıl olmuş ve %12.4 küçülmüştür. Özellikle imalat sanayi'de görülen %16.2'lik eksi büyüme bu gerçekleşmeye katkı koymuştur.

İnşaat sektöründe 2016 yılında %5.7, 2017 yılında %10.6 düzeyinde reel büyüme gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise sektör en çok büyüyen sektör olarak %7.6 rakamına ulaşmıştır.

Ticaret-Turizm sektörüne bakıldığında, 2016 yılında reel büyüme %4.8 olarak gerçekleştikten sonra 2017 yılında özellikle Turizm sektöründeki %22.4'lük artışın da etkisiyle %9.0'luk bir büyüme gerçekleşmiştir. 2018 yılı için gerçekleşen büyüme rakamlarına bakıldığında ise Ticaret-Turizm sektörü %0.4 gibi durağan sayılabilecek bir büyüme yaşamıştır. Toptan ve Perakende Ticaret sektörü 2018 yılında büyüme göstermezken (%0), Otelcilik ve Lokantacılık sektörü %1.6 Ulaştırma-Haberleşme sektöründe 2016 yılında %5.3, 2017 yılında %6.9 düzeyinde büyümeler gerçekleşmiştir. 2018 yılı sektör büyüme rakamı ise %3.5 olmuştur.

Mali Müesseseler sektöründe 2016 yılında %2.0, 2017 yılında %3.1 düzeyinde büyüme gerçekleşmişken 2018 yılında %2.7 olmuştur.

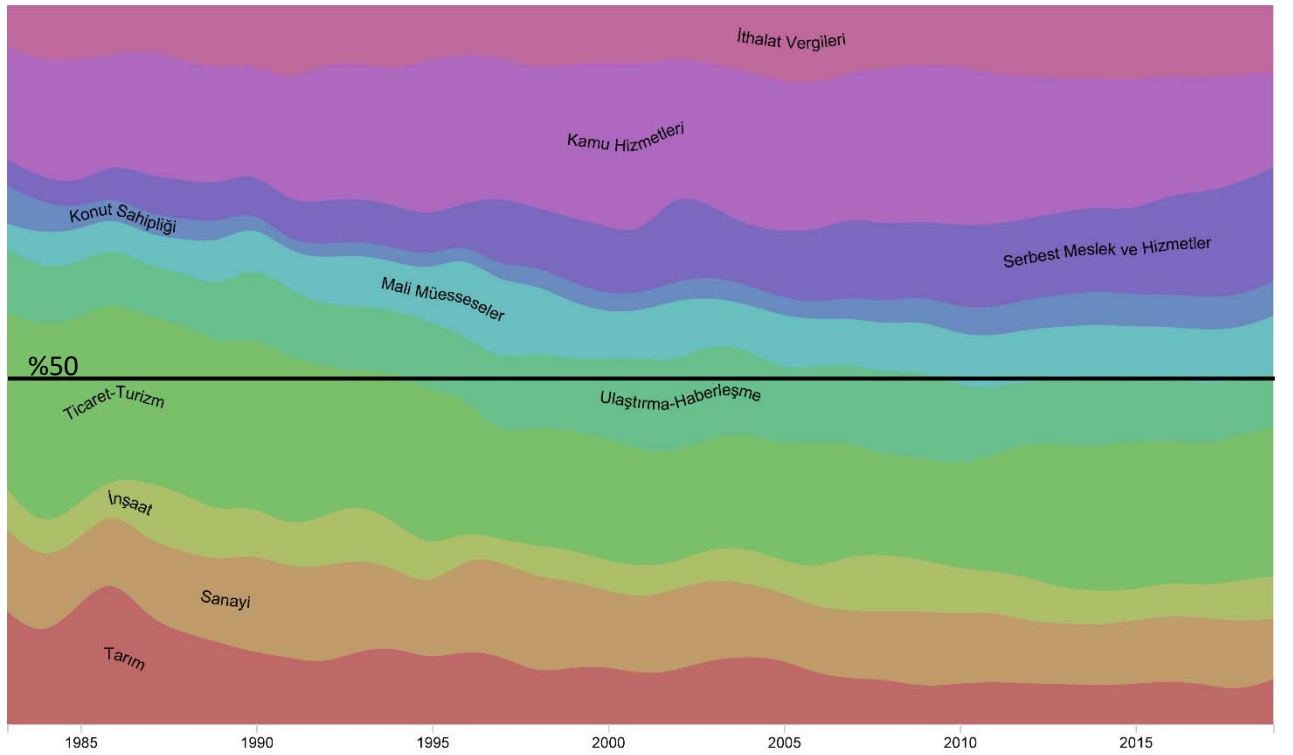
Serbest Meslek ve Hizmetler sektörü, 2016 yılında büyüme %3.6 seviyesinde gerçekleşmiş olup, bu oran 2017 yılında %7.7 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında sektör %5.3 büyüme ile yılı tamamlamıştır.

Konut Sahipliği sektörü 2016-2018 yıllarında sırasıyla %3.5, %3.8 ve %4.6 oranında büyümüştür. 2018 yılında sektör geçen son 5 yıla göre en iyi büyüme rakamına ulaşmıştır.

Kamu Hizmetleri sektörü 2016 yılında % 0.2, 2017 yılında ise % 0.8 daralmıştır. 2018 yılında ise Kamu Hizmetleri sektörü reel büyümesi %1.3 olmuştur.

Yukarıda bahsedilen sektörlerdeki gelişmeler sonucunda GSYİH, 2016 yılında %3.6, 2017 yılında %5.4 oranında bir büyüme kaydetmiştir. 2018’de %1.3 büyüme gerçekleşmiştir.

GRAFİK-6 GSYİH DAĞILIMI 1982-2018 YILLARI ARASI (CARI FİYATLARLA % PAY)

TABLO - 3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

Sektörler	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Sabit Fiyatlarla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	1.402,9	1.471,6	1510.0	647,6	658.8	1139.4
1.1. Bitkisel	623,6	599,2	670.7	309,3	279.6	427.4
1.2. Hayvancılık	673,4	738,0	720.7	295,3	308.3	634.1
1.3. Ormancılık	32,7	38,4	37.5	2,7	3.6	4.6
1.4. Balıkçılık	73,3	96,0	81.1	40,3	67.3	73.3
2. Sanayi	1.920,2	2.004,3	1755.8	1.064,7	1413.3	1538.0
2.1. Taşocakçılığı	57,2	62,0	60.1	80,1	136.4	182.3
2.2. İmalat Sanayii	1.491,5	1.554,5	1302.4	427,7	476.8	554.0
2.3. Elektrik-Su	371,4	387,9	393.4	556,9	800.2	801.8
3. İnşaat	1.611,6	1.782,3	1917.3	511,7	836.4	1081.4
4. Ticaret-Turizm	3.507,8	3.823,7	3838.4	2.280,6	2921.8	3814.5
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	2.736,4	2.879,1	2878.7	1.269,6	1617.8	2052.9
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	771,4	944,6	959.7	1.011,0	1304.1	1761.6
5. Ulaştırma-Haberleşme	1.340,5	1.433,7	1483.8	965,3	1156.6	1339.0
6. Mali Müesseseler	688,8	710,4	729.8	887,7	1007.8	1486.4
7. Konut Sahipliği	890,2	924,1	966.5	535,3	655.6	896.3
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	2.095,5	2.256,7	2376.4	1.679,9	2289.8	2889.9
9. Kamu Hizmetleri	1.927,3	1.912,1	1937.5	1.850,2	2193.1	2461.1
10. İthalat Vergileri	1.946,7	1.957,1	2004.7	1.178,3	1411.5	1678.2
11. GSYİH	17.331,5	18.276,0	18520.4	11.601,2	14544.8	18334.8
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	6,3	8,7	10.7	4,2	6.9	10.6
GSMH	17.337,8	18.284,7	18531.1	11.605,5	14551.8	18334.8
Sektörler	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Büyüme Oranı (%)			GSYİH'daki Payı (%)		
1. Tarım	-7,3	4,9	2.6	5,6	4.5	6.2
1.1. Bitkisel	-16,1	-3,9	11.9	2,7	1.9	2.3
1.2. Hayvancılık	-1,6	9,6	-2.3	2,6	2.1	3.5
1.3. Ormancılık	70,0	17,3	-2.4
1.4. Balıkçılık	10,2	31,0	-15.5	0,3	0.5	0.4
2. Sanayi	7,3	4,4	-12.4	9,2	9.7	8.4
2.1. Taşocakçılığı	7,5	8,3	-3.0	0,7	0.9	1.0
2.2. İmalat Sanayii	7,7	4,2	-16.2	3,7	3.3	3.0
2.3. Elektrik-Su	5,9	4,4	1.4	4,8	5.5	4.4
3. İnşaat	5,7	10,6	7.6	4,4	5.8	5.9
4. Ticaret-Turizm	4,8	9,0	0.4	19,7	20.1	20.8
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	4,3	5,2	0.0	11,0	11.1	11.2
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	6,5	22,4	1.6	8,7	9	9.6
5. Ulaştırma-Haberleşme	5,3	6,9	3.5	8,3	8	7.3
6. Mali Müesseseler	2,0	3,1	2.7	7,6	6.9	8.1
7. Konut Sahipliği	3,5	3,8	4.6	4,6	4.5	4.9
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	3,6	7,7	5.3	14,5	15.7	15.8
9. Kamu Hizmetleri	-0,2	-0,8	1.3	15,9	15.1	13.4
10. İthalat Vergileri	9,0	0,5	2.4	10,2	9.7	9.2
11. GSYİH	3,6	5,4	1.3	100,0	100.0	100
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	133,0	37,9	23.3	-	-	-
GSMH	3,8	5,5	1.3	-	-	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi

KKTC ekonomisi, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında büyümeye devam ederek 2018 yılındaki büyüme hızı geçmiş yıllara nispeten daha küçüktür. GSMH'da reel olarak 2016 %3.8 ve 2017 yılında %5.4 oranlarında büyümenin gerçekleştiği görülürken 2018 yılında büyüme %1.3 oranında olmuştur. (tablo-4). GSMH ve dış açıktan oluşan Toplam Kaynaklarda, reel olarak 2016, 2017 ve 2018 yıllarında ise sırası ile %3.5 ve %5.6 oranlarında artarak cari fiyatlarla 2017 yılında 13,476,9 milyon TL, 2018 yılında ise 17,697.2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Ekonominin gelecekteki büyümesinde en önemli etkenlerden biri, toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Toplam yatırımlarda; 2016 ve 2017 yıllarında sırası ile %2.5 ve %33.5 oranlarında artışlar gözlemlenirken 2018 yılında %19.3 oranında bir daralma gerçekleşmiştir. Toplam tüketimde ise 2016 ve 2017 yıllarında ise reel olarak toplam tüketim sırası ile %3.7 ve %0.01 oranlarında artarken 2018 yılında %12.27 artmıştır. Böylece 2016 yıllarında sırası ile toplam kaynakların %16.6'sı toplam yatırımlara dönüşürken 2017 yılında bu oran %21.0 olarak gerçekleş 2018 yılında ise bu oran %16.1 olarak gerçekleşmiştir. 2016 Yılında toplam kaynakların %83.4'nün toplam tüketime dönüşürken 2017 yılında toplam kaynakların %79.0'nun tüketime ayrıldığı gözlemlenmekte 2018 yılında ise bu oranın artarak %83.9 ulaştığı görülmektedir. Toplam Tüketim 2016 yılında 8,948.8 milyon TL olarak gerçekleşirken 2017 yılında cari fiyatlarla 10,640.9 milyon TL olarak gerçekleşmiş ve 2018 yılında ise 14,852.4 milyon TL ye ulaşmıştır. 2018 yılında toplam tüketimin %21.8'i kamu tüketimine ayrılırken %78.2'si ise özel tüketime ayrılmıştır. 2018 yılında Toplam Yatırımların, GSYİH içerisindeki payı %15.5 oranında gerçekleşirken, toplam tüketimin payı ise %81.1 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu harcanabilir geliri 2016, 2017 ve 2018 yıllarında sırası ile reel olarak %7.3, %16.5 ve %1 oranlarında artarak 2018 yılında sabit fiyatlarla 4,378.8 TL olarak gerçekleşmiştir. Kamu harcanabilir geliri, GSYİH içerisindeki payı ise, bahse konu yıllarda sırası ile %21.5, %23.7 ve %23.6 oranlarında olduğu gözlenmektedir. Özel harcanabilir gelir ise 2016 ve 2017 yıllarında reel olarak %2.9 ve %2.5 oranlarında artış gözlemlenirken 2018 yılında da bu artma eğilimi devam etmiş ve %1.5'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Toplam yurtiçi tasarruflarda, 2016 ve 2017 yıllarında reel olarak sırası ile %4.0 ve %23.8 oranlarında artışlar gözlemlenirken 2018 yılında %28.4 oranında azalma gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 3,482.4 milyon TL'ye gerilemiştir. (tablo 4). 2016 ve 2017 yıllarında toplam yurtiçi

tasarrufların, GSYİH içerisindeki payı sırası ile %22.9 ve %26.9 olarak gerçekleşirken 2018 yılında ise söz konusu rakamın %19.0 olarak gerçekleştiği gözlenmektedir. Kamu tasarrufu ise reel olarak 2016, 2017 ve 2018 yıllarında sırası ile %239.7, %358.2 ve %28.0 oranlarında artışlar gerçekleşerek 2016, 2017, 2018 yıllarında Kamu tasarrufu artıya geçmiş ve 2018 yılında cari fiyatlarla 1,101.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel tasarruflarda ise reel olarak 2016 yılında ise %4.4' lük bir düşüş gerçekleşmiş ve 2017 yılında ise %7.0 oranında bir artış gözlemlenirken 2018 yılında %40.5 oranında bir daralma yaşanarak cari fiyatlarla 2,381.1 milyon TL'ye düzeyine düşmüştür. 2018 yılında kamu tasarruf-yatırım farkı reel olarak %94.7 oranında artışla cari fiyatlarla 748.6 milyon TL düzeyine ulaşmıştır. 2018 yılında ise özel tasarruf-yatırım farkı reel rakamlarda %111.7 oranında daralmıştır. (tablo 4).

TABLO-4 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ¹

	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Toplam Kaynaklar	16,039.1	16,934.1	17,886.7	10,736.1	13,476.9	17,697.2
1.1. GSMH	17,337.8	18,284.7	18,531.1	11,605.5	14,551.8	18,334.8
1.2. Dış Açık	-1,298.8	-1,350.6	-644.4	-869.4	-1,074.9	-637.6
2. Toplam Yatırımlar	2,670.2	3,563.5	2,875.3	1,787.3	2,836.0	2,844.8
2.1. Sabit Sermaye	2,710.2	3,428.7	2,699.1	1,814.1	2,728.7	2,670.5
2.1.1. Kamu	340.1	476.5	328.9	227.7	379.2	325.5
2.1.2. Özel	2,370.1	2,952.2	2,370.1	1,586.5	2,349.5	2,345.0
2.2. Stok Değişimleri	-40.0	134.8	176.2	-26.8	107.3	174.3
2.2.1. Kamu	-2.3	4.4	27.6	-1.6	3.5	27.3
2.2.2. Özel	-37.7	130.4	148.6	-25.2	103.8	147.0
3. Toplam Tüketim	13,368.9	13,370.6	15,011.4	8,948.8	10,640.9	14,852.4
4. Kamu Harcanabilir Geliri	3,723.7	4,336.4	4,378.8	2,492.5	3,451.1	4,332.4
4.1. Kamu Tüketimi	3,534.0	3,467.0	3,265.6	2,365.5	2,759.2	3,231.1
4.2. Kamu Tasarrufu	189.7	869.4	1,113.1	127.0	691.9	1,101.3
4.3. Kamu Yatırımı	337.8	480.9	356.6	226.1	382.7	352.8
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-148.1	388.5	756.6	-99.1	309.2	748.6
5. Özel Harcanabilir Gelir	13,614.1	13,948.3	14,152.3	9,112.9	11,100.7	14,002.4
5.1. Özel Tüketim	9,834.9	9,903.6	11,745.8	6,583.2	7,881.7	11,621.3
5.2. Özel Tasarruf	3,779.2	4,044.8	2,406.6	2,529.7	3,219.0	2,381.1
5.3. Özel Yatırım	2,332.4	3,082.7	2,518.7	1,561.2	2,453.3	2,492.0
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	1,446.8	962.1	-112.2	968.5	765.7	-111.0
Özel Tasarruf Oranı (%)	27.8	29.0	0.0	0.0	0.0	0.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	3,968.9	4,914.1	3,519.7	2,656.7	3,910.9	3,482.4
Yatırımlar/GSMH (%)	15.4	19.5	15.5	15.4	19.5	15.5
Tasarruflar/GSMH (%)	22.9	26.9	19.0	22.9	26.9	19.0
Toplam Tüketim/GSMH (%)	77.1	73.1	81.0	77.1	73.1	81.0
Toplam Yatırımlar/Toplam Kaynaklar (%)	16.6	21.0	16.1	24.4	26.5	16.1
Toplam Tüketim/Toplam Kaynaklar (%)	83.4	79.0	83.9	75.6	73.5	83.9
Fert Başına Toplam Tüketim (TL)	0.047	0.048	0.053	32,402.6	37,877.4	51,988.7
Fert Başına GSMH (TL)	0.061	0.063	0.065	42,022.3	51,798.5	64,178.4
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Değişim(%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Toplam Kaynaklar	3.5	5.6	5.6	92.5	92.7	96.6
1.1. GSMH	3.8	5.5	1.3	100.0	100.0	100.1
1.2. Dış Açık	7.2	4.0	-52.3	-7.5	-7.4	-3.5
2. Toplam Yatırımlar	2.5	33.5	-19.3	15.4	19.5	15.5
2.1. Sabit Sermaye	7.5	26.5	-21.3	15.6	18.8	14.6
2.1.1. Kamu	-23.8	40.1	-31.0	2.0	2.6	1.8
2.1.2. Özel	14.3	24.6	-19.7	13.7	16.2	12.8
2.2. Stok Değişimleri	30.7	-0.2	0.7	1.0
2.2.1. Kamu	-92.4	..	525.0	0.0	0.0	0.1
2.2.2. Özel	13.9	-0.2	0.7	0.8
3. Toplam Tüketim	3.7	0.0	12.27	77.1	73.2	81.1
4. Kamu Harcanabilir Geliri	7.3	16.5	1.0	21.5	23.7	23.6
4.1. Kamu Tüketimi	-2.0	-1.9	-5.8	20.4	19.0	17.6
4.2. Kamu Tasarrufu	239.7	358.2	28.0	1.1	4.8	6.0
4.3. Kamu Yatırımı	-18.7	42.4	-25.9	1.9	2.6	1.9
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-73.2	362.4	94.7	-0.9	2.1	4.1
5. Özel Harcanabilir Gelir	2.9	2.5	1.5	78.6	76.3	76.4
5.1. Özel Tüketim	6.0	0.7	18.6	56.7	54.2	63.4
5.2. Özel Tasarruf	-4.4	7.0	-40.5	21.8	22.1	13.0
5.3. Özel Yatırım	6.6	32.2	-18.3	13.5	16.9	13.6
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-17.9	-33.5	-111.7	8.3	5.3	-0.6
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	4.0	23.8	-28.4	22.9	26.9	19.0

¹ Toplamalarda oluşan farklılıklar rakamların yuvarlanmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak:Devlet Planlama Örgütü

1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları

1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Sabit Sermaye Yatırımlarının, 2016 ve 2017 yıllarında sırası ile reel olarak %7.5 ve %26.5 oranlarında artış gösterirken, 2018 yılında ise Sabit Sermaye Yatırımlarının %21.3 oranındaki bir düşüşle cari fiyatlarla 2,670.5 milyon TL olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir (tablo 5).

2017 yılında en yüksek değişimler sırası ile Kamu Hizmetleri sektörü, Ticaret- Turizm sektörleri ve Tarım sektöründe yaşanmıştır. Kamu Hizmetlerinde %149.3'lük bir artış gözlemlenirken bu artışın en önemli nedenleri arasında; Devlet bütçesindeki Kamu Hizmetleri Sabit Sermaye Yatırımlarında Eğitim sektörü hariç, Sağlık ve Diğer Kamu olarak ayrılan kalemlerindeki ciddi artış ve Yerel Yönetimlerin Kamu hizmetlerindeki Sabit sermaye yatırımlarındaki önemli artışlar ile KT Tütün Endüstrisinin üretime yönelik gerçekleştirdiği sabit sermaye yatırımlarındaki kayda değer artışlar sıralanabilir. Ticaret ve Turizm sektöründeki %51.2'lik artışın %96.9'luk bölümünü Turizm sektöründeki sabit sermaye yatırımları oluşturmaktadır. Tarım Sektöründe ise %43.2 oranında sabit sermaye artışı olmuştur. Kamu Hizmetleri sektörünün Toplam Yatırımlar içindeki payının %7.6, Ticaret ve Turizm sektörünün Toplam Yatırımlar içindeki payının %13.6 ve Tarım sektörünün ise %2.6 oranlarında olduğu gözlemlenmiştir (tablo 5). 2018 yılında ise 2017 yılına göre, Sabit sermaye Yatırımlarında dikkate değer bir daralma gerçekleşmiştir. Bu küçülme en fazla Tarım sektörü, Ticaret- Turizm sektörleri ile Kamu Hizmetleri sektörlerinde yaşanmıştır. Tarım sektöründeki sabit sermaye yatırımlarında %39.2 oranında daralma gözlemlenirken, Ticaret – Turizm sektörlerindeki toplam daralma %37.5 seviyesinde olup sektör içerisindeki en büyük gerileme %52.8 oranıyla Turizm yatırımlarında yaşanmıştır. Kamu Hizmetleri Sektöründe %37.2'lik bir düşüş gözlemlenmiştir.

TABLO-5 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI

	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	61.3	87.9	53.4	41.1	69.9	52.8
2. Sanayi	326.7	418.4	280.9	218.7	333.0	277.9
2.1. Taşocakçılığı	4.8	6.8	4.2	3.2	5.4	4.1
2.2. İmalat Sanayii	194.8	293.6	168.1	130.4	233.7	166.3
2.3. Elektrik-Su	127.1	118.1	108.6	85.1	94.0	107.5
3. İnşaat	56.2	68.9	74.3	37.6	54.8	73.5
4. Ticaret-Turizm	308.9	467.0	291.8	206.8	371.7	288.7
4.1. Ticaret	144.2	142.6	138.7	96.5	113.5	137.2
4.2. Turizm	164.7	324.4	153.1	110.3	258.2	151.5
5. Ulaştırma-Haberleşme	315.2	253.6	207.8	211.0	201.9	205.6
5.1. Ulaştırma	173.3	151.6	136.8	116.0	120.6	135.4
5.2. Haberleşme	141.8	102.1	70.9	94.9	81.2	70.2
6. Mali Müesseseler	39.2	38.0	34.8	26.2	30.3	34.4
7. Konut Sahipliği	1,092.4	1,427.5	1,115.9	731.2	1,136.0	1,104.0
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	406.0	407.1	476.8	271.7	324.0	471.7
9. Kamu Hizmetleri	104.4	260.2	163.5	69.9	207.1	161.8
Toplam	2,710.2	3,428.7	2,699.1	1,814.1	2,728.7	2,670.5
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Değişim(%)			Toplam Yatırımlar İçindeki Pay (%)		
1. Tarım	-39.6	43.2	-39.2	2.3	2.6	2.0
2. Sanayi	-11.2	28.1	-32.9	12.1	12.2	10.4
2.1. Taşocakçılığı	-10.1	41.4	-38.3	0.2	0.2	0.2
2.2. İmalat Sanayii	-9.1	50.8	-42.7	7.2	8.6	6.2
2.3. Elektrik-Su	-14.3	-7.1	-8.0	4.7	3.4	4.0
3. İnşaat	31.3	22.6	7.9	2.1	2.0	2.8
4. Ticaret-Turizm	-28.5	51.2	-37.5	11.4	13.6	10.8
4.1. Ticaret	31.2	-1.1	-2.8	5.3	4.2	5.1
4.2. Turizm	-48.8	96.9	-52.8	6.1	9.5	5.7
5. Ulaştırma-Haberleşme	41.5	-19.5	-18.1	11.6	7.4	7.7
5.1. Ulaştırma	18.1	-12.6	-9.7	6.4	4.4	5.1
5.2. Haberleşme	86.7	-28.0	-30.5	5.2	3.0	2.6
6. Mali Müesseseler	133.3	-3.0	-8.5	1.4	1.1	1.3
7. Konut Sahipliği	14.2	30.7	-21.8	40.3	41.6	41.3
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	91.1	0.3	17.1	15.0	11.9	17.7
9. Kamu Hizmetleri	-38.1	149.3	-37.2	3.9	7.6	6.1
Toplam	7.5	26.5	-21.3	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı

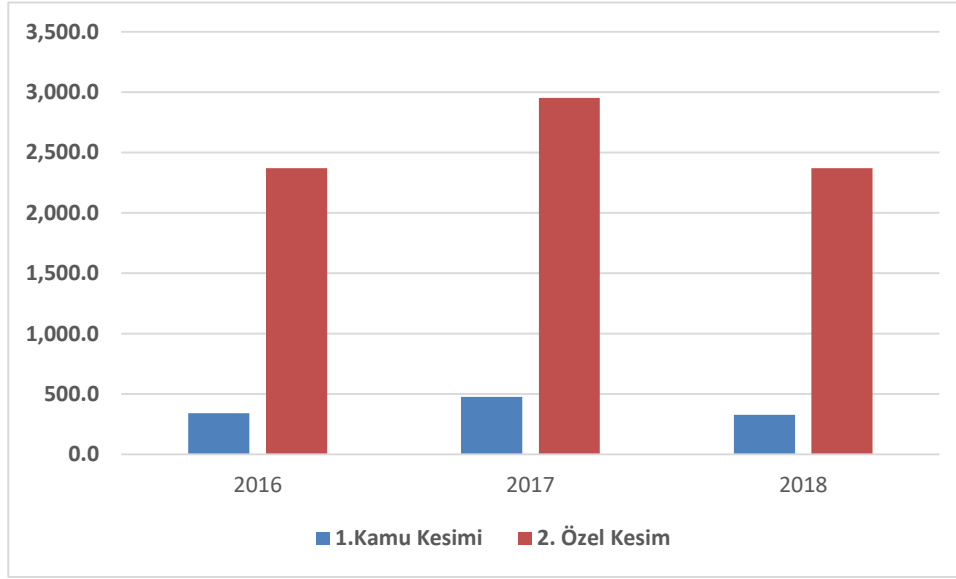
Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı tablo 6'de görülmektedir. Grafik 7'de ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son üç yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir 2017 yılında kamu kesimi yatırımları %40.1 oranında artarak sabit sermaye yatırımları içindeki payı %13.9 olarak gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 379.2 milyon TL olarak gözlemlenmiştir. Özel Kesim yatırımları ise %24.6 oranında büyüyerek, Toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %86.1'lik bir pay almış ve cari fiyatlarla 2,349.5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. (tablo 6). 2018 yılında kamu kesimi yatırımları 2017 yılına göre %31 oranında azalarak sabit sermaye yatırımları içindeki payı %12.2 olarak gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 325,5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel Kesim yatırımları ise %19.7 oranında daralarak, Toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %87.8'lik bir pay almış ve cari fiyatlarla 2,345 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. (tablo 6).

TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1.Kamu Kesimi	340.1	476.5	328.9	227.7	379.2	325.5
1.1. Devlet	194.5	316.0	171.6	130.2	251.5	169.8
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	145.7	160.5	157.4	97.5	127.7	155.7
2. Özel Kesim	2,370.1	2,952.2	2,370.1	1,586.5	2,349.5	2,345.0
Toplam	2,710.2	3,428.7	2,699.1	1,814.1	2,728.7	2,670.5
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Değişim (%)			Sabit Sermaye Yatırımlarındaki Pay (%)		
1.Kamu Kesimi	-23.8	40.1	-31.0	12.6	13.9	12.2
1.1. Devlet	-27.1	62.5	-45.7	7.2	9.2	6.4
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	-19.0	10.2	-1.9	5.4	4.7	5.8
2. Özel Kesim	14.3	24.6	-19.7	87.4	86.1	87.8
Toplam	7.5	26.5	-21.3	100.0	100.0	100.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

Grafik - 7

1.2.4. Finansman Dengesi

1.2.4.1. Kamu Kesimi Genel Dengesi

Kamu gelirlerinin 2017 yılında reel olarak % 8.4 oranında artmasıyla birlikte transfer giderlerinin reel olarak %2.7 oranında azalması kamu harcanabilir gelirin reel olarak %16.5 oranında artmasıyla sonuçlanmıştır. Kamu harcanabilir gelirin artması ve kamu cari giderlerinde reel olarak %1.9 oranında gerilemenin kaydedilmesi kamu tasarrufunda reel olarak %358.2 oranında artış sağlamış ve sabit fiyatlarla 869.4 TL'si kamu tasarrufu elde edilmiştir. Kamu yatırımlarında reel olarak % 42.4 oranındaki yüksek artışa rağmen 2017 yılında kamu finansman dengesinde cari fiyatlarla 309,170,814.2 TL, 1977 yılı fiyatlarıyla 388.5 TL, kamu finansman fazlası meydana gelmiştir.

2018 yılında özellikle devlet fon gelirlerindeki azalma ve bunun yanında Kıbrıs Meyve Sebze (CYPFRUVEX) İşletmecilik Ltd.'in mali durumunun negatif etkisi faktör ve fon gelirlerinin reel olarak %12.4 oranında azalmasına neden olmuştur. Vergi dışı gelirler % 9.6 oranında artmış ancak toplam vergi gelirlerinin reel % 0.3 oranında azalması ve faktör ve fon gelirlerinin de reel %12.4 oranında düşmesi, kamu gelirlerinde %3.5 oranında gerileme meydana getirmiştir. Kamu gelirleri reel olarak %3.5 oranında azalırken transfer giderlerinin de reel olarak %10.9 oranında düşmesi

kamu harcanabilir gelirden geçen yıla göre reel olarak %1 gibi düşük bir oranda artış sağlamıştır. Kamu cari giderlerinde reel %5.8 oranında gerilemenin kaydedilmesiyle birlikte kamu tasarrufunda reel olarak %28 oranında artış sağlanmıştır. Kamu Kesimi Genel Dengesi Tablosundan da görüleceği üzere son üç yılda kamu tasarrufu artarak devam etmiştir. 2018 yılında kamu yatırımlarında reel olarak %25.9 oranında ciddi bir gerilemeyle de, kamu finansman dengesinde reel olarak %94.8 oranında artan, sabit fiyatlarla 756.6 TL, kamu finansman fazlası meydana gelmiştir.

TABLO - 7 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (TL)		
1. Kamu Gelirleri	6,433.8	6,972.7	6,728.5	4,306,597,171.1	5,549,136,675.0	6,657,162,107.5
1.1 Vergiler	3,874.7	3,971.9	3,960.8	2,593,635,145.2	3,160,994,730.5	3,918,878,950.9
1.1.1 Dolaysız Vergiler	1,620.5	1,713.7	1,680.5	1,084,741,227.2	1,363,797,968.7	1,662,694,351.2
1.1.2 Dolaylı Vergiler	2,254.2	2,258.2	2,280.3	1,508,893,918.0	1,797,196,761.8	2,256,184,599.7
1.2 Vergi Dışı Gelirler	484.7	632.0	692.4	324,460,308.0	502,982,088.5	685,104,776.2
1.3 Faktör ve Fon Gelirleri	2,074.3	2,368.8	2,075.2	1,388,501,717.8	1,885,159,856.0	2,053,178,380.4
2. Transferler	2,710.1	2,636.3	2,349.7	1,814,054,229.8	2,098,067,685.7	2,324,772,654.1
3. Kamu Harcanabilir Gelir	3,723.7	4,336.4	4,378.8	2,492,542,941.3	3,451,068,989.3	4,332,389,453.4
4: Kamu Cari Giderleri	3,534.0	3,467.0	3,265.7	2,365,535,939.9	2,759,192,994.2	3,231,055,490.0
5. Kamu Tasarrufu	189.7	869.4	1,113.1	127,007,001.4	691,875,995.1	1,101,333,963.4
6. Kamu Yatırımı	337.8	480.9	356.6	226,108,243.2	382,705,180.9	352,780,787.3
6.1 Sabit Sermaye	340.1	476.5	328.9	227,676,886.1	379,189,235.9	325,462,199.5
6.2 Stok Değişimi	-2.3	4.4	27.6	-1,568,642.9	3,515,945.0	27,318,587.8
7. Kamu Finansman Gereği	148.1	-388.5	-756.6	99,101,241.9	-309,170,814.2	-748,553,176.1
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Değişim (%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Kamu Gelirleri	4.9	8.4	-3.5	37.1	38.2	36.3
1.1 Vergiler	6.7	2.5	-0.3	22.4	21.7	21.4
1.1.1 Dolaysız Vergiler	4.2	5.7	-1.9	9.4	9.4	9.1
1.1.2 Dolaylı Vergiler	8.5	0.2	1.0	13.0	12.4	12.3
1.2 Vergi Dışı Gelirler	10.1	30.4	9.6	2.8	3.5	3.7
1.3 Faktör ve Fon Gelirleri	0.8	14.2	-12.4	12.0	13.0	11.2
2. Transferler	1.8	-2.7	-10.9	15.6	14.4	12.7
3. Kamu Harcanabilir Gelir	7.3	16.5	1.0	21.5	23.7	23.6
4: Kamu Cari Giderleri	-2.0	-1.9	-5.8	20.4	19.0	17.6
5. Kamu Tasarrufu	239.7	358.2	28.0	1.1	4.8	6.0
6. Kamu Yatırımı	-18.7	42.4	-25.9	1.9	2.6	1.9
6.1 Sabit Sermaye	-23.8	40.1	-31.0	2.0	2.6	1.8
6.2 Stok Değişimi	92.4	..	525.0	0.0	0.0	0.1
7. Kamu Finansman Gereği	-73.2	-362.4	-94.8	0.9	-2.1	-4.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.4.2. Kamu Borç Stoku

2016 – 2018 Yıllar itibariyle gerçekleşen toplam kamu borç stoku incelendiğinde, 2016 yılı toplam kamu borç stoku 19,187.7 milyon TL'si olmuş ve bu rakam GSYİH'nin %165.4'üne karşılık gelmektedir. 2017 yılında GSYİH'nin %142.4'ü seviyesinde 20,704.9 milyon TL'sına yükselmiştir. 2018 yılında ise 27,815.1 milyon TL'sına yükselen kamu borç stoku GSYİH'nin %151.8 seviyesine ulaşmıştır (tablo 8).

ABD doları cinsinden toplam borç stoku incelendiğinde, 2016 yılında 5,442.5 milyon \$ olan toplam kamu borcu 2017 yılında 5,479.4 milyon \$'ı olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında bu rakam 5,277.6 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır (tablo 8).

Tablo-8'de görüleceği üzere iç borç stoku, 2016 yılında 5,783.6 milyon TL'na yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSYİH içindeki payı 2016 yılında %49.9 seviyesinde gerçekleşti. 2017 yılında toplam iç borç stoku GSYİH'nin %42.0'si seviyesinde gerçekleşerek 6,109.6 milyon TL'sına yükselmiştir. 2018 yılında ise GSYİH'nin %40.5'i seviyesinde gerçekleşen iç borç stoku 7,413.7 milyon TL'sına yükselmiştir.

Kamunun dış borç stoku ise, 2016 yılında 13,404.1 milyon TL'si seviyelerine yükselmiştir. Dış borç stokunun GSYİH içindeki payına bakıldığında ise, 2016 yılında %115.5'i düzeyine yükseldiği görülmektedir. 2017 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %100.3'ü düzeyinde 14,595.3 milyon TL'si seviyesine yükselmiştir. 2018 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %111.3'ü düzeyinde gerçekleşmiş ve döviz kurlarında yaşanan gelişmeler nedeniyle cari olarak 20,401.4 milyon TL'si seviyesine yükselmiştir (tablo 8).

TABLO - 8 KAMU BORÇ STOKU

	2016	2017	2018
İç Borç Stoku¹			
Milyon TL	5,783.6	6,109.6	7,413.7
Milyon \$ ³	1,640.5	1,616.9	1,406.7
GSYİH' daki Payı (%)	49.9	42.0	40.5
Dış Borç Stoku²			
Milyon TL	13,404.1	14,595.3	20,401.4
Milyon \$ ³	3,802.0	3,862.5	3,870.9
GSYİH' daki Payı (%)	115.5	100.3	111.3
Toplam Borç Stoku			
Milyon TL	19,187.7	20,704.9	27,815.1
Milyon \$ ³	5,442.5	5,479.4	5,277.6
GSYİH' daki Payı (%)	165.4	142.4	151.8

¹ Hazine ve diğer Kamu kurumlarının Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder. Bu borç toplamına belediyelerin sadece bankalara olan borçları dahil edilirken diğer kamu borçları dahil edilmemiştir.

² Hazinenin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi döviz satış kurları kullanılmıştır.

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, ve Devlet Planlama Örgütü.

1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2016 yılında 4,160.3 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2017 yılında 2016 yılına göre %20.1 oranında bir artışla 4,995.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise %9.1 artış göstererek 5,452.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Devlet bütçe hacmi 2016-2018 yılları arasında cari bazda artış göstermiş olmasına rağmen, aynı dönem içerisinde GSMH içerisindeki payı azalan bir seyir izlemiş ve 2016 yılında %35.8 , 2017 yılında ise %34.3 seviyesine gerilerken 2018 yılında ise bu oran %29.7 seviyelerine gerilemiştir (tablo 9).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2016 yılında reel olarak %6.7 oranında artış gösterirken 2017 yılında %2.7'lik artış göstermiştir. 2018 yılında ise 2017 yılına göre reel olarak vergi gelirlerinde %0.3 oranında gerileme görülmektedir. Vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaysız vergiler 2016 yılında reel olarak %4.4 oranında reel olarak artış göstermiş

ve bu artış devamlılık göstererek, 2017 yılında %6.1 oranında reel olarak artmıştır. 2018 yılında ise %1.6 oranında reel olarak gerileme yaşanmıştır. Dolaylı vergilerde ise reel olarak 2016 yılında %8.4 oranında artış gösterirken 2017 yılında reel olarak %0.2 oranında artış olmuş, 2018 yılında ise %0.7 oranında artış yaşanmıştır (tablo 9).

Yerel gelirlerin içerisinde yer alan diğer gelirlerde, 2016 yılında ise bazı gelir kalemlerinde gerileme olmasına karşılık aynı kategori içerisinde yer alan diğer gelir kalemlerinde yaşanan artış diğer gelirlerde reel olarak %11.5 oranında artışa neden olmuştur. 2017 yılında ise diğer gelirler kaleminde %32.3 oranında artış olmuştur. 2018 yılında ise diğer gelirler kaleminde ise reel olarak %14.5 oranında artış gözlemlenmiştir (Tablo 10).

Fon gelirlerinde 2016 yılında fon gelirlerinde reel olarak %12.6 oranında artış sağlanmıştır. 2017 yılında ise Spor Fonu, Turizm Teşvik fonu, Fiyat İstikrar Fonu ve Tasfiye Edilen Fon gelirleri başta olmak üzere toplam fon gelirleri kaleminde cari fiyatlarla %5.6 oranında artış yaşanmasına karşılık, reel olarak %11.2 oranında gerileme söz konusu olmuştur. 2018 yılında ise Fiyat İstikrar Fonu, Eski Eserler Fonu, Organize Sanayi Bölgeleri Fonu ve Tasfiye Edilen Fon gelirleri kalemlerinde cari fiyatlarla %3.2 oranında yaşanan gerileme reel olarak da %22.2 oranında gerileme yaşanmasına neden olmuştur.

Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlar, 2016 yılında cari fiyatlarla 505.8 milyon TL ile bütçe gelirleri içerisinde % 12.8'i ve GSMH'nin %4.4'dü kadar paya sahipti. 2017 yılında bu pay %14.5'ine ulaşırken, 2018 yılında %2.4'ü seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise dış yardımlar da reel olarak %17.4 artış olurken GSMH'nin %4.9'ü kadar paya sahip olmuştur. 2018 yılında ise dış yardımlar da reel olarak %49.1 oranında gerileme olurken GSMH'nin %2.4'ü kadar paya sahip olmuştur.

Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2016 yılında 505.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise cari fiyatlarla 706.2 milyon TL olarak gerçekleşen dış yardımlar 2018 yılında ise cari fiyatlarla 446.7 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler cari fiyatlarla 2016 yılında %87.2 oranında paya sahip olmuştur. 2017 yılında ise %85.5 oranında bir paya sahip olmuştur. 2018 yılında ise %91.8 oranında bir paya sahip olduğu gözlemlenmiştir. 2016 – 2017 yılları arasında yerel gelirlerde cari fiyatlarla %20.7'lik artış olmasına karşılık reel olarak %1.5 oranında artış oldu. 2016 – 2017 yılları arasında

yerel gelirlerde cari fiyatlarla %20.3'lük artış olmasına karşılık reel olarak %3.2 oranında gerileme olduğu gözlemlenmiştir.

Bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığı zaman, 2016 yılında 4,160.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe cari olarak %8.3 artış ve reel %1.1'lik gerileme göstermiştir. 2017 yılında ise bütçe giderleri cari fiyatlarla %20.1 oranında artış ile 4,995.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe reel olarak %1.0 oranında artış göstermiştir. 2018 yılında 5,452.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe cari olarak %9.1 artış ve reel olarak %12.2'lik gerileme göstermiştir.

Personel giderlerinin yıllar itibariyle bütçe giderleri içindeki payına bakıldığı zaman 2016 yılında %34.3'i seviyesine gerilerken cari fiyatlarla %7.6 ve reel olarak ise %1.7 oranında gerileme göstermiştir. 2017 yılında personel giderleri %32.9 oranında pay alırken personel giderleri cari fiyatlarla %15.4'lik artış göstermesine karşılık reel olarak %2.9 oranında gerilemiştir. 2018 yılında ise personel giderleri %36.1 oranında pay alırken personel giderleri cari fiyatlarla %19.5'lik artış göstermesine karşılık reel olarak %3.9 oranında gerilemiştir.

2016 yılında ise bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %1.7, diğer cari giderler %3.7, savunma giderleri %4.3 ve yatırım giderlerinde %22.8 oranında gerileme olmasına karşılık, transfer giderleri %5.4 oranında artış göstermiştir. 2017 yılında ise bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %2.9, transfer giderleri %3.1 oranında gerileme olmasına karşılık, diğer cari giderler %2.8, savunma giderlerinde %1.7 ve yatırım giderlerinde %39.6 oranında artış göstermiştir. 2018 yılında bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %3.9, diğer cari giderler %3.1, transfer giderleri %7.8, savunma giderleri %55.1 ve yatırım giderlerinde %36.1 oranında gerileme olmuştur.

2016 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığı zaman, transfer harcamalarının bütçe giderlerinin %45.6, 2017 yılında %43.7, 2018 yılında ise %45.9 oranında pay ile bütçeye artarak önemli bir yük oluşturmaya devam ettiği görülmektedir.

Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesi; 2016 yılında finansman ihtiyacı 199.7 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 220.5 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe 20.8 milyon TL'lik miktarı finansman fazlası vermiştir. Aynı durum 2017 yılında da yaşanmış ve bu yılda da ihtiyaç duyulan finansman ihtiyacı 177.8 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 224.6 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen kaynaktan fazlasını sağlamış olması nedeniyle 106.8 milyon TL'lik miktar

finansman fazlası vermiştir. 2018 yılında devlet bütçesi finansman ihtiyacı fazlası olarak 12.6 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 40.7 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen kaynaktan fazlasını sağlamış olması nedeniyle 53.4 milyon TL'lik miktar finansman fazlası vermiştir.

2016 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %29.8'si seviyesine yükselmesine karşılık 2017 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %28.7'si seviyesine geriledi. 2018 yılında ise yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %27.4'si seviyesine gerilerken reel olarak gerileme %3.2 oranında olmuştur.

Dış yardımların ise GSMH payı 2016 yılında %4.4 düzeylerinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.9 seviyesine ulaştı. 2018 yılında ise Dış yardımların ise GSMH payı %2.4 oranında gerçekleşmiştir.

Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH'ya oranı, 2016 yılında %9.1'e yükseldi. 2017 yılında da %9.1 seviyesinde gerçekleşti. 2018 yılında ise %8.9'a gerileme göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı 2016 yılında ise %21.5 olarak gerçekleştiği, 2017 vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı ise %20.9 düzeyine gerilemiştir. 2018 yılında ise vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı %20.6 düzeyine gerilediği görülmektedir (tablo 9).

Devlet bütçesi giderleri, 2016 yılında %35.8'lik paya sahip olurken, 2017 yılında %34.3'lük paya sahip olmuştur. 2018 yılında ise bu pay son dönemlerin en düşük seviyesine gerileyerek %29.7'lik paya sahip olmuştur (Tablo 10, grafik 6). Bütçe giderleri, bir önceki yıla göre reel olarak 2016 yılında %1.1 oranında gerileme göstermiştir. 2017 yılında ise reel olarak %1.0 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise reel olarak %12.2 seviyesinde gerileme göstermiştir.

Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payı 2013 yılında %9.4 seviyesinden sırası ile 2014 yılında %10, 2015 yılında %10.2 ve 2016 yılında %8.0 seviyesine ulaşırken 2017 yılında %11.0 yükseldiği görülmesine karşılık 2018 yılında yaşanan olumsuzluklar nedeni ile Devlet yatırımlarının bütçe giderleri içindeki payı %8.0 düzeyinde olmuştur. Yatırımların yıllar itibariyle GSMH içindeki paylarına bakıldığında 2013 yılında %4.0 olan payı, 2014 yılında %4.1 ve 2015 yılında %3.8 seviyesinde gerçekleşirken 2016 yılında %2,9'luk paya sahip olmuştur. 2017 yılında ise bu oran %3.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise bu oran %2.4 düzeyine gerilediği gözlemlenmiştir.

2016 yılında bütçe gelirlerinde görülen %4.4 oranındaki reel artışa karşılık bütçe giderlerindeki %1.1'lik reel gerileme karşısında bütçe bu yılda GSMH'nın %1.7'si oranında açık vermiştir. 2017 yılında ise bütçe gelirlerinde görülen %3.6 oranındaki reel artışa karşılık bütçe giderlerindeki %1.0'lik reel artış karşısında bütçe bu yılda ise GSMH'nın %0.8 oranında açık vermiştir. 2018 yılında ise bütçe gelirlerinde görülen %9.9 oranındaki reel gerileme ile bütçe giderlerindeki %12.2'lik reel gerileme ve Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan GSMH'nın %0.2'si oranındaki krediler sayesinde bütçe bu yılda ise GSMH'nın %0.3'ü oranında fazla vermiştir.

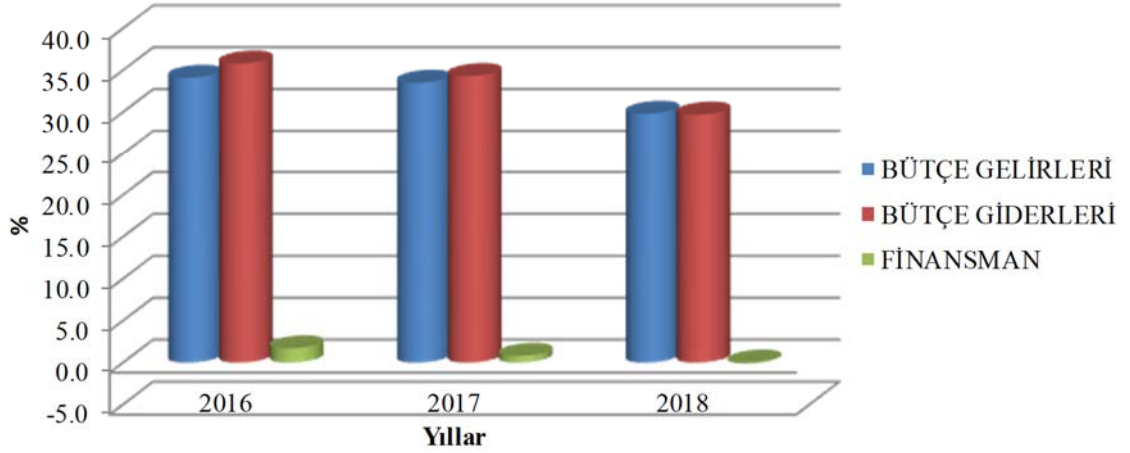
Yıllar itibariyle Devlet Bütçe dengeleri incelendiğinde Bütçenin finansmanı için gerekli olan iç ve dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığı ve sürekli bütçe açıkları nedeni ile kamu borç yükünün artması ülke ekonomisinin gelişmesine engel oluşturduğu görülmektedir.

TABLO - 9 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	1977 Yılı Fiyatlarıyla (Milyon TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
I.BÜTÇE GELİRLERİ	5,916.9	6,128.7	5,523.4	3,960.6	4,877.5	5,464.9
1.Yerel Gelirler	5,161.2	5,241.3	5,071.9	3,454.7	4,171.3	5,018.2
1.1.Vergi Gelirleri	3,728.6	3,828.8	3,815.9	2,495.8	3,047.1	3,775.4
1.1.1.Dolaysız Vergiler	1,575.1	1,671.7	1,644.5	1,054.3	1,330.4	1,627.1
1.1.2.Dolaylı Vergiler	2,153.5	2,157.1	2,171.3	1,441.5	1,716.7	2,148.3
1.2.Diğer Gelirler	322.2	426.4	488.4	215.7	339.3	483.2
1.3.Fon Gelirleri	1,110.4	986.2	767.7	743.3	784.9	759.5
2.1.Dış Yardımlar	755.8	887.4	451.5	505.9	706.2	446.7
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	755.6	887.2	451.5	505.8	706.0	446.7
2.1.1.Diğer	0.2	0.2	0.0	0.1	0.2	0.0
II.BÜTÇE GİDERLERİ	6,215.2	6,276.7	5,510.7	4,160.3	4,995.3	5,452.3
1.Cari Giderler	2,510.4	2,458.5	2,365.7	1,680.4	1,956.6	2,340.7
1.1.Personel Giderleri	2,129.9	2,067.3	1,986.7	1,425.7	1,645.2	1,965.6
1.2.Diğer Cari Giderler	380.5	391.2	379.1	254.7	311.3	375.1
2.Transferler	2,833.6	2,745.0	2,531.9	1,896.7	2,184.6	2,505.0
3.Savunma Giderleri	377.1	383.5	172.3	252.4	305.2	170.5
4.Yatırımlar	494.2	689.7	440.8	330.8	548.9	436.1
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	194.5	316.0	171.6	130.1	251.5	169.8
4.2.Diğer Yatırımlar	299.7	373.8	269.2	200.7	297.5	266.3
III.BÜTÇE DENGESİ	-298.3	-148.0	12.8	-199.7	-117.8	12.6
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
IV.FİNANSMAN DENGESİ	-298.3	-148.0	12.8	-199.7	-117.8	12.6
IV. FİNANSMAN	298.3	148.0	-12.8	199.7	117.8	-12.6
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	329.4	282.2	41.2	220.5	224.6	40.8
2. Diğer	-31.1	-134.3	-54.0	-20.8	-106.8	-53.4
	Değişim (%)			GSMH'deki Payı (%)		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
I.BÜTÇE GELİRLERİ	4.4	3.6	-9.9	34.1	33.5	29.8
1.Yerel Gelirler	8.2	1.6	-3.2	29.8	28.7	27.4
1.1.Vergi Gelirleri	6.7	2.7	-0.3	21.5	20.9	20.6
1.1.1.Dolaysız Vergiler	4.4	6.1	-1.6	9.1	9.1	8.9
1.1.2.Dolaylı Vergiler	8.4	0.2	0.7	12.4	11.8	11.7
1.2.Diğer Gelirler	11.5	32.3	14.5	1.9	2.3	2.6
1.3.Fon Gelirleri	12.6	-11.2	-22.2	6.4	5.4	4.1
2.1.Dış Yardımlar	-15.9	17.4	-49.1	4.4	4.9	2.4
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	-15.7	17.4	-49.1	4.4	4.9	2.4
2.1.1.Diğer	-93.1	25.9	-100.0
II.BÜTÇE GİDERLERİ	-1.1	1.0	-12.2	35.8	34.3	29.7
1.Cari Giderler	-2.0	-2.1	-3.8	14.5	13.4	12.8
1.1.Personel Giderleri	-1.7	-2.9	-3.9	12.3	11.3	10.7
1.2.Diğer Cari Giderler	-3.7	2.8	-3.1	2.2	2.1	2.0
2.Transferler	5.4	-3.1	-7.8	16.3	15.0	13.7
3.Savunma Giderleri	-4.3	1.7	-55.1	2.2	2.1	0.9
4.Yatırımlar	-22.8	39.6	-36.1	2.9	3.8	2.4
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	-27.1	62.6	-45.7	1.1	1.7	0.9
4.2.Diğer Yatırımlar	-19.7	24.7	-28.0	1.7	2.0	1.5
III.BÜTÇE DENGESİ	-51.6	-50.4	-108.6	-1.7	-0.8	0.1
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0
IV.FİNANSMAN DENGESİ	-51.6	-50.4	-108.6	-1.7	-0.8	0.1
IV. FİNANSMAN	-51.6	-50.4	-108.6	1.7	0.8	-0.1
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	-26.2	-14.3	-85.4	1.9	1.5	0.2
2. Diğer	-118.3	331.6	-59.8	-0.2	-0.7	-0.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-8 Yıllar İtibariyle Devlet Bütçe Dengesi Ana Kalemlerinin GSMH İçindeki Yüzde Payları

1.2.5. Ödemeler Dengesi

1.2.5.1. Cari İşlemler

1.2.5.1.1. Dış Ticaret

2016 yılında 105.5 milyon ABD Doları olan ihracat rakamı, 2017 yılında %0.1 oranında artarak 105.6 milyon ABD Doları'na yükselmiş, 2018 yılında ise %4.5 oranında azalarak 100.9 milyon ABD Dolarına gerilemiştir.

2016 yılında 1,557.2 milyon ABD Doları olan ithalat rakamı ise 2017 yılında %14.2 artarak 1,778.4 milyon ABD Doları, 2018 yılında %2.1 artarak 1,816.4 milyon ABD Doları seviyesine yükselmiştir (tablo 10).

Bu gelişmeler sonucunda 2018 yılında Dış Ticaret açığının 1,715.5 milyon ABD Doları, Dış Ticaret Hacminin ise 1,917.3 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. 2018 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %5.6 olarak gerçekleşmiştir.

1.2.5.1.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen İşlemler içerisinde yer alan Turizm (Net) kalemi, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında sırasıyla %6, %17 ve %5.5 oranlarında artarak 2018 yılı sonunda 912.4 milyon ABD Dolarına yükselmiştir.

Görünmeyen İşlemler içerisinde Diğer Görünmeyenler (Net) kalemi ise, 2016 yılında 999.9 milyon ABD Doları iken, 2017 yılında 1,102.3 milyon ABD Dolarına yükselmiş, 2018 yılında ise %15.2'lik azalışla 935 milyon ABD Dolarına gerilemiştir.

Diğer Görünmeyenler içerisinde ağırlıklı bir yeri olan Yükseköğretim (Net) 2016 yılında 694.8 milyon ABD Doları iken, 2017 yılında 765.9 milyon ABD Dolarına, 2018 yılında ise %2.7 oranında artış ile 786.9 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. Diğer Görünmeyenler içerisinde yer alan TC Yardımları 2016 yılında %16.7 oranında düşüş, 2017 yılında %15.6 oranında artış göstermiştir. 2018 yılında TC Yardımları önceki yıla göre %95.7 oranında azalarak, 8.4 milyon ABD Dolarına düşmüştür.

Bu gelişmeler sonucunda 2016 yılında 1,739.3 milyon ABD Doları olan Görünmeyen İşlemler Dengesi 2017 yılında 1,967.2 milyon ABD Doları, 2018 yılında ise 1,847.4 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

1.2.5.1.3. Cari İşlemler Dengesi

Dış Ticaret ve Görünmeyen İşlemler Dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda Cari İşlemler Dengesi 2016 yılında 287.6 milyon ABD Doları, 2017 yılında 294.4 milyon ABD Doları, 2018 yılında ise 131.9 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo 10).

TABLO -10 ÖDEMELER DENGESİ

SEKTÖRLER	2016	2017	2018
	(Milyon ABD \$)		
1.Cari İşlemler			
1.1. Dış Ticaret			
1.1.1. İhracat	105.5	105.6	100.9
1.1.2. İthalat	1,557.2	1,778.4	1,816.4
Dış Ticaret Dengesi	-1,451.7	-1,672.8	-1,715.5
1.2. Görünmeyen İşlemler			
1.2.1.Turizm (Net)	739.4	864.9	912.4
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	999.9	1,102.3	935.0
Yükseköğretim (Net)	694.8	765.9	786.9
TC Yardımları	167.3	193.4	8.4
Diğer	137.8	143.0	139.7
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,739.3	1,967.2	1,847.4
Cari İşlemler Dengesi	287.6	294.4	131.9
2. Sermaye Hareketleri			
2.1. TC Kredileri	72.9	61.5	92.4
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	-1.5	69.9	64.7
Sermaye Hareketleri Dengesi	71.4	131.4	157.1
Genel Denge	359.0	425.8	289.0
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-79.4	-826.6	+ 69.1
4. Net Hata ve Noksan	-279.6	400.8	-358.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.5.2. Sermaye Hareketleri

2016 yılında 72.9 milyon ABD Doları olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti Kredileri, 2017 yılında %15.6 oranında azalarak 61.5 milyon ABD Dolarına gerilemiş, 2018 yılında ise %50.2 oranında artarak 92.4 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. Sermaye Hareketleri içerisinde yer alan Diğer Sermaye Hareketleri (Net) 2016 yılında -1.5 milyon ABD Doları, 2017 yılında -69.9 milyon ABD Doları ve 2018 yılında 64.7 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye Hareketleri Dengesi 2016 yılında 71.4 milyon ABD Doları, 2017 yılında 131.4 milyon ABD Doları, 2018 yılında 157.1 milyon ABD Dolarıdır.

Cari İşlemler Dengesi ve Sermaye Hareketleri Dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak Genel Denge 2016 yılında 359 milyon ABD Doları, 2017 yılında 425.8 milyon ABD Doları, 2018 yılında ise 289 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo10).

1.2.5.3. Rezerv Hareketleri

2016 yılında 79.4 milyon ABD Doları, 2017 yılında 826.6 milyon ABD Doları döviz rezerv artışı, 2018 yılında ise 69.1 milyon ABD Doları döviz rezerv azalışı görülmektedir (tablo 10).

1.2.6. Enflasyon

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi ithalat ve döviz ağırlıklı bir yapıya ve piyasaya sahip olduğundan özellikle döviz kurları ve dünya petrol fiyatlarında oluşabilecek dalgalanmalar tüketici enflasyon rakamları (Tüketici Fiyatları Endeksi'nin değişimi) üzerinde önemli bir rol oynamaktadır.

2016 yılında ülkemizi en çok etkileyebilecek değişkenlerden olan en büyük değişim Dünya Brent petrol fiyatlarında yaşanmıştır. Bir önceki yıl ortalama ABD Dolar cinsi fiyatına göre 2016 yılı ortalama Brent petrol fiyatı %50.12 artmıştır. Türk lirası ise yıllık ortalama olarak ABD dolarına karşı %11.07, Euro'ya karşı %10.65 değer kaybederken 23 Haziran'daki İngiltere'nin Avrupa

Birliği'nden ayrılış referandum sonucu neticesinde yaşadığı ciddi değer kaybı nedeni ile İngiliz sterlinine karşı %1.70 değer kazandı.

2016 yılına ait yıllık genel enflasyon oranı yıl sonu itibari ile %10.2'e ulaşmıştır. En çok yıllık artış %18.32 ile "Ulaştırma" ana grubunda meydana gelirken, onu %13.34 ile "Alkollü içecekler ve tütün" grubu takip etmiştir. Döviz kurlarındaki artış nedeni ile Enflasyon sepetini oluşturan 12 ana mal ve hizmet tüketim gruplarının tümünde endeks değerleri artmıştır.

Harcama gruplarında en çok artışın yaşandığı grup olan "Ulaştırma" grubunda dikkati çeken tüketim kalemi ise Brent petrol fiyatında yaşanan ciddi artış neticesinde akaryakıt olmuştur. Döviz kurlarındaki yaşanan yükseliş eşgüdümü ile iç piyasada satılan akaryakıt fiyatlarında %10-12 aralığında yıllık artışa neden olmuştur. En çok artış gösteren üçüncü ana mal ve hizmet tüketim grubu olan eğitimde ise döviz kurlarındaki artışa bağlı olarak yıllık %12.98 artış görölmüştür. Euro döviz kurunun enflasyon üzerindeki güçlü etkisinin yıl boyunca Euro'nun ABD doları karşısında güçlenmesi neticesinde Euro/TL döviz kuru, enflasyondaki artışın açıklanmasında yardımcı olacaktır.

2017 yılı sonu itibarıyla toplam enflasyon %14.68 olmuştur. En çok artış yaşanan ana harcama grubu %19.58 ile "Eğence ve Kültür" grubunda olurken, bu grubu " Mobilya, Ev aletleri ve Ev bakım hizmetleri" grubu %19.32 ile takip etmiştir. Üçüncü sırada ise %18.52 artış ile "Eğitim" ana harcama grubunda gerçekleşmiştir. Sırasıyla diğer ana harcama gruplarında gerçekleşen değişimler şu şekilde olmuştur. Lokanta ve Oteller %15.15, Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar %15.03, Gıda ve Alkolsüz İçecekler %14.03, Ulaştırma %13.60, Alkollü İçecekler ve Tütün %11.03, Sağlık %11.03, Haberleşme %10.68, eşitli Mal ve Hizmetler %10.57, Giyim ve Ayakkabı %7.96.

2018 yılında 12 aylık toplam enflasyon %29.96 olmuştur. Bir önceki yılın aynı döneminde %14.68 oranındaki enflasyonda görölen artışın 2018 yılında özellikle döviz kurlarında görölen ciddi yükseliş nedeniyle güçlendiği görölmektedir. 2018 yılında Türk lirası ABD dolarına karşı yıllık ortalama %31.96, Euro %37.56, İngiliz En çok artış yaşanan ana harcama grubu %43.88 ile "Mobilya, Ev aletleri ve Ev bakım hizmetleri" grubunda olurken, bu grubu "Gıda ve Alkolsüz İçecekler" grubu %40.4 ile takip etmiştir. Diğer bütün harcama gruplarında da artışlar gerçekleşmiştir. Bu bağlamda TÜFE'sinde yer alan 12 ana grubun tümünde artış meydana gelmiştir.

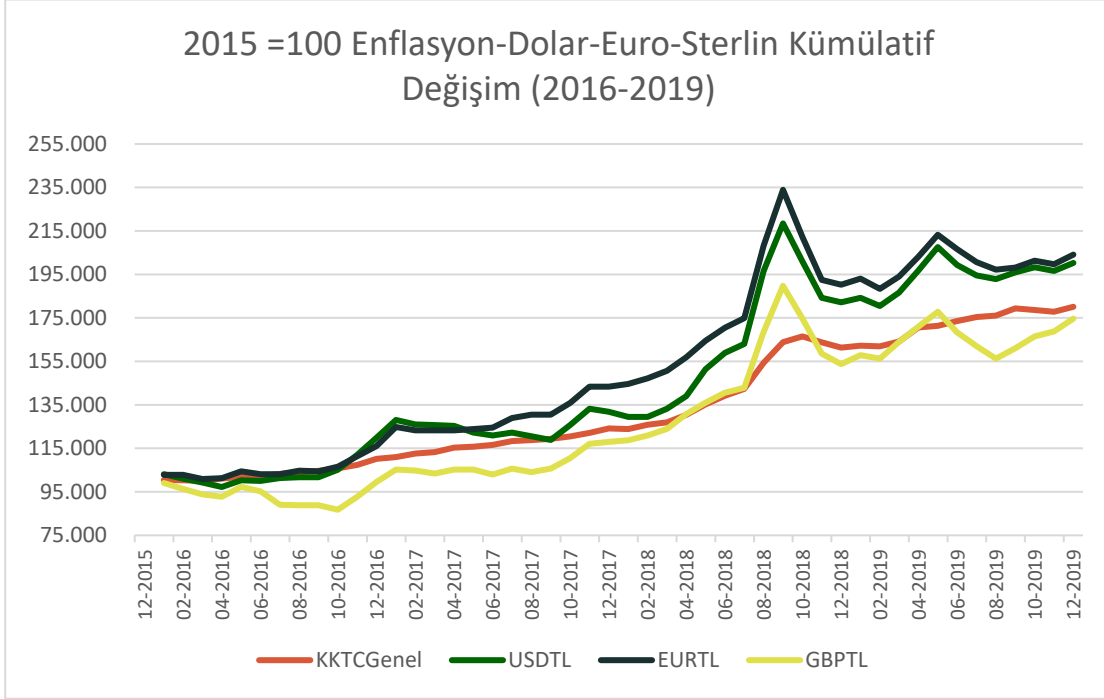
2019 yılı tüketici fiyat enflasyon rakamı 12 ay için %11.66 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yılın aynı dönemine göre en çok artış ana harcama grupları içinde “Alkollü İçecekler ve Tütün” grubunda %27.65 ile yaşanırken, ikinci sırada “Lokanta ve Oteller” grubu %22.05, üçüncü en yüksek artış ise %21.94 “Sağlık” grubunda olmuştur. En düşük artışlar ise en düşükten başlayarak %0.43 ile “Haberleşme”, %4.37 ile “Ulaştırma”, %6.69 ile “Konut, Su, Elektrik, Gaz, ve Diğer Yakıtlar” ana harcama gruplarında görülmüştür. Haberleşme ve Ulaştırma gruplarında diğer ana harcama gruplarına göre düşük artışlar yaşanması yıl içinde sabit telefon görüşme ücretlerine yapılan indirim ve yıl boyunca akaryakıt fiyatlarının görece stabil gitmesi (%4.73 Aralık 2018-2019 arası değişim) katkı koymuştur. 2015=100 temel yılı TÜFE’de En Ağırlıklı 40 Maddenin Tüketim Ağırlıklı Ortalama Fiyatlarındaki değişimde ise Aralık 2018-Aralık 2019 arası en yüksek artış %33.78 ile “Özel Ortaokul Ücreti”nde yaşanırken yine aynı dönem aralığında fiyatı en çok düşen (-)%3.62 ile “LPG Gazı Tüp Ücreti 10 Kg’lık Tüp (Ev Tüpü)”

Tablo - 11. GERÇEKLEŞEN TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKS DEĞİŞİMLERİ

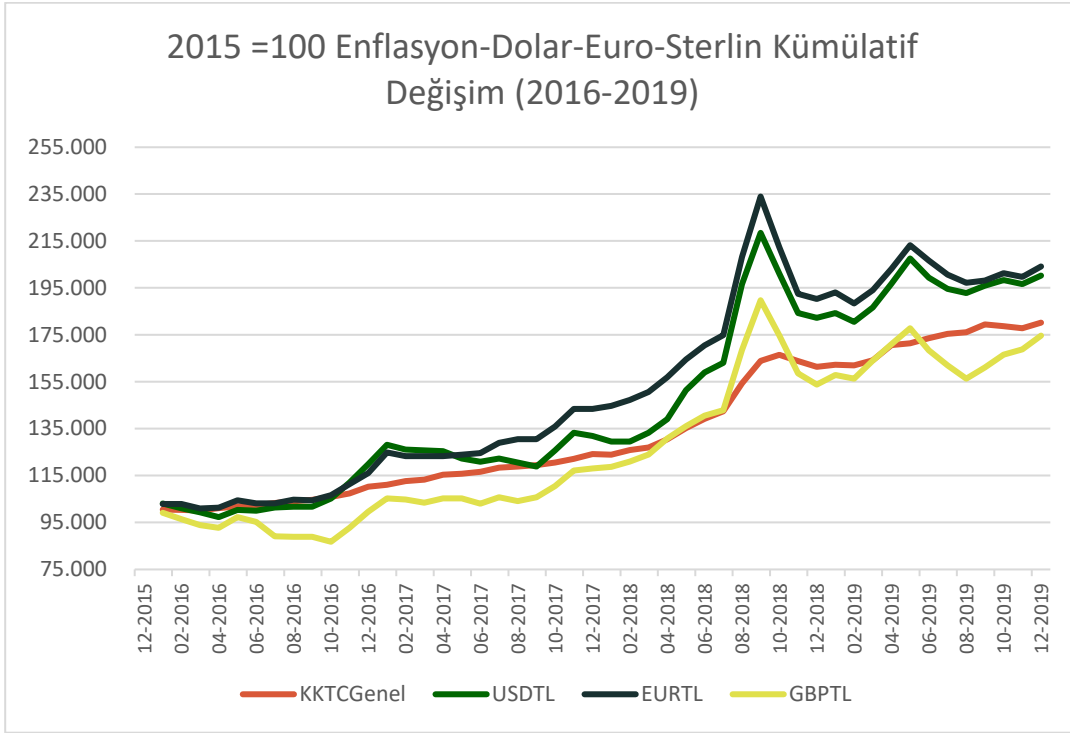
	Bir Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim (%)	İlk 6 Aylık Değişim(%)
2016	10.2	2.3
2017	14.7	7.7
2018	30	12.1
2019	11.7	7.6

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

Grafik – 9

Grafik - 10

1.2.7. Bankacılık

Bankacılık sektöründe 2 kamu bankası, 14 özel sermayeli banka ve 5 şube bankası olmak üzere toplam 21 banka faaliyet göstermektedir. Aralık 2017 – Aralık 2018 döneminde bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı 3,106'dan 3,148'e ulaşırken, aynı dönemde banka şube sayısı 233'den 229'a gerilemiştir.

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2016 yılında 2015 yılına göre %22.10 oranında büyüyerek 21,134.2 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2017 yılı sonunda %23.57 oranında genişleyerek 26,115.3 milyon TL'na ulaşan bankacılık sektörü konsolide bilançosu, 2018 yılında %26.29 oranında artarak 32,980.2 milyon TL'na yükselmiştir.

Sektörün performans rasyolarından risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu' nun (SYSR) önceki yıllarda olduğu gibi 2015-2017 döneminde de %10 olan yasal oranın üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. 2016 yılı sonunda %18.03 olan SYSR, Aralık 2017 döneminde ise 0.73 puan azalarak %17,30'a gerilemiştir. SYSR 2018'de ise 0.56 puan artarak %17,86'ya yükselmiştir. Brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı 2016'da %64.52'den %60.39, 2017 yılında %58.61, 2018 yılında ise %57.33 seviyesine gerilemiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranını gösteren kredi/mevduat oranı 2016 yılında %76.72, 2017 yılında %72.55, 2018 yılında ise 1.05 puan azalarak %71.50 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların brüt krediler içindeki payı, 2018 yıl sonunda 2017 yıl sonuna göre 0.19 puan azalarak %5.53'e gerilemiştir.

1.2.7.1. Banka Mevduatları

Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2016 yılında %19.2 oranında artışla 13,950.6 milyon TL'ndan 16,635.2 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 yılında ise kurlardaki artışın da etkisiyle önceki yılın üzerinde büyüme oranı ile toplam mevduatlar %26.8 artış göstererek 21,098.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2018 yılında toplam mevduatlar %25.3 oranında artışla 26,441.8 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016-2018 yılları incelendiğinde toplam mevduatlardaki oransal olarak en

yüksek artışın %26.8 ile 2017 yılında, en düşük artışın ise %19.2 ile 2016 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılı sonunda toplam mevduatın %40.1'i Türk Lirası, %59.9'u döviz mevduatlarından oluşmaktadır (tablo 12).

1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar 2016 yılında bir önceki yıla göre %14.1 oranında artarak 7,061.4 milyon TL'dan 8,058.5 milyon TL'na ulaşmış, 2017 yılında ise bir önceki yıla göre %18.9 oranında artarak 9,582.3 milyon TL'na ulaşmıştır. 2018 yılında 10,604.5 milyon TL'na ulaşan Türk Lirası mevduatlar %10.7 oranında artış göstermiştir. 2016-2017 döneminde Türk Lirası mevduatlar içerisinde, vadesiz mevduatlar %25.8, vadeli mevduatlar %17.8 oranında artış göstermiştir. 2017-2018 döneminde ise Türk Lirası mevduatlar içerisinde vadesiz mevduatlar %1.0, vadeli mevduatlar %12.3 oranında artış göstermiştir. 2018 yıl sonu itibari ile Türk Lirası mevduatın %13.5'lik oranı vadesiz, %86.5'lik oranı ise vadeli mevduatta toplanmıştır. (tablo 12).

TABLO-12 MEVDUAT GELİŞMELERİ

	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Milyon TL			Mevduat Türleri İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	8,058.5	9,582.3	10,604.5	100.0	100.0	100.0
1.1. Vadesiz	1,122.6	1,412.8	1,427.2	13.9	14.7	13.5
1.2. Vadeli	6,935.9	8,169.6	9,177.3	86.1	85.3	86.5
2. Döviz Mevduat	8,576.7	11,515.8	15,837.4	100.0	100.0	100.0
2.1. Vadesiz	1,271.4	1,705.8	2,271.3	14.8	14.8	14.3
2.2. Vadeli	7,305.3	9,810.0	13,566.1	85.2	85.2	85.7
Toplam Mevduat	16,635.2	21,098.1	26,441.8	-	-	-
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	Değişim (%)			Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	14.1	18.9	10.7	48.4	45.4	40.1
1.1. Vadesiz	29.8	25.8	1.0	6.7	6.7	5.4
1.2. Vadeli	11.9	17.8	12.3	41.7	38.7	34.7
2. Döviz Mevduat	24.5	34.3	37.5	51.6	54.6	59.9
2.1. Vadesiz	27.9	34.2	33.2	7.6	8.1	8.6
2.2. Vadeli	23.9	34.3	38.3	43.9	46.5	51.3
Toplam Mevduat	19.2	26.8	25.3	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

Toplam döviz mevduatları, 2016 yılında bir önceki yıla göre %24.5 oranında artarak cari fiyatlarla 8,576.7 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 yılında ise, bir önceki yılın üzerinde bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %34.3'lük artışla 11,515.8 milyon TL'na ulaşmıştır. 2018 sonunda 2017 yılına yakın bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %37.5'lik artışla 15,837.4 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılında vadesiz döviz mevduatları %27.9, vadeli döviz mevduatları %23.9 oranında genişlemiştir, 2017 yılında vadesiz döviz mevduatları %34.2, vadeli döviz mevduatları %34.3 oranında genişlemiştir, 2018 yılında ise vadesiz döviz mevduatları %33.2, vadeli döviz mevduatları %38.3 oranında artış göstermiştir, (tablo 12).

1.2.7.2. Krediler

Bankacılık sektörü aktif toplamı içerisinde en büyük pay brüt kredilere aittir. 2016 yıl sonunda toplam aktifler içerisinde brüt kredilerin payı %60.4 iken 2017 yıl sonunda bu oran %58.6, 2018 yıl sonunda ise %57.3'e gerilemiştir. 2016 yılında %14.3 oranında büyüyerek 12,763.1 milyon TL'na ulaşan brüt krediler 2017 yılında %19.9'luk büyümeyle 15,306.2 milyon TL'na ulaşmıştır. 2018 yılsonunda 18,906.1 milyon TL'na ulaşan krediler, 2018 yılı içerisinde önceki yılların üzerinde bir oranda %23.5 büyüme göstermiştir.

Kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde en büyük payın önceki yıllarda olduğu gibi 2018 yılında da şahsi ve mesleki borçlar kalemine ait olduğu görülmektedir. 2018 yılında şahsi ve mesleki borçların toplam krediler içindeki payı %31.6'dır. Şahsi ve mesleki borçlar kalemini sırasıyla ticaret sektörü ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait krediler takip etmektedir (tablo 13).

TABLO-13 BANKA KREDİLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	Krediler (Milyon TL)			Değişim (%)			Toplam Krediler İçindeki Pay (%)		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	2,938.2	3,237.6	3,957.0	10.0	10.2	22.2	23.0	21.2	20.9
2. Tarım	105.5	363.2	146.4	-22.0	244.2	-59.7	0.8	2.4	0.8
3. Sanayi	321.6	417.2	573.0	-5.7	29.7	37.3	2.5	2.7	3.0
4. Nakliye ve Ulaşım	147.7	228.8	240.8	46.0	54.9	5.2	1.2	1.5	1.3
5. Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	2,975.3	4,137.5	5,170.7	20.9	39.1	25.0	23.3	27.0	27.3
6. Bina ve İnşaat	1,100.7	1,321.2	2,243.4	20.9	20.0	69.8	8.6	8.6	11.9
7. Turizm	429.3	513.4	603.0	42.6	19.6	17.4	3.4	3.4	3.2
8. Şahsi ve Mesleki Borçlar	4,744.9	5,087.2	5,971.9	11.7	7.2	17.4	37.2	33.2	31.6
Toplam	12,763.1	15,306.2	18,906.1	14.3	19.9	23.5	100.00	100.00	100.00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.8. İstihdam

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2018 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma çağındaki nüfus) 279,779 kişi olarak saptanırken, istihdam edilen kişi sayısı 132,411 olarak saptanmıştır. 2017 yılında istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı %48.2 olarak gerçekleşirken bu oran 2018 yılında %47.3 olmuştur. 2016-2018 döneminde çalışma çağındaki nüfus artarken, işsizlik oranı da %6.4'ten %6.9'a yükselmiştir. Aynı dönemde 15-24 yaş grubundaki genç nüfustaki işsizlik oranı da benzer şekilde %17.0'den %22.0'ye yükselmiştir (tablo 14). Genç işsizlik oranının genel işsizlik oranının üzerinde artış göstermesi olumsuz bir durumdur. Genç Nüfusta İşsizlik oranının gerilemesi için, genç nüfus istihdamını teşvik etmeye yönelik uygulanmakta olan tedbirlerin daha da artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

TABLO - 14 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELER

	2016	2017	2018
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	245,828	250,857	279,779
İşgücü	126,463	128,451	142,283
İstihdam	118,387	120,999	132,411
İşsiz	8,075	7,453	9,873
İşgücüne Katılım Oranı (%)	51.4	51.2	50.9
İstihdam Oranı (%)	48.2	48.2	47.3
İşsizlik Oranı (%)	6.4	5.8	6.9
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ¹ (%)	17.0	18.7	22.0

¹ 15-24 yaş grubunda olanlar.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2. TEMEL AMAÇ

2020-2022 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin refah seviyesinin artırılması doğrultusunda sürdürülebilir ve rekabet edebilir bir ekonomik yapının istikrarlı büyümesini sağlarken, istihdamı artırmak ve gelir dağılımını iyileştirmek, sağlanan mali disiplini sürdürülebilir kılmak, yurt içi tasarrufları artırmak, enflasyonu düşürmek ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak maliye politikasında bütçe disiplini devam ettirilecek, gelirler politikasıyla da bu duruş desteklenecektir.

Program döneminde; iş ortamının iyileştirilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve öncü sektörler olan turizm ile yükseköğretimin ve bunlara katkı sağlayacak olan özellikle tarım, tarımsal sanayi, imalat sanayi ve bilişim sektörlerinin desteklenmesi ve ihracat odaklı üretim yapacak şekilde geliştirilmesi, ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, finansal sistemin geliştirilmesi, enerji altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan hedeflerin gerçekleştirilmesi, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik programlar hazırlanarak etkin bir biçimde uygulanması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede; yatırımı, istihdamı, ihracatı ve Ar-Ge ile yenilikçiliği destekleyen politikalar uygulanacaktır. İstihdamı artırmak için sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlayacak politikaların geliştirilmesinin yanında, nitelikli işgücünün artırılması ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

Ekonominin rekabet gücü, kamu harcamalarında etkinlik-verimlilik-hesap verebilirlik, iyi yönetim, devlet yardımları, sağlık sistemi, eğitim sistemi, vergi sistemi, kayıt dışılık ve yerel yönetimler alanlarındaki yapısal dönüşümlere imkan verecek politikalar belirlenerek uygulamaya konacaktır. Girişimcilik becerileri ile olanaklarının ve rekabet koşullarının iyileştirilmesi ile özel sektörün dinamizmi artırılarak, ekonomide büyümenin gelişmesine katkı yapılacaktır.

Dünyada hızlı gelişimin etkisi ile birlikte her anlamda ülkeler ve dolayısıyla devletler arasında çok ciddi bir rekabet olgusu da ortaya çıkmaktadır. Bizim ülkemizin de diğer ülkeler ile arasında olan bu yarıştan kötü etkilenmemesi adına çağın gereklerini yerine getirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bilgi toplumunun gereği olan stratejiler yeterince üretilip uygulanmadığında gelişmiş ülkelerin ekonomileri ile gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri arasındaki makas da hızla açılmaktadır. Bilgi toplumunun gereği olan önemli stratejilerden birisi de “E-Devlet”dir. Dolayısıyla, yarışta geri kalmamak için ülkemizin de gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini bir bütün halinde kullanması, vatandaşlara hizmeti ön plana çıkaran bir yapılanmaya gitmesi gerekmektedir

KKTC E-Devlet Projesi kapsamında, kamu kurum ve kuruluşlarının E-Kurum’a dönüşmeleri, elektronik ortamda bütünleşik bir e-Devlet hizmetleri altyapısının yazılım ve donanım olarak kurulması ve kamu hizmetlerinin vatandaş odaklı bir yaklaşımla 7/24 kesintisiz ve güvenli bir şekilde bu altyapıdan sunulmasını hedeflenmektedir. KKTC E-Devlet projesi, kamu kurum ve kuruluşlarının E-Devlet içeriğine uygun olarak e-kurum projelerinin oluşturulması, kurumların elektronik ortamda entegre olarak birbirleri ile uyumlu bir şekilde kurulacak e-Devlet altyapısı üzerinden hizmet verilmesine yönelik sistemlerin tasarlanması, kurulması, idame desteğinin sağlanması ve bu yolla kamu hizmetlerinin en kolay ve en etkin yoldan, kaliteli, hızlı, kesintisiz ve güvenli bir şekilde elektronik ortamda vatandaşa ulaştırılması amacıyla gerçekleştirilecek olan tüm çalışmaları kapsamaktadır. E-Devlete geçiş için gerekli olan yasal düzenlemeler tamamlanarak kamu hizmetlerinin E-Devlet üzerinden yürütülmesi sağlanacaktır.

3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER

3.1. Program Dönemi Hedef ve Göstergeleri

Programın makroekonomik çerçevesi; program dönemi içerisinde, ekonomik büyümenin dengeli bir şekilde artacağı ve petrol fiyatları ile döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği teknik varsayımı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

KKTC ekonomisinin 2019 yılında %0.4 reel büyüme kaydedeceği tahmin edilmektedir. 2020 yılında %2.5, 2021 yılında %2.7 ve 2022 yılında da %5.0 oranında büyüme hedefi öngörülmüştür.

Bu büyüme oranlarıyla, GSYİH'nın 2020-2022 yılları arasında cari fiyatlarla sırasıyla, 25,237.3 milyon TL, 28,769.8 milyon TL ve 33,229.1 milyon TL olması, kişi başına düşen milli gelirin ise yine sırasıyla 13,211.8 ABD Doları, 13,367.3 ABD Doları ve 14,033.4 ABD Doları olarak gerçekleşeceği hedef edilmektedir.

Ekonominin büyümesinde en önemli etkenlerden biri de toplam kaynakların yatırıma dönüşme oranıdır. Bu çerçevede, büyüme hedeflerine ulaşmak için 2018 yılında GSMH'nın %15.5 olan toplam yatırımların ilgili yılda yaşanan döviz kuru şoku ardından program dönemi boyunca; 2019 yılında %14.8, 2020 yılında %15.1, 2021 yılında %15.5 ve 2022 yılında %15.3 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

İstihdamdaki gelişmeleri incelediğimizde; 2018 yılında 132,411 kişi istihdam olanaklarından yararlanırken, program dönemi sonunda bu sayının 163,344 kişiye ulaşması, istihdam oranının %50.3, işsizlik oranının ise %5.9 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.1.2. Ödemeler Dengesi

KKTC ekonomisinin ithalata olan yüksek bağımlı yapısı 2018 yılında yaşanan döviz kuru dalgalanmaları neticesinde kendisini ithalat rakamlarında göstermiştir. Program dönemi sonuna kadar ithalatın ABD doları kuru ile yıllık ortalama %5.1 artarak 1,832.8 milyon ABD Doları,

ihracatın ise ABD doları cinsinden yıllık ortalama %10.2 artarak 117.2 milyon ABD Doları seviyesinde olacağı ve ihracat/ithalat oranının %6.3 ortalama değerine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2019 yılında 969.6 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net turizm gelirlerinin program dönemi boyunca görece ılımlı bir artış göstererek 2022 yılında 1,116.7 milyon ABD Doları'na ulaşacağı beklenmektedir. Yabancı turist sayısının program dönemi boyunca yıllık ortalama %4 civarında artacağı, kara kapılarından gelen yabancı turist sayısında görülen iyileşmenin de devam edeceği öngörülmektedir.

2019 yılında 789.7 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net Yüksek Öğrenim gelirlerinin program dönemi boyunca ABD doları cinsinden görece hafif yükselişe gitmesi ve 2022 yılında 807.6 milyon Dolar olacağı beklenmektedir.

2018 yılına göre program dönemince ithalatta beklenen ABD doları cinsinden düşüşün ve 2019-2022 arası devlet bütçesinde öngörülen dış yardımların cari işlemler dengesine katkıda bulunacağı beklenmektedir. 2019 yılı sonunda cari işlemler dengesinin GSYİH'a oranının %12.2 olarak gerçekleşmesi beklenirken program dönemi sonuna kadar hafif bir azalma ile %10.7 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir.

3.1.3. Enflasyon

2018 yılı sonunda KKTC Tüketici fiyatları endeksi artış rakamı %29.90 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı ise Türk Lirası'nda görülen toparlanma neticesinde %11.66 seviyesinde bir enflasyon ile bitirilmiştir. 2020-2022 arası program döneminde petrol fiyatları ve döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği öngörüsü ile TÜFE'nin 2020 yılında %11.6, 2021 yılında %10.3 ve 2022 yılında ise %9.4 seviyelerinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Gelişmekte olan piyasaların para birimleri değerinde aşağı yönlü risklerin küresel yavaşlama riskinin yükselmesi nedeniyle devam ettiği bir dönem olması öngörülerde sapmalara neden olabileceğini not edilmelidir.

3.2. Makroekonomik Politikalar

3.2.1. Büyüme ve İstihdam

Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanarak büyümede istikrarın korunması, istihdamın desteklenmesi, maliye ve istihdamı teşvik indirimi dâhil vergi politikaları koordinasyon içerisinde yürütülecektir. Kamuda israfı azaltmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.

İstikrarlı büyüme için özel kesim yatırımlarını ve dış kaynaklı yatırımları artırmaya yönelik politikalara devam edilecektir. Ekonomik büyümeyi destekleyici altyapı ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik kamu yatırımları sürdürülecektir. Katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilecek, tarım, sanayi, üniversite ve turizm sektörleri arasındaki işbirlikleri desteklenecektir.

Sanayide özel sektör öncülüğünde, rekabetçi, dışa açık, yenilikçi, yüksek katma değer yaratan, Ar-Ge tabanlı ve çevreye duyarlı bir üretim yapısı desteklenecektir. Kamu yatırımlarının, öncelikli ve büyük ölçekli altyapı alanlarına yönlendirilmesine önem verilecektir.

Geri dönüşüm ve toplama-ayırmaya konu atıkların değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Rekabet gücünü ve istihdamı artırma hedefi doğrultusunda KOBİ'lerin desteklenmesine devam edilecek, KOBİ'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları, yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri desteklenecek ve uluslararası ihracat pazarlarına erişimleri kolaylaştırılacaktır. KOBİ'lerin krediye kolay erişimini sağlamaya yönelik finansal araçların daha etkin kullanılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücrete karşı mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir. Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılacak ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir.

Gençler, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, özel politika gerektiren grupların ve KKTC vatandaşlarının işgücüne ve istihdama katılımlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

3.2.2. Kamu Maliye Politikası

Maliye politikası, gelir, harcama ve borç stoku büyüklükleri gözetilerek; yurt içi tasarrufların artırılması fiyat istikrarının sağlanması ve özel sektör öncülüğünde büyüme kapasitesinin yukarılara taşınmasına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır. Kamu tüketimi ve cari transferlerin denetim altına alınması yoluyla kamu yatırımlarına daha fazla kaynak ayrılabilir ve borç stoğunun küçültülmesi sağlanabilecektir. Harcama programları özelde büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde, eğitim ile sağlık alanlarında ve bölgesel kalkınmada kullanılacak biçimde önceliklendirilecektir.

Sürdürülebilir kamu finansman dengesinin kurulması, gelir artırıcı tedbirler yanında harcama disiplininin de sağlanacağı ve kaynaklarının verimli kullanılabilmesi yönünde uygulanan maliye politikaları ile bütçe disiplini sağlanacaktır. Bu kapsamda, mali sonuç doğuracak düzenlemelerin yapılmasında kısa, orta ve uzun dönem etkilerin dikkate alınması esas olacaktır.

Kalkınmayı ve mali istikrarı engelleyen bir unsur olan iç borç yükünü azaltacak ödeme planlaması ile ödeme takvimi oluşturulmuş olup ödeme planının aksatılmamasına önem verilecektir.

Merkezi Devlet Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Kurumları ile Yerel Yönetimleri de kapsayacak şekilde diğer tüm bağlı kurum ve kuruluşları ile bütçe dışı fonları da kapsayan ve Devletin iç kontrol ortamlarını yeniden yapılandırması ve özellikle kamu sektörü kontrol sistemlerini uluslararası standartlar ve AB uygulamaları doğrultusunda güncellenebilmesi amacıyla son aşamaya gelen Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası çıkarılmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla kamu kurum ve işletmelerinde toplu iş sözleşmeleri ile kamudan yüksek olarak belirlenen hak ve menfaatler kamu ile eşitlenecektir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması, sosyal adalet ve iş verimliliğinin artırılması

esas olacaktır. Çalışma disiplininin sağlanması amacıyla ek mesai sistemi yeniden düzenlenerek vardiyalı çalışma sistemine geçilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Suç Gelirleri'nin aklanmasının önlenmesinde mücadelenin daha etkin ve süratli olabilmesi amacı ile uluslararası normlara uygun olarak hazırlanan Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Yasası Meclis Alt Komitesi'nde görüşülmeye başlanmış yürürlüğe girmesiyle de teknolojik gelişmelere uyumlu olarak bilgilerin elektronik ortama alınabilmesi sağlanacaktır.

E-Maliye uygulamalarını hayata geçirmek için tüm dairelerimizde otomasyon çalışmalarına yönelik çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Mevcut yatırım teşvik sistemi, uygulaması zor denetim ve kontrolden uzak birçok yasa altında düzenlenmiştir. Yatırım Teşvik sisteminin yeniden gözden geçirilip etkin bir denetim ve uygulamaya olanak sağlayacak şekilde tek bir Yasa altında bütünleştirilmesi yönünde çalışmalar tamamlanmış olup Bakanlar Kurulu gündemine getirilmiştir.

3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası

Kamu kurumları, yıllık bütçede tahsis edilen ödenekleri, belirlenen politika ve öncelikler doğrultusunda, etkili ve verimli bir şekilde kullanmaları prensibiyle hareket edeceklerdir.

Bu çerçevede;

Kamunun tamamını kapsayacak ve bütçenin kapsamını genişletecek, uluslararası bütçe, muhasebe ve denetim standartlarına uygun bir kamu mali yönetim sistemi oluşturulacak ve uygulamaya konacaktır.

Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecek ve başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek uygulamalardan kaçınılacaktır. Sistemde uzun dönemli aktüeryal dengeleri gözetilerek mali açığın milli gelire oranı azaltılacaktır.

Yerel yönetimler, tahsis edilen kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla idari ve mali yönden yeniden yapılandırılacaktır.

Sağlık hizmetlerinde kalite, etkinlik ve verimliliği sağlamak, kişilerin hizmete erişimini kolaylaştırmak amacıyla sağlıkta dönüşüm programı uygulamaya konulacaktır. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün vermeksizin, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamalarında gereksiz kullanım önlenerek sağlık harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

Verimliliği ve sosyal politikaları dikkate alan bir tarım strateji belgesi hazırlanmış olup, tarımsal destekler için bütçeden ayrılan pay bu belge çerçevesinde dağıtılacaktır.

Sosyal harcamalar azami faydayı sağlayacak şekilde sosyal hedef ve önceliklere göre yeniden düzenlenecektir. Sosyal amaçlı programların etkileri ve faydaları değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırım politikasının temel amacı, öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geliştirmektir. Bu çerçevede;

Kamu yatırımlarının belirlenen önceliklere göre büyümeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması doğrultusunda, gerçekleştirilmesi ve mevcut sermaye stokunun etkin kullanılması hedeflenecektir.

Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Kamu altyapı yatırımlarında özel sektörün katılımını sağlayan (yap işlet devret, kamu özel işbirliği gibi) modeller geliştirilecektir. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütünleştirici bir bakış açısı ile ele alınacak, kamu yatırımları ise, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Devletin, özel sektör ile yapacağı sözleşmelerde kamu çıkarının korunması, devletin zarara uğratılmaması, kamusal faydanın sağlanması, risklerin tespit edilmesi ve sözleşmelerin yönetilmesi için Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi bünyesinde Sözleşme Yönetimi Birimi oluşturulacaktır.

3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası

Adil, etkin ve kayıt dışını en aza indirecek bir vergi sistemi oluşturma hedefi doğrultusunda, kamu gelir politikası; istihdamı ve yatırımları teşvik edecek, yurtiçi tasarrufları artıracak, gelir dağılımını iyileştirici, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan ve ekonomiye rekabet gücü kazandıracak şekilde yürütülecektir. Bu kapsamda;

Vergi bilincinin yaygınlaştırılması, çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınmasının sağlanması ve toplum olarak mücadelenin sağlanması için çalışmalar yapılarak kayıt dışılığın azaltılması yönüne gidilerek kayıt dışılığın önlenmesi yönünde düzenli ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulması sağlanacak ayrıca kayıt dışılıkla mücadelede bilişim sistemlerinde azami ölçüde faydalanılacaktır.

Gelir ve Vergi Dairesi'nin otomasyonunun geliştirilerek Araç otomasyonu, dış kurumların tahsilat entegrasyonu, e-tebligat e- fatura, bankalar aracılığıyla ödeme yapılması gibi uygulamalar da devreye alınacaktır. e-beyanname sisteminin de geliştirilmesi ile personelin daha fazla inceleme ve denetim konularında yoğunlaştırılması dolayısıyla vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır.

E-Gümrük otomasyon çalışmalarına başlanmış olup bu çalışmaların 2020 yılı başlarında tamamlanması ile daha etkin ve verimli bir Gümrük İdaresi oluşturulacaktır. Bu kapsamda Gelir ve Vergi Dairesi ile yürütülecek koordinasyon ve bilgi alış verişi ile hem daha sağlıklı bir denetim mekanizması oluşturulacak, hem de kayıt dışılığın önlenmesi yönünde önemli mesafeler alınması sağlanacaktır.

Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar; vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır.

Yükümlülerin ve vergiye tabii gelirlerin tespiti için bilgi toplama ağı, otomasyon sistemi

kapsamında genişletilerek vergi gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.

Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, yabancı yatırımların ülkeye girişinin kolaylaştırılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik, yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini destekleyen politikalar uygulanacaktır.

Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve günümüzün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasına, mükellef güvenini ve haklarını artırmayı gözeten bir anlayışla ele alınmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Gelir politikalarının sosyal ve ekonomik etkilerinin daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi amacıyla istisna, muafiyet ve indirimler ile ayrılan paylar teşvik sistemi içerisinde değerlendirilerek vergi sistemi sadeleştirilecektir. Haksız rekabetin önlenmesi ile ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılık ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu amaçla; denetim kapasitesi artırılacak ve etkinleştirilecek, idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilerek kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak, kaçakçılıkla mücadele ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Gelir ve Vergi Dairesinin takipteki alacaklarına ilişkin tahsil kapasitesini artıracak ve tahsilat sürecinin hızlandırılacak önlemler alınacaktır.

Belediyelerin özkaynak gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir. Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası

Kamu borç yönetiminin temel hedefi, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasıdır. Bu hedef çerçevesinde;

Borçlanmanın, şeffaflık ve kamuoyunu bilgilendirme ilkesi çerçevesinde, ülkenin kalkınma hedefleri dikkate alınarak, borç portföyünün maruz kaldığı likidite, faiz ve kur risklerinin kontrol edilmesi amacıyla stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikalarının uygulanmasına, piyasalarda güven ve istikrarı koruyarak ve makro ekonomik dengeleri gözeterek yapılmasına özen gösterilecek ve borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşullarının elverdiği ölçüde uzatılması, ağırlıklı olarak Türk Lirası cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması uygulanacak politikaların temel unsurları olacaktır.

İç borçlanma ve faiz yükünü sürdürülebilir kılmak amacıyla bütçede faiz dışı fazla yaratılması ve bütçenin faiz ödeyecek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

Kamuda mali yönetim ve denetim anlayışının, tüm unsurlarıyla hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda;

Kamu idarelerinde, iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesine özen gösterilirken, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Kamu mali yönetiminin insani kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilerek kamuda etkin bir dış denetim sağlanırken denetim faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Kamu idarelerine kaynak tahsis sürecinde performans programlarının dikkate alınmasına özen gösterilecektir.

3.2.3. Ödemeler Dengesi

İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımların teşviklendirilmesine devam edilecektir.

İhracatın teşvik edilmesi, desteklenmesi ve artırılmasına yönelik çalışmalarla yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma çalışmaları sürdürülecektir.

Yurt içinde üretilen ürünlerin de gerek diğer işletmeler ve gerekse hane halkı tarafından tercih edilmesine yönelik çalışmalar artırılarak devam edecektir. .

Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak için piyasaların ve rekabet ortamının iyileştirilmesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını da hedef alan turizm çeşitlerini öne çıkaran politikalar değerlendirilecektir. Eko turizm, sağlık turizmi, kongre turizmi vs. gibi alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecek, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar da dikkate alınarak, charter seferlere yönelik teşvik destekleri daha etkin ve verimli olacak şekilde gözden geçirilerek sürdürülecektir.

Yükseköğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması çalışmaları ve üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarına yönelik etkinlikler desteklenecektir. Üniversitelerin öğretim kalitesinin artırılması için bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalar proje bazında desteklenecektir. Ar – Ge projelerine ise daha fazla destek verilecektir.

4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ

4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede; İş ortamını iyileştirmek finansal kaynaklara kolay erişim, ürün ve girdi piyasalarında etkinlik, gelişmiş fiziki altyapı ve kamu hizmeti sunumu sağlanacaktır.

Ürün ve girdi piyasalarının etkinliğinin artırılması amacıyla; haksız rekabetin önlenmesine, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına, iş gücü eğitim seviyesinin yükseltilmesine, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesine ve girdi maliyetlerinin düşürülmesine önem verilecektir.

Yatırımların ve ihracatın artırılmasına, KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik destek unsurlarının etkinliği artırılarak yaygınlaştırılacaktır. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlamak üzere; saydam ve objektif kurallar getirilecek, izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanılacak, mevcut potansiyellerin etkin tanıtımı ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin artırılması amacıyla; sağlanan destekler etkinleştirilerek sürdürülecektir.

Teşvik uygulamalarında, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak etkinlik artırılacaktır. Yatırım teşvikleriyle ilgili mevcut mevzuatlar gözden geçirilerek tek mevzuat haline getirilip tek merkezden uygulanacaktır.

Gümrük ve Rüsumat Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi altyapılarının geliştirilmesi ve otomasyonuna geçilerek işlemlerin kolaylaştırılması çalışmaları tamamlanacaktır.

İşletmeler için enerji, ulaştırma, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi fiziki altyapı imkanları iyileştirilecek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri başta olmak üzere uygun yatırım yeri imkanı sağlanmasına devam edilecektir.

Uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma ve ülke ekonomisinin rekabetçi yapıya kavuşturulmasına yönelik, iş ve yatırım ortamlarının iyileştirilmesi, gerek yerli gerek yabancı doğrudan yatırımları artırmaya katkıda bulunulması amacıyla oluşturulan “KKTC Yatırım Danışma Konseyi” çalışmalarına devam edecektir.

4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması

Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu çerçevede;

Denetim kapasitesi artırılarak daha etkin hale getirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek; kayıt dışılıkla mücadele kapsamında, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır. Kayıtdışı ekonomi ile mücadele kapsamında Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Planlama Örgütüncü müştereken eylem planı hazırlanacak ve uygulanması sağlanacaktır.

Kayıt dışılıkla mücadelede toplumsal farkındalığı artırmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliğini öngören çalışmalara ağırlık verilecektir. Başta vergi denetimi olmak üzere, kamu kurumlarının denetim ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesine ağırlık verilerek insan kaynakları ve teknolojik altyapıları iyileştirilecektir. Vergi yasalarında yer alan teşvik, indirim, istisna ve muafiyetler gözden geçirilecek , gelir artırıcı , vergiyi tabana yayıcı ve kayıt dışılığı azaltacak gelir politikaları uygulanacaktır.

Sosyal güvende hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir.

Kayıt dışı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finans sektöründe yasal altyapı geliştirilerek piyasalarda güven ve istikrar ortamı güçlendirilecektir. Bu çerçevede; Bankaların güçlü bir sermaye yapısıyla çalışmasını sağlayacak araçlar güçlendirilirken finansal piyasaların daha etkin izlenmesi ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Finans sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlar gözetilerek geliştirilirken, yatırımcı haklarını gözetilen şeffaf ve adil uygulamalar güçlendirilecek ve finansal açıdan da tüketicileri korumaya yönelik yasa çıkarılacaktır.

Reel sektörün, özellikle KOBİ'lerin, finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla mali sistemden daha fazla yararlanması sağlanacaktır. Finansal kiralama, faktöring ve finansman şirketlerinin kuruluş, faaliyet ve çalışma esasları ile ilgili hususlar uluslararası standartlara uygun olarak Yasa ile düzenlenecektir. 4/2008 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Yasası'nda AB normları ve uluslararası standartlar çerçevesinde değişiklikler yapılacaktır. Ülkemizin güncel ihtiyaçlarına cevap verecek, ödeme sistemleri yasa tasarısının yasallaşması ivedilikle sağlanacaktır.

4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji politikasının temel amacı; artan nüfusun ve büyüyen ekonominin ihtiyaç duyacağı enerjinin, sürekli, kaliteli, güvenli ve çevresel etkilerin en düşük düzeyde tutulacak bir şekilde asgari maliyetle karşılanmasıdır. Bu çerçevede; Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının arz-talep projeksiyonları çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Elektrik arzında sağlıklı bir kaynak çeşitliliği yaratmak ve arz güvenliğini artırmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarının üretime dahil edilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.

Elektrik enerjisi üretiminde ülke koşulları, ilgili mevzuat ve AB kuralları dikkate alınarak ve bu konuda gerekli fizibilite çalışması yapılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji payının artırılmasına

çalışılacaktır. Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesi sağlanacaktır.

Ekonomi ve Enerji Bakanlığına bağlı bir enerji birimi oluşturulacaktır. Enerji Üst Kurulu oluşturulacaktır. Enerji Verimliliği Yasası yürürlüğe girecektir.

4.1.5. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması

Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yasası (Ar-Ge) ile Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası yürürlüğe girmiştir. Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) , kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalar yürütmek suretiyle, alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri de dahil olmak üzere yenilik süreçlerini içeren faaliyetler desteklenecek üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve diğer kurum ve kuruluşların araştırma altyapısı öncelikli alanlar temel alınarak geliştirilecektir.

Toplumda bilim ve teknoloji bilinci, nitelikli araştırmacı sayısı artırılacak ve araştırma altyapısı geliştirilecektir. Üniversiteler, özel sektör ve kamu kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR

5.1. Tarım

KKTC’de mevcut kaynakların etkin kullanımı ile ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeleri dikkate alarak örgütlü rekabet edebilen, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

Bu amaç doğrultusunda;

- Yerli üretimin iyileştirilmesi ve ilgili yasalarla pazar olanaklarının korunması,
- Yurt dışından ithal edilen ve/veya ekonomik değeri olan alternatif ürünlerin ülkede yetiştirilme olanaklarının belirlenmesi ve üretimlerinin teşvik edilmesi,
- İhracat ürünlerinin kalitesinin artırılması, markalaşma ve rekabet edebilen bir tarım sektörünün oluşturulması,
- Üretimden tüketime kadar gıda güvenliğinin sağlanması,
- Çevreye duyarlı, iyi tarım ve organik tarım uygulamalarının geliştirilmesi, sertifikalı üretimin teşvik edilmesi,
- Kırsal kalkınmayı önemseyen bir tarım sektörünün oluşturulması
- Hayvansal üretim işletmelerinin alt yapılarının iyileştirilmesi,
- Balıkçılık kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek verimliliğin artırılması,
- Doğal kaynakların ve çevrenin korunması,

Entegre Tarım Bilgi Sistemleri’nin oluşturulmasıyla tarımsal planlama ve politika geliştirme sağlıklı bir zeminde inşa edilmesi için çalışmalar başlatılacaktır. Çiftçi Kayıt Sistemi kurularak tarımsal destekler Entegre Kayıt Sistemi’ne göre verilecektir.

Süt üreticilerinin ürettiği süt üzerinden verilen mevcut destekler küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyecek şekilde düzenlenecek,

Üretilen sütün kalitesini artırmaya yönelik olarak, soğuk zincirdeki süt miktarını artırmak ve üreticilerin soğutma tanklarında ürettikleri sütü soğutarak pazarlanmasına veya süt toplama merkezleri kanalı ile küçük üreticilerin sütlerinin soğuk zincirde taşınmasına olanak verecek organizasyonlara ilişkin hibe desteklere devam edilecek ve açık süt toplamaya son verilecektir.

Hellim üretimi ve ticaretinin AB standartlarında yapılması ve hellimin coğrafi işaret tescilinde belirlenen kurallara uygunluğunun sağlanması amacıyla KKTC süt sektörü ve hellim ticaretine ilişkin olarak hazırlanan eylem planı güncellenerek süt ürünlerine yönelik atılması öngörülen adımlar hayata geçirilecektir.

Hellimin AB tarafından coğrafi olarak tescili için özellikle süt ve et sektörü içerisinde küçükbaş hayvancılığın payının artırılması sağlanacak ve küçükbaş hayvan sütünün süt sanayine ulaşabilmesi için teknik ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Hayvan Hastalıkları ile Mücadele Programı kapsamı genişletilerek hayvan hastalık ve zararlıları kontrol ve eradike edilecektir. Ülkenin hayvan hastalıklarından arı hale getirilmesi ile hayvan ve hayvansal ürünlerin AB ve uluslararası ticarete açılması sağlanarak ekonomik kayıplar önlenecektir.

Halk sağlığı ve hayvan sağlığı korunması amacı ile çevre güvenliği de gözönünde bulundurarak hayvansal atıkların bertarafına yönelik sistem kurulacaktır.

Gerek girdi temininde gerek üretim süreçlerinin planlanmasında ve üretim araçlarının olası en verimli biçimde kullanılmasında ortak kaynak yaratılması ve kolektif biçimde kullanılması, üretim süreçlerinde olduğu gibi tarımsal ürünlerin üretim ve pazarlanmasında üretici kümelenmeleri ve özellikle kooperatifçilik desteklenecektir.

Çevreye duyarlı ve etkin bitki sağlığı tedbirleri ile kalite korunacak ve bitkisel üretim artırılabilecektir. Özellikle sebze ve meyve ticaretinde toptancı hali kurulması ve işletilmesine ilişkin projeler ve yasal altyapılar Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile birlikte hazırlanacaktır.

İyi tarım uygulamaları konusunda mevzuatlar tamamlanarak, sertifikalı üretim geliştirilerek, yaygınlaştırılacaktır. Buna bağlı olarak Organik, GLOBALG.A.P. vb. üretim dallarında nihai hedef olarak desteklemeler yapılacaktır.

Tarım sektöründe kamu kurumlarının piyasayı dengeleme ve müdahale rolleri gözden geçirilerek, çalışma prensiplerinin ve uyguladıkları fiyat politikalarının esnek ve görev zararlarını minimize edecek şekilde yeniden kurgulanması sağlanacaktır.

Doğal stokların gittikçe azaldığı günümüzde, avantajlı üstünlüğe sahip sularımızda su ürünleri yetiştiriciliği çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yatırımlar özendirilecek, yeni balıkçı barınağı yapımı ve mevcutların iyileştirilmesine ilişkin projeler geliştirilecek ve küçük ölçekli kıyusal avcılık faaliyetleri ile uğraşan kıyı balıkçılarının teknelerinin modernize edilmesi ve donanımlarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Ülkenin sahip olduğu arıcılık potansiyeli değerlendirilecek ve arıcılıkla ilgili en önemli sorunlar olan verimlilik, nitelik ve uluslararası standartlara uygun üretim konularında destek sürdürülecektir. Marka değeri yüksek ve kendi kendine yetebilen bir arıcılık sektörü yaratabilmek için gerekli mevzuatı da içerecek bir planlamaya gidilecek, Kıbrıs Arısı'nın korunup çoğaltılması da dahil sektörün güvenli gelişimi sağlanacaktır.

5.1.1. Ormancılık

Orman alanlarımızın etkin bir şekilde korunarak geliştirilmesi için kapsamlı çalışmalar yapılacaktır. Orman ve arazi yangınlarının önlenmesi amacıyla bir adet insansız yangın gözetleme kulesi yapılacak ve verim alınması halinde yaygınlaştırılacaktır. Yangınlara kısa sürede müdahale edilerek kontrol altına alınması amacıyla “yangın koruma ve yangına müdahale sistemi” kurulacak, yangınla mücadelede karadan uygulanan metotların yanı sıra havadan müdahale yöntemleri de geliştirilecektir.

2014-2018 Eylem Planı revize edilerek güncellenecektir. Çam kese böceği ve kabuk böcekleri ile mücadelede biyolojik, biyoteknik ve mekanik yöntemlere ağırlık verilerek kesintisiz bir uygulama programı hazırlanacak ve biyolojik mücadelesine yönelik Alevkayası'nda mevcut iklimlendirme serası yeniden faaliyete konulacak ve predatör böcek üretimi yapılacaktır.

Mevcut orman alanları, orman ilan edilen araziler ve orman dışı ağaçlandırılan arazilerin Tapu ve Kadastro Dairesi'nde tescil edilmesi sağlanacak ve bu arazilerin kadastroyu yapılacaktır. Yeni orman alanları yaratılması amacıyla sivil toplum örgütleri teşvik edilerek işbirliği güçlendirilecektir.

Orman Koruma ve Faydalanma Tüzüğü yeniden revize edilecek ve 19/2003 sayılı Alçak Ormanların İcarı Yasasının amacına uygun bir şekilde uygulanması sağlanacak, suiistimale izin verilmeyecektir.

5.1.2. Taşocakçılığı

Çevreye uyumlu, çevresel etkilerin en aza indirildiği, sürdürülebilir madenciliğin ve taşocakçılığının oluşturulmasını sağlayacak, yasal mevzuat güncellenecektir. İşletilmiş ve işletilmekte olan Maden ve Endüstriyel Hammaddeler ile ilgili Doğal Kaynak Haritası hazırlanacaktır.

Yeni taşocağı açılmasına ve mevcut taş ocaklarının büyütülmesine izin vermeyecek ve mevcut taş ocağı sayısı azaltılacaktır. Taş ocaklarının doğaya yeniden kazandırılması çalışmaları yanında ürün kalitesinin de kontrol altına alınması için gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilecektir. Denetim sistemi yasal mevzuat temelinde etkinleştirilecek ve mevcut taş ocaklarını salt malzeme üretimine odaklanan değil, iş güvenliğini sağlayan, çevre ile uyumlu işletmecilik anlayışıyla faaliyetlerini sürdüren sanayi tesisleri haline getirilecektir.

5.1.3. Su

Ekonomi ve kalkınmayla doğrudan ilişkili olan su kaynaklarının doğru ve etkili kullanımı oldukça önemli bir konudur. Hem üretimde hem de tüketimde su kaynaklarının bilinçli kullanılması için toplumsal farkındalık yaratılması, su gibi önemli bir konuda tüm tarafların işbirliği içinde politikalar geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Ülkemizde su kaynaklarını korumak, geliştirmek ve sürdürülebilir su kullanımını sağlayarak yeraltı su kalitesini artırmak ana hedefdir. Bununla birlikte küresel iklim değişiklikleri sebebiyle yaşanacak kuraklık etkisini azaltacak ve su sektörüne yönelik planlama, yönetim ve denetim kabiliyetlerini geliştirecek strateji ve planlar hazırlanacaktır, Su Yönetimine ilişkin düzenlemeler yasal mevzuat dahil ihtiyaca cevap verecek şekilde yapılacaktır.

Su politikasına ve ilgili mevzuata uygun olarak ülkedeki bütün su kaynaklarının kalite ve miktar olarak sürdürülebilir şekilde işletilmesini yönetmek amacıyla, Su İşleri Dairesi yeniden yapılandırılacak ve buna göre özerk Su yönetim sistemi oluşturulacaktır.

TC'den KKTC'ye Su Temin Projesi kapsamında içme-kullanma suyu, atık su ve yağmur suyu, zirai sulama suyu taraflarca yürütülen çalışmalar, iş ve işlemler, yapım işleri, proje ve/veya ihale

süreçlerine ilişkin konularda gelinen aşamaları değerlendirmek, koordine etmek ve karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmak üzere TC Tarım ve Orman bakanlığı ile yakın ilişki yürütülecektir.. Böylelikle KKTC Su Temin Projesi kapsamında, çalışmalara hız kazandırılacak, ortaklaşa yürütülecek projelerde hedef ve vizyon belirlenmesi, söz konusu alandaki projelerin geliştirilerek sürdürülebilmesi ve öncelikli konuların tespiti sağlanacaktır. Su Master Planı günün şartlarına uygun olarak hazırlanacaktır.

Türkiye'den gelen suyun bir kısmı zirai sulama amaçlı olarak kullanılacağından tarım sektörünün gelişimi sağlanacaktır. Suyun tarımsal alanda sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla başlatılan bölgesel sulama projeleri tamamlanarak hayata geçirilecektir.

Taşkın ve Selleri önlemek maksatlı oluşturulan ıslah projeleri dere yatakları ve gölet bölgelerinden başlanılarak hayata geçirilecektir. Bu bağlamda hem yeraltı hem de yer üstü su kaynaklarının verimli olarak rezervi sağlanacaktır. Gerek bu kaynaklardan gerekse barajlardan kullanılacak suyun tüketimi ise düzenlenecek planlamalar ve hedefler doğrultusunda sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacak şekilde ele alınacaktır.

Göletlerin verimliliğinin artırılması ve yer altı sularının beslenmesi için oluşturulan planlar artırılacak ve projeler hazırlanarak hayata geçirilecektir.

5.2. Sanayi

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanarak belli bir hızda büyüme ve sanayileşmenin gerçekleştirilebilmesi, uluslararası standartlara uygun, yurt içi ve yurtdışı piyasalarda kalite ve fiyat açısından rekabet edebilen, katma değeri yüksek ürünler üreten, tüketici güvenliğinin esas alındığı yeni teknolojilerin kullanıldığı, ihracata dönük, çevreye karşı duyarlı bir sektörün oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede hedeflenen;

Uluslararası standartlara uygun ve rekabete açık ürünler yanında ihracat potansiyeli yüksek markalaşmış ürünleri üreten sanayi tesisleri teşvik edilecek ve ürün çeşitliliğinin artırılması sağlanacaktır.

Ülkemize özgü, dış pazarlara göre mukayeseli avantajı bulunan niş ürünlerin; markalaşması için yapılacak olan tanıtım, pazarlama ve bilgilendirme faaliyetleri için sanayicilere yönelik destekler devam edecektir. Uluslararası fuarlara katılım desteklenecektir.

Sanayi Bölgelerinde altyapıdan kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınarak, yeni kurulacak OSB'ler için ÇED raporu kapsamında sektörlere göre gruplaşmayı sağlayacak yerleşim planları oluşturulacaktır.

Yeni Büyük Organize Sanayi Bölgesinin kurulması, sınırlarının saptanması ve bu yönde altyapının hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanacaktır. Bu amaçla, sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu büyük sanayi yatırımlarına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde üretimi olmayan yüksek teknoloji yatırımları yapabilecek yatırımcıya arazi temini için Yıldırım köyü yakınlarında belirlenen alan, Büyük Organize Sanayi Bölgesi ilan edilecektir.

Mevcut Organize Sanayi Bölgeleri Yasası'nın (23/1977) "Özerkleştirilmesine" ilişkin yapılmakta olan "Yeni Organize Sanayi Bölgesi Yasası" hazırlanacaktır. Bu doğrultuda, yeni ve mevcut sanayi bölgelerinin sanayiciler tarafından yönetilmesi düzenlenecektir. Ayrıca, OSB'lerde toplanan gelirlerin OSB'de harcanması yasal olarak sağlanacaktır. Sanayi bölgelerindeki arazi tahsisi, ile ilgili üretim ve katma değer unsurlarını da kapsayan kriterleri belirleyecek Sanayi Bölgeleri Kira Tüzüğü çıkarılacaktır.

Girişimcilere ait özel arazilerde İhtisas Özel Organize Sanayi Bölge faaliyeti yapabilmesi için şehircilik ve yerel yönetimlerin olumlu görüşü doğrultusunda sanayi bölgeleri ilan edilmesi sağlanacaktır.

Ülkemizde düzenlenen en büyük ve en önemli ekonomik organizasyonların yapıldığı, ülkemizin sanayi ve ticari yaşamının prestij açısından, önemli bir yer tutan fuar alanının mevcut alt ve üst yapı eksikliklerinden kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınacak, ülkemize yakışır ve yerli ürünlerin tanıtıldığı bir vitrin olması sağlanacaktır.

Ülkemizde planlı sanayileşmenin sağlanması, sanayi politika ve hedeflerinin doğru ve gerçekçi olarak oluşturulabilmesi, sanayi sektörünün takip edilmesi, sektöre yön verilmesi, sanayi ile ilgili istatistik ve raporların güncel olarak görülebilmesi amacıyla hazırlanan Sanayi Sicil Yasa Tasarısı

ve mevzuatlarının en kısa sürede yasallaşması sağlanacaktır. Bu sayede, Sanayi Sicil Bilgi Sistemi oluşturulacaktır.

İhracatı artırmak amacıyla sanayi sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların ve ihracatçı firmaların uluslararası standartlara uygun kaliteli mal üretimi ve ihracata yönelik faaliyetlerini üretim veya pazarlama aşamalarında destekleyerek uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olunacak ve rekabet gücü kazanmaları sağlanacaktır.

Turizm, yükseköğrenim ve inşaat sektörlerinde yerli ürün kullanımının artırılması için katma değeri ve yerel girdisi yüksek ürünlerin tüketimi teşvik edilecektir. Özellikle turizm sektöründe yerli üretimin kullanılması için ilgili paydaşlarla etkin politikalar geliştirilecektir.

Sanayi yatırım ortamındaki aksaklıkların ivedilikle giderilmesine çalışılacaktır. Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) yatırımcılara yönelik teknik ve finansal destek programları geliştirerek, 'tek durak ofisi' haline getirilecektir. Bu kapsamda, reel sektörün iş yapabilirliğini artırmak ve yatırım ortamını geliştirmek amacıyla uygulanan faiz destek ve kısmi hibe programları geliştirilecek ve genç girişimcilere yönelik programların artırılması sağlanacaktır.

Serbest Liman Bölgesi yeniden düzenlenerek yapılandırılacaktır.

5.2.1 Araştırma, Geliştirme ve Tasarım

Üniversiteler, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği yaparak, ülke sanayinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması amacıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, yazılım yapmak veya geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bir buluşu veya bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek veya ileri teknoloji sağlayacak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisine uluslararası alanda rekabet gücü kazandıracak ve yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamak amacı ile yürürlüğe giren 42/2018 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasasının uygulamasına ilişkin tüzük çalışmaları tamamlanacaktır.

Ar-Ge, tasarım ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye, tasarıma ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmek amacı ile yürürlüğe giren 16/2019 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yasasının uygulamasına ilişkin tüzük çalışmaları tamamlanacaktır.

Dünyada bacasız sanayi olarak kabul edilen, hammaddesi büyük ölçüde yetişmiş insan gücü olan yüksek katma değerli yazılım üretimi teşvik edilecektir. Kısa ve uzun vadeli Yazılım Sanayi Geliştirme Planları hazırlanarak, AR-GE, İnnovasyon ve Bilişim teknolojilerini kapsayan yazılım sanayi sektörünün gelişmesi sağlanacaktır. Ayrıca, yazılım sanayicilerinin Teknopark ve AR-GE yasalarından en etkin biçimde faydalanmaları da sağlanacaktır.

Sanayi devriminin 4. jenerasyonu olarak kabul edilen Endüstri 4.0 ile ilgili stratejiler oluşturulmaya çalışılacaktır. Yeni nesil sanayi olarak nitelendirilen Endüstri 4.0 ile kendi kendini koordine ve optimize ederek üretim yapabilecek akıllı fabrikaların kurulacak, üretim süresi, maliyetler ve üretim için ihtiyaç duyulan enerji miktarı azalacak, üretim miktarı ve kalitesi artacaktır. Bu amaçla, bilişim teknolojileri ile endüstri faaliyetlerini bir araya getiren Endüstri 4.0'ın düşük maliyetli, az yer kaplayan, az enerji harcayan, az ısı üreten, ancak bir o kadar da yüksek güvenilirlikte çalışan donanımlar ve bu donanımları çalıştıracak işletim ve yazılım sistemlerinin geliştirilmesini sağlayacak kuluçka ve inovasyon merkezleri kurulacaktır.

5.2.4. Enerji

Ülkemizde Ekonomik gelişme ve nüfus artışına bağlı olarak talebi devamlı artan; toplumsal hayatın ve ekonomik kalkınmanın devamlılığı için gerekli olan elektrik enerjisinin sürekli, kaliteli, verimli, güvenilir, çevreye duyarlı ve en düşük maliyetle tüketicilere sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Enerji sektörünün düzenlenmesi ve daha çağdaş ve bütünlüklü bir yapıya kavuşturulması amacıyla, Enerji Verimliliği Yasası, Enerji Üst Kurulu Yasası, Yenilenebilir Enerji Tüzüğü ve Akaryakıt Sektörü Düzenleme tüzükleri tamamlanarak yasallaşmaları sağlanacaktır. Enerjiden sorumlu Bakanlığın teşkilat yasasında gerekli değişiklikler yapılarak Enerji Üst Kurulu ile paralel çalışacak bir Enerji Birimi en kısa sürede oluşturulacaktır.

Elektrik üretiminde Çevre Yasası emisyon limitlerini dikkate alarak farklı yakıt türü ve kalitesi seçimi yoluna gidilerek çevre açısından gerekli hassasiyet gösterilecektir. Tüketime sunulan elektrik enerjisinin temiz, salınımsız ve sürdürülebilir olmasını sağlayacak çalışmalar geliştirilecektir. Bu amaçla mevzuat değişikliği de dahil gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

KKTC enerji arz güvenliğinin geliştirilmesine çalışılacaktır. Bu amaçla, Türkiye ile enterkonnekte kablo yatırımının hayata geçirilmesi, önceden başlatılmış olan çalışmaların sürdürülmesi ve ülke şartlarına uygun bir model oluşturulmasına çalışılacaktır. Çift taraflı enerji alışverişine olanak sağlanması halinde, Güneş Enerji PV yatırımlarının ciddi miktarda artışı özendirilecektir.

Fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması stratejik bir hedefdir. Yakıt fiyatlarının döviz kurlarının yükselmesinden doğan maliyet artışlardan ve fosil yakıt tüketiminin çevreye, doğaya ve insana verdiği zararın yarattığı maliyetlerden kurtulmamızı sağlamak amacıyla elektrik üretim yapımızda köklü değişime gidilmesi şarttır. Bu amaçla, güneş ve rüzgar yenilenebilir enerji üretiminin KKTC elektrik şebekesinin mümkün kılacağı en üst seviyeye çıkarılması için çalışmalar yapılacaktır.

Yenilenebilir enerji yatırımlarının depolanmayı da kapsayacak şekilde kurulması sağlanacaktır. Böylece genel sistemi riske sokmadan daha yüksek yeşil enerji kullanmak mümkün olacaktır.

Doğu Akdeniz'de Türkiye ile yapılan enerji antlaşmaları çerçevesinde petrol ve doğal gaz aramaları etkin ve yoğun bir şekilde devam edecektir.

Ülkedeki elektrik üretimi, iletim, dağıtım ve tahsilat işletmecisi olan KIB-TEK etkinlik verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik temelinde, benzer çağdaş küçük ada örnekleri göz önüne alınarak yeniden yapılandırılacaktır. Kurum faaliyetlerinin (üretim, iletim ve dağıtım) muhasebe

ayrımı ve fonksiyonel ayrıştırması yapılarak ayrı ayrı takibi yapılacaktır. Maliyet analizleri ışığında düzenlemeler yapılmasıyla da 1KWS elektriğin maliyeti mümkün olan en alt seviyeye çekilecektir.

Türkiye ile enterkonnekte kablo yatırımının hayata geçirilmesi mümkün olmadığı takdirde, santrallerin fuel-oil yerine hem maliyet hem de çevre açısından avantaja sahip doğal gazla çalışmasını sağlayacak yatırımlar yapılacaktır. Elektrik üretiminde fuel-oil yerine doğal gaz yakıtına dönüşüm için, doğal gazın LNG (sıvılaştırılmış) olarak temin edilmesine, santrallerde kullanım için gerekli tesis kurulmasına ve mevcut santrallerin doğal gaz kullanımına uygun hale getirilmesine çalışılacaktır.

5.3. İnşaat

Fiziki sermayesi ve insan kaynakları gelişmiş, çevreye duyarlı, teknolojiyi yakından takip eden, yüksek hizmet kalitesiyle, rekabet edebilen bir sektör oluşturmak esas amaçtır. Bu çerçevede;

Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı teknik Daireleri olan Planlama ve İnşaat Dairesi, Karayolları Dairesi ile Telekomünikasyon Dairesi'nin personel ve donanım olarak güçlendirilmesi sağlanacaktır.

KKTC'nin depremsellik çalışmasının yapılabilmesi amacıyla, yapılan her türlü inşaat zemininin jeolojik olarak incelenmesine imkan yaratacak (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b) gerekli teknik donanım sağlanacaktır.

İnşaatlarda proje aşamasında zemin etüdü analizleri temin edilecektir. Yapılaşmaya müsait olmayan alanların önceden belirlenerek, depremsellik haritasının oluşturulması ve doğal afetlerle ilgili mevzuatın iyileştirilmesi çalışmaları yapılacaktır.

Belirlenecek konut politikaları, Ülkesel Fiziki Plan ve, kentsel/bölgesel planlarla uyum içinde yürütülecektir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılarken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsayacak düzeye getirilecektir.

Sektördeki imar izinlerinin ve emirnamelerin ülkesel fiziki plan çerçevesinde belirlenerek hangi yıllar boyunca ve ne kadar bir kapasiteye ulaşıncaya kadar bölgelerin genişletilebileceğinin ilan edilmesi yoluyla piyasada öngörülebilirlik yaratılacaktır.

Tapu devri, inşaat izni ve/veya onayı alma mekanizmaları yeniden gözden geçirilecek, işlemlerin daha hızlı yapılabilmesini sağlamak için sistem, teknoloji kullanımı ve insan kaynakları açısından güçlendirilecektir. Teknik Dairelerce hazırlanan devlet projelerinin vizeden muaf tutulması yönünde yasal çalışma yapılacaktır.

KKTC’de üretilen inşaat malzemesi ürünlerinde uluslararası standartlara uygunluk koşulu getirilerek her türlü yapı malzemesi kullanımının denetlenmesi sağlanacaktır. Yerel inşaat malzemesi üretimi ve kullanılması desteklenecektir.

Gerek KKTC’de üretilen ve gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde, düzenli kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistem kurulacaktır.

İnşaat yapım aşamalarında, işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanması yönünde gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İnşaat sektörüne vasıflı eleman ve sanatkar yetiştirmek için, inşaat alanındaki mesleki-tekniik eğitime önem verilecek ve sektörde halen hizmet verenlerin sınıflandırılıp karnelendirilmesi veya hizmet içi eğitime tabi tutulması sağlanacaktır.

Kamu ve özel sektöre ait inşaat yatırımları ve yapılaşma etkinlikleri, çevrenin korunması ilkeleriyle ve imar kurallarına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilecek, izinsiz yapılaşma önleneccek ve yapı güvenliği geliştirilecektir. Bu çerçevede, izinsiz inşaatlara cezai yaptırımlar uygulanmasına yönelik denetimler etkinleştirilecektir.

Modern inşaat teknolojileri kullanımları yaygınlaştırılarak, binaların bakım-onarım maliyetleri düşürülecek, ayrıca inşaatlarda yalıtım konusuna önem verilerek, ısıtma ve soğutmada enerji tasarrufu sağlanması ile ilgili yasal mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

Ülke genelinde kullanılacak ve tüm paydaşlar tarafından kabul görececek birim fiyatlar ile birim fiyat analizlerinin yapılacak standardizasyon ve formülasyon çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

5.4. Ticaret

İşletmelerin ihracat kapasitesinin artırıldığı, girişimciliğin özendirildiği, sektörel standartların geliştirildiği ve rekabet ortamının sağlandığı bir ticaret sektörü oluşturmak temel amaçtır.

AB mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde mevzuat hazırlama faaliyetlerine ve özellikle T.C. ile ihracat potansiyeli olan ülkelere yönelik işbirliklerinin artırılması yönünde protokol çalışmalarına devam edilecektir.

T.C. ve üçüncü ülkelerle kurumsal bazda ortak çalışmalar yürütülmesi faaliyetlerine devam edilecek ve özellikle uluslararası gözlemci/faal üyelik faaliyetleri takip edilecektir.

- TC ile ticaretin TL cinsinden olması ile ilgili çalışma grubu oluşturulması ve çalışmalara başlanması.
- TC KKTC ticari ilişkilere yönelik uygulamaların ve anlaşmaların gözden geçirilip güncellenmesi.

İthalat Rejimi çalışmaları doğrultusunda “İthal malların dünya piyasalarına uygun olarak ithalini sağlayıcı tedbirleri alarak” ithalata dair mevzuatı gözden geçirmek, Kamunun özel sektör üzerindeki ağırlığının hafifletilmesine ve kamunun düzenleyici/ denetleyici noktasında bir pozisyon almasına yönelik politikalar geliştirmek için ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlamak, gelişmeleri takip etmektir.

Kamunun özel sektör üzerindeki ağırlığının hafifletilmesine ve kamunun düzenleyici/ denetleyici noktasında bir pozisyon almasına yönelik politikalar desteklenecektir.

İhracat kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak ticaret sektörünün satış ve pazarlamada uzmanlaşmaya gitmeleri, ihracatçıların örgütlenmeleri, işbirliği yapmaları ve kümelenme faaliyetlerine yönelik çalışmaları desteklenecektir.

İthalat ve ihracat rejimleri yeniden gözden geçirilerek; bürokrasiyi azaltıcı, yerli üretimi destekleyici ve yatırımcıların ülkede yatırım yapmasını özendirici politikalar geliştirilecektir.

Ölçü ve ölçü aletlerinin kamu yararına, tüketicinin hak ve menfaatlerini korumak ve uluslararası standartlara uygun olarak imalatını, ithalatını, ihracatını ve kullanılmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe konan 34/2014 sayılı Metroloji (Ölçü ve Ölçü Aletleri) Yasası'nın alt mevzuatlarıyla beraber alt yapısının da oluşturularak, ölçü ve ölçü aletlerinin denetimleri sağlamak amacıyla yapılan çalışmalara hız verilecektir.

Dış ticaret işlemlerinin akıcılığının sağlanması ve dış ticaret istatistiklerinin daha sağlıklı derlenebilmesi amacıyla, dış ticarete risk esaslı kontrol sisteminin kurulması çalışmaları hızlandırılacak, iş yapabilirliğin kolaylaştırılması amacı ile dış ticaret rejiminde uygulanan izin süreçleri elektronik ortama taşınarak verimli hale getirilecektir.

Yeşil Hat Tüzüğü üzerinden yapılan ticaret hacminin artırılmasını öngören bir çalışma başlatılacaktır.

Hal Yasası taslağı gözden geçirilerek yasallaşması sağlanacaktır.

Ürün Güvenliği Yasası'nın tüzüklerinin tamamlanması, ilgili kurumların adapte olmaları ve alt yapı ile personel eksikliklerinin tamamlanması için çalışmalar yürütülecektir. Buna bağlı olarak tüm ilgili kurumların sorumluluk alanında bulunan ürünler için, Piyasa gözetim ve denetim yapılması sağlanacaktır.

Yerli üretimin dış pazarda rekabet gücünü artırmak için girdi maliyetlerinin (enerji, ulaşım, finans v.b) düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılacak, özellikle yenilenebilir enerji konusunda yapılacak çalışmalar dikkate alınacaktır.

Şirketler Yasası kapsamında yapılan şirket kuruluş formaliteleri, Avrupa Birliği normları da göz önünde bulundurularak, basitleştirilecek ve kolaylaştırılacaktır. Ticari markalar ve alameti fabrikaların kayıtlandırılması, denetlenmesi ve takibi titizlikle yapılacaktır. Şirketlerin, yasaların ve diğer ilgili mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde, denetimleri periyodik olarak yapılacaktır.

Tüketici haklarının korunmasında uluslararası normların uygulanması sağlanacak, bu bağlamda gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve alt yapı ile üst yapı eksiklikleri tespit edilerek yeniden yapılanmaya gidilecektir.

Ticaret sektörüne daha iyi hizmet verebilmesi ve uzmanlaşmanın sağlanması hususları göz önünde bulundurularak kamu teşkilatlanmasının gözden geçirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması için çalışma başlatılacaktır.

5.5. Turizm

Turizm Sektöründe, turizm potansiyelinin değerlendirildiği, ürün ve hizmetlerin çeşitlendirildiği, kalitenin yükseltildiği, yerel ürünlerin öne çıkarıldığı, uluslararası standartlarda kurumsallaşıldığı, uluslararası bir marka haline geldiği, çevrenin korunması ve gelişmesinin sağlandığı, doğal kaynakların, tarihi mirasın ve kültürel dokunun duyarlılıkla ele alındığı, koruma kullanma dengesinin gözetildiği, sürdürülebilir büyüme ve istihdamın oluşturulduğu, bölgesel kalkınmaya katkının sağlandığı, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı, sürdürülebilir bir turizm modelinin oluşturulması temel amaçtır. Bu bağlamda;

- Turizm amaçlı tahsis edilen kaynakların verimli ve etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.
- Turizmde mevcut kapasitenin değerlendirilmesi ve etkin kullanımının sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır.
- Turizm bölgelerinde yarım kalmış veya inşaatına hiç başlanmamış yatırımların tamamlanması ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi sağlanacaktır.
- Küçük ve orta ölçekli turistik konaklama tesislerinin iyileştirilmesi ve kalitenin artırılması sağlanacaktır.
- Küresel ısınma ve iklim değişiminin turizm üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler araştırılacak ve gerekli tedbirler alınacaktır.
- Mevcut turizm bölgeleri geliştirilecek, yeni turizm alanları oluşturulması yönünde planlama çalışmaları yapılacaktır.
- Tarihi ve kültürel değere sahip kent merkezlerinin korunması, gelişmesi , sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turizme kazandırılması yönünde gerekli çalışmalar gerçekleştirilecektir. Öncelikle Lefkoşa Surlarıçi'nde bulunan sokakların her biri eteap etap restorasyon ve altyapı çalışmaları tamamlanarak turizmin hizmetine sunulacaktır.
- Yeni turizm yatırımları yoğun olan bölgelerden uygun olan diğer bölgelere planlı bir şekilde yönlendirilecek, turizm faaliyetleri çeşitlendirilecektir.
- Turizm yatırımları, doğal, tarihi, kültürel ve sosyal yapıyı koruyucu ve geliştirici nitelikte gerçekleştirilecektir.

- Turizm politikalarının sürekliliğinin sağlanmasına olanak verecek, paydaş katılımıcılığını içeren özerk bir turizm yönetişimi oluşturulacaktır.
- Turizm sektöründe girişimcilik desteklenecek ve sektörün rekabet koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.
- Turizm sektöründe daha fazla yerli girdi imkanı sağlama olanakları araştırılacak, turizmin diğer sektörlerle olan katkısını artıracak tedbirler alınacaktır.
- Turizm sektörü hizmetlerinde ve turist profilinde niteliğin yükseltilmesini sağlayarak, turist sayısının ve turizm gelirinin artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi, yıl boyunca talep yaratılması ve talebin bölgelere ve ürünlere dengeli dağıtılması sağlanacaktır.
- Daha fazla harcama eğilimi olan turistlerin ülkemize çekilmesi, konaklama süresinin uzatılması ve konaklama dışı harcamaların artırılması yönünde gerekli çalışmalar yapılacaktır.
- Eco, agro, inanç, kültür, festival turizmi gibi, doğa ve kültürel varlıklara duyarlı, yerel ürünleri öne çıkaran, yerel halka dayalı, alternatif (özel ilgi) turizm türleri zenginleştirilerek gelişimi desteklenecektir.
- Dünyada yükselen pazar konumunda olan sağlık turizmi altyapısı oluşturularak sağlık turizmi geliştirilecek, bu alanda hedef pazarlarda etkin tanıtım ve pazarlama yapılacaktır.
- Kıbrıs mutfak kültürünün tanıtılmasına yönelik çalışmalar tüm paydaşlarla birlikte gerçekleştirilecek ve gastronomiye yönelik turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- Ülkeye gelen yolcuların geliş nedenlerinin belirlenmesi ve potansiyel turist profilinin ortaya konulması için gerekli anket çalışmaları gerçekleştirilecektir.
- Turizm pazar talepleri dikkate alınarak, turizm ürünü bu talepler doğrultusunda çeşitlendirilecek ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.
- Turizm istatistikleri geliştirilecektir.
- Turizm talebindeki değişim izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.
- Turizme yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin elektronik ortamda bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak gerçekleştirilmesi geliştirilecektir.
- Turizm potansiyelinin uluslararası alanda görünürlüğünün artırılması yönünde tanıtım çalışmaları çeşitlendirilecektir.

- Halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi sağlanacak, doğal kaynakların kullanımında geriye dönüşün olmadığı bilincini topluma benimsetecek çalışmalarda bulunulacaktır.
- Turizm yatırımlarında sürdürülebilir turizm kriterlerinin uygulanması açısından belgelendirme ve sertifikasyon sistemlerinin oluşturulması sağlanacaktır.
- Turizm eğitimi ve hizmet kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.
- Turizmde uygulanan teşvik yöntemleri yeniden ele alınarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri de kapsayacak şekilde bütüncül olarak düzenlenerek, etkin ve kontrollü uygulanması sağlanacaktır.
- Tarihi ve kültürel değere sahip atıl binaların turizme kazandırılması ve turizme yeni yatırımcı kazandırılması amacıyla faiz ve hibe programları yaygınlaştırılacaktır.
- Turizm sektörünün planlı gelişmesi yönünde, Turizm Gelişim Yasası'na bağlı Turizm Gelişim Planı ve eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
- Dünya Ekonomik Formu'nun "turizm rekabet kriterleri" uygulamaya konulacaktır.

5.6. Ulaştırma – Bilgi ve İletişim

5.6.1. Ulaştırma

Ulaşımında trafik güvenliğinin artırılması ve trafik kazalarının en aza, ölüm ve ciddi yaralanmaların da sifıra indirilmesi hayati öneme sahiptir. Bu çerçevede, Trafik Dairesi'nin yapı ve kapasitesi geliştirilmeye devam edelirken, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı tarafından başkanlığı yürütülen Trafik ve Ulaştırma Hizmetleri Komisyonu'nun etkinliği artırılmaya devam edilecektir.. Eğitim, Denetim, Mühendislik, Acil Hizmetler, Açığa Çıkarma, Değerlendirme ve Teşvik unsurlarından oluşan Vizyon Sıfır Trafik Güvenliği Sistemi benimsenecektir. Bu bağlamda, kamuoyunu bilgilendirici paylaşımlar yapılmaya devam edilecek, okullarda trafik güvenliği eğitimleri müfredata dahil edilerek trafik güvenliğine dair duyarlılık artırılabacaktır.

Trafik güvenliğinin artırılması hedefi doğrultusunda Őehir ileri ve Őehirlerarası yollarda polis denetimleri ve elektronik denetim sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve trafik denetimlerinin etkinliği artırılacaktır. Bu sistemlerle özellikle trafik sıkışmalarının en fazla olduğu noktalarda rahatlama sağlanacaktır. Resmi hizmet araçlarına, okul servis araçlarına, ağır yük taşıma araçlarına, kiralık araçlara, turistik taşıma izni olan araçlara araç takip cihazı (takometre veya GPS) takılması zorunlu kılınacaktır. lke çapında araç yolcu ve yk trafik verilerinin toplanıp denetlendiği Ana Trafik Yönetim Sistemi Merkezi kurulacaktır. Bu sistem, Polis Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı gibi tüm ilgili paydaşlarla entegre Şekilde alıştırılacaktır.

Trafik güvenliğini sağlama adına, geçici bir süre için ülkemizde ikamet edecek olan yabancı uyruklu Őahıslara ehliyet verilmesi belirli kriterlere bağlanacaktır.

Sürücü ehliyetlerinin verilif Őekline ve sınav sistemine uluslararası standartlar getirilerek, Motorlu araç eğitiminde ağdaş, yenilikçi ve uluslararası standartlara sahip müfredatla hizmet veren ve aynı zamanda llebilir, değerlendirilebilir objektif bir sınav sistemi hayata geçirilecektir. Sürücü ehliyetlerimiz, uluslararası standartlara uygun hale getirilecektir. Ehliyet kategorilerinde uluslararası sisteme geçilecektir.

Trafik Dairesi'ne bağlı Araç Kayıt, Muayene ve Ruhsatlandırma Şube Amirliği online sisteme geçirilerek seyrüsefer ücretlerinin ödenebilmesi ve çeşitli işlemlerin internet üzerinden yapılabilmesi sağlanacaktır.

Trafik güvenliğini artırma çerçevesinde, araç muayene istasyonlarında uluslararası standartlarda hizmet verilebilmesi, Lefkoşa, Gazimağusa, Girne ve Güzelyurt'ta tam donanımlı birer istasyon kurulması için kam-özel işbirliği modeli çerçevesinde uluslararası ihaleye çıkılacak ve istasyonlar işletmeye başlanacaktır.

Ağır yük taşıma mevzuatındaki eksikler giderilecek, araçlarda kapasite üzeri yk taşınmaması için sabit ve portatif kantar sistemleri ile etkin bir denetim mekanizması uygulamaya konulacaktır.

Karayolları Master Planı çerçevesinde bölünmüş karayolu ağı genişletilerek geliştirilmeye devam edilecek, yolların ve alt-st geçitlerin yapımı tamamlanarak karayolu altyapısı iyileştirilecektir.

Ülke genelinde karayolu toplu taşımacılık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Bölgesel kooperatifleşme/şirketleşme zorunlu hale getirilerek sürdürülebilirliği risk altında olan mevcut bölünmüş yapı sonlandırılacaktır. Oluşturulacak bölgelerde kurulacak kooperatif/şirket yapıları ile taşımacılık şirketlerinin kurumsallığı artırılabilecektir. Tüm toplu taşımacılık hatlarında elektronik ödeme ve sürücü tanıma sistemi, araç içi görüntüleme, mobil uygulama ile araç takip ve yolcu bilgilendirme standart hale getirilecektir.

Limanlar Dairesi, Denizcilik İşleri Dairesi'ne dönüştürülerek yeni ve gelişmiş bir denizcilik otoritesi kurulacaktır.

Gazimağusa Limanı, kamu-özel işbirliği ile yükten arındırılarak yat ve kruvaziyer gemilerine uluslararası standartlarda hizmet verebilecek bir turizm limanına dönüştürülecektir. Uluslararası ihale ile gerçekleştirilecek bu dönüşüm kapsamında, Kalecik bölgesine korunaklı bir liman inşa edilecek ve yük gemileri ile tersane yeni limana aktarılacaktır.

Girne Antik Limanı'ndaki yetki karmaşası sona erdirilecektir. Girne Turizm Limanı ile birlikte iki liman, kamu-özel işbirliği modeli kapsamında çağdaş hizmet verebilecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hava sahası içerisinde seyreden uçaklarla, havaalanına iniş ve kalkış yapan uçakların yerel mevzuat ve uluslararası kurallar (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC)) çerçevesinde güvenli, düzenli ve süratli bir biçimde uçmaları sağlanacaktır. Bu bağlamda Sivil Havacılık Sektöründe çalışan personelin hizmet içi ve iş başı eğitimlerine öncelik verilecektir.

Ercan Havalimanı'nın yeniden yapılandırılması projeleri kapsamında yapımına başlanan inşaatlar Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü Standartlarına uygun olarak tamamlanacaktır. Projenin tamamlanmasıyla kapasitesi artırılacak havalimanında yolcu güvenliği ve konforu açısından Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü standartlarında hizmet verilmesi sağlanacaktır. Yeni Ercan Uluslararası Havalimanı hizmete açılacaktır.

Havacılığın gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerden olan düzenli VFR uçuşlar da gerçekleştirilmeye başlanacaktır.

5.6.2. Bilgi ve İletişim

Bilgi toplumuna dönüşümü hızlandırmak, tüm sektörlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla gerekli olan altyapının sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin modern bir telekomünikasyon şebekesine ve alt yapısına kavuşturulabilmesi ve bu konu ile ilgili gereken tüm yeni yatırımların yapılabilmesi için ihtiyaç duyulan finansmanı sağlayabilmek üzere, Telekomünikasyon Dairesi kamu-özel işbirliği modeli ile yeniden yapılandırılacaktır. Sözkonusu kamu-özel ortaklığı ile günümüzde özel sektörün verimli işletmecilik becerilerinden yararlanılması, kamunun ise yatırımların koordinasyonu, gelen planlama, denetleme ve politika belirleme gibi alanlarda odaklaşması sağlanacaktır. Telekomünikasyon Dairesi'nin kamu-özel işbirliği ile yeniden yapılandırılmasından hemen sonra 4G ve/veya 5G mobil şebekeleri kamu-özel ortaklığında hayata geçirilecektir.

Posta Hizmetleri; sürat, kalite, güvenilirlik esasları ve Dünya Posta Birliği (UPU) paralelinde yeniden yapılandırılarak TC PTT AŞ ile müşterek çalışmaların yürütülmesi ile 2017 yılında çalışmaları devam eden Otomasyon Sisteminin on-line sisteme geçirilmesi çalışmalarının tamamlanması, Posta İşlem Merkezi oluşturularak Dünya Posta Sektörünün artarak kaydığı koli ve paket, posta ve e-ticaret hizmetlerinin iyileştirilmesi ve süratlendirilmesi yönünde başlatılan yasal düzenleme ve alt yapı geliştirme çalışmaları tamamlanması ile para ödeme sistemleri geliştirilerek havale işlemlerine ek olarak PTT matik kullanımları ile banka kartlarının PTT matiklerde işlem yapılabilmesi sağlanacaktır.

Posta Hizmetlerinin etkin verimli kaliteli süratli bir şekilde ve karşılanabilir bir ücretle tamamlanması sağlanacaktır.

Posta Hizmet Politikaları, evrensel posta hizmetleriyle uyum içerisinde yürütülecektir. Posta hizmeti tüm posta kullanıcılarına kaliteli ve süratli bir şekilde ulaşabilecek düzeye getirilecektir.

Posta hizmetleri etkinleştirilerek, kişilerin güvenli haberleşmesinin altyapısı süratle tamamlanacak, kayıp posta ve benzeri aksaklıkların giderilebilmesi için "Posta Güvenlik Sistemi" otomasyon sisteminin bir parçası haline getirilecektir.

Meteoroloji Dairesi'nin teknolojiden azami derecede yararlanması ve hizmet kalitesinin artırılması sağlanacaktır. Sismoloji bölümü yeniden düzenlenecek, kesintisiz çalışma düzenine geçilmesi sağlanacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) ile işbirlikleri geliştirilecektir.

5.7. Eğitim

5.7.1. Yükseköğretim

Yüksek öğrenime geçişin kalite anlayışı temelinde yeniden yapılandırılması ve bu bağlamda KKTC uyruklu öğrencilerin KKTC üniversitelerine kabulü için yükseköğretime geçiş modeli yaratma konusunda çalışmalar yapılacaktır. Bu amaca yönelik olarak Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı bünyesinde hizmet veren diğer müdürlükler ile ortak çalışmalar yapılması hedeflenmektedir.

Yüksek Öğrenim ve Dışilişkiler Müdürlüğü'nün yürüttüğü burs uygulamalarında 2018-2019 Eylül dönemi başvuruları için ilk kez online başvuru kabul edilmiş ve bu amaçla Yükseköğrenim Burs ve Bilgi Sistemi olarak anılan (YOBİS) hayata geçirilmiştir. Bu noktadan hareketle YOBİS'in yükseköğrenime dair her noktaya temas edebileceği; yükseköğrenim öğrencilerinin güncel ihtiyaçlarına cevap verecek içeriğe sahip; yükseköğrenime dair tüm sayısal verileri bünyesinde barındıran ve bu özellikleriyle çağdaş internet uygulamalarının taşıdığı tüm özelliklere sahip bir YOBİS uygulamasına ulaşmak hedeflenmektedir.

Değiştirilmiş şekliyle 65/2005 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yükseköğretim Yasası uyarınca KKTC'de Üniversite kurulabilmesi ile ilgili ciddi kriterler getirilerek kuruluş süreci meclis onayına bırakılmıştır. Bu doğrultuda yasanın daha da iyileştirilerek Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu'nu (YÖDAK)'ın Bakanlığımız ile işbirliği içinde günümüzün çağdaş norm ve gereksinimlerine karşılık verecek niteliklere kavuşturulması ve ülke yükseköğreniminin daha iyi noktalara taşınması amacıyla, ilgili yasada anılan tüzüklerin süratle hayata geçirilecektir.

Belirtilen tüm hedeflere daha kısa sürede ulaşmak ve yükseköğrenimde ülke ihtiyacına cevap verebilecek nitelikli hizmetlerin artırılması ve ihtiyaçların karşılanması adına, Milli Eğitim ve

Kültür Bakanlığı bünyesinde bir Yükseköğrenim Müsteşarlığı kurulması ve bu sürecin yasal mevzuatı en kısa sürede tamamlanacaktır.

Üniversitelerimizin öğretim kalitesinin artırılması ve uluslararası düzeyde akreditasyonların sağlanması ile Bologna Süreci desteklenecektir.

Yüksek öğrenim politikalarının Yüksek Öğrenim ve Dışilişkiler Dairesi rehberliğinde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından oluşturulan, YÖDAK Başkan ve üyeleri, üniversite temsilcileri ve Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler Dairesi (YÖDİD) Müdür ve uzmanlarının yer aldığı çalışma grubu bir yüksek öğrenim strateji belgesi oluşturmuştur. KKTC Bakanlar Kurulu tarafından da onaylanarak Resmi Gazetede yayınlanan bu belgenin eylem planının ortaya konması hedeflenmektedir.

5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim

Yeni fikirlere, değişime ve iletişime açık, karakteri yüksek, demokratik değerlere ve kültürüne sahip çıkan, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş, sorgulayan, işbirliği yapan, çevre bilinci gelişmiş, bilgiye ulaşmayı bilen mutlu ve nitelikli nesiller yetiştirirken eğitim – istihdam bütünlüğünü sağlamaya katkıda bulunmak temel hedeftir.

Bu amaçla; Eğitim eylem planı hazırlanmak üzere çalışmalar başlatılacak ve hazırlanacak eylem planı üzerinden planlamalar yapılarak, belirlenen hedeflere ulaşılması sağlanacaktır.

Eğitimde verimliliği artırmak, eğitim uygulamalarının denetlemelerinin çok yönlü, dengeli ve etkili olmasını sağlamak için performans artırıcı anlayış yaşama geçirilecektir.

Tüm eğitim kurumlarında eğitim programları ve ders içerikleri ile ilgili Bilgi ve İletişim Teknolojileri entegrasyonu sağlanması için çalışmalar yapılacaktır.

E – Devlet Projesi kapsamında E – Okul Projesi için çalışmalar yapılacaktır.

Eğitim kalitesinin ve verimliliğinin daha üst seviyelere çıkması için eğitim süresinin artırılabilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu doğrultuda derslerin yanı sıra öğrencilerin gelişimi için aktiviteler yapılmasına imkan veren planlı ve ihtiyaca yönelik alt yapı ve donanım

yatırımları yapılacaktır. Bu hususta sanatsal faaliyetler yapılabilecek fiziksel alt yapının geliştirilmesi yanında bilgisayar destekli eğitim, etkileşimli eğitim, bilgi paylaşımı, internet, görüntülü haberleşme gibi, imkanlar sunacak olan projeler uygulamaya konacak çağdaş bilgisayar ve fen laboratuvarlarının kurulması sağlanacaktır.

İlk ve orta dereceli okullardaki öğretim programlarının çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak güncellenerek geliştirilmesine devam edilecektir.

Daha güçlü bir eğitime hazırlık için okul öncesi eğitimin iki yıla çıkarılması amacıyla, insan kaynakları ve fiziki alt yapı hazırlanarak bir program çerçevesinde uygulamaya konacaktır.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için okul öncesi, ilk ve orta eğitim kurumları içinde özel eğitim verecek özellikli derslikler ve özel eğitim veren okulların geliştirilmesi ve devamlılığı sağlanacaktır.

İlköğretim alanında, tüm özel eğitim, okul öncesi ve ilkokulların öğrenme ortamlarının üst düzeylere getirilebilmesi için kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanımının sağlanması, eğitime ayrılan kaynakların çoğaltılabilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Tüm okullarda teknolojinin en verimli şekilde kullanılması, eğitim ve öğretime destek verecek şekilde çalışmalar yapılacaktır.

Tüm öğrenme ortamlarının öğrenci merkezli eğitime uygun olarak düzenlenmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Eğitim programlarında gelişen çağa göre eksikliklerin tespit edilip, düzenlenebilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Tüm özel eğitim, okul öncesi ve ilkokullarda eğitime ilişkin düzenlemeler yapılırken toplumun tüm kesimlerinden destek alınması, aile ve toplum katılımının artması için çalışmalar yapılacaktır.

Okullardaki tüm personellerin niteliğini ve mesleki gelişiminin sağlanabilmesi maksadıyla gerekli hizmet içi eğitimlerin yapılması için çalışmalar yapılacaktır.

Çocuk sağlığı, beslenmesi ve güvenliği yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Okullar yöneticileri ile bölgesel toplantılar yapıp, okulların tüm sorunlarının saptanması ve çözümü için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Sağlıklı ve kaliteli bir eğitim için, Yasa ve Tüzüklerimizin yeniden gözden geçirilip gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Artan nüfustan dolayı yaşanan yoğun taleplerin değerlendirilmesi ve bu bölgelerde yeni okulların yapımı için gerekli çalışmalar başlatılacaktır.

Orta eğitimde, mesleki-tekniik öğretime ağırlık verilerek bunu teşvik edecek uygulama ve yönlendirme etkinlikleriyle bu alandaki okullaşma oranı yükseltilecektir. Öğrencilere gördükleri eğitimle ilgili olarak verilecek diplomanın/belgenin, iş bulmada avantaj sağlaması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Genel ortaöğretim alanında da, eğitime ilişkin düzenlemelerin toplumun tüm kesimlerinin katkı ve katılımına açık bir yaklaşımla şekillendirilmesi,

Öğrencilerin yaşadıkları sorunlara çözüm bulmak ve akademik başarılarını artırmak için ailelerin eğitim sürecine katılımının sağlanması, Kamu kaynaklarından eğitime ayrılan kaynakların çeşitlendirilerek artırılması ve bunların etkin ve verimli kullanılması,

Tüm ortaokul, lise ve kolejlerde öğrenim gören öğrencilere çağın teknolojisine uygun eğitim – öğretime katkı koyacak teknolojilerin okullara sağlanması,

Yeni teknolojik gelişmelere bağlı eğitimin verimli olabilmesi için öğretmenlere mesleki gelişim ve hizmet içi eğitimler verilmesi,

Milli Eğitim Yasası tahtında ve Öğretmenler Yasası tahtındaki tüzüklerin çağa ve teknolojiye uygun olarak yenilenmesi,

Öğretmen merkezli eğitimin yaygınlığından, öğrenci merkezli eğitimin yaygınlığına geçilmesi için öğretmenlerin zorunlu olarak etkin hizmet içi eğitime tabi tutulmaları,

Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim görmelerinin sağlanmasına devam edilerek, bu öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek donanımlara daha çok pay ayrılması,

Öğrencilerin zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi yanında ruhsal ve bedensel gelişimlerini de sağlayacak rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi,

Çağımızda eksik olan kitap okuma alışkanlığını gidermek için okul kütüphanelerinin düzenlenmesi veya geliştirilmesi, son teknoloji kütüphaneler açılması,

Okul kantinlerinin teknoloji, hijyen ve sağlıklı besinlerle donanımı için gerekli finansal yatırımın ve insan kaynaklarının sağlanması,

Üç büyük ilçeye (Lefkoşa, Girne, Gazimağusa) nüfus artışına paralel olarak Genel Lise açılması, Birinci ve ikinci yabancı dil eğitiminde çağın gerekliliklerine uyup öğrencilerin yalnızca yabancı dil bilgisine değil, konuşma pratiğine yatkınlıklarını artırılması hedeflenmektedir.

Madde bağımlılığı konusunda çağ nüfusuna yönelik eğitim programları hayata geçirilecektir.

Trafik bilincine sahip çevreye duyarlı gençler yetiştirmek amacıyla, trafik ve çevre duyarlılığında farkındalık yaratacak uygulamalara önem verilecektir.

Talim ve Terbiye Dairesinin yapısı değiştirilerek AR-GE (araştırma-geliştirme) ve projeler ile ölçme değerlendirme birimlerinin oluşturulması sağlanacaktır.

Öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif sanatsal ve kültürel çalışmalar yapılacaktır.

“Toplam Kalite Yönetimi, bireysel ve toplumsal performans değerlendirme, stratejik yöntem, takım çalışması ve problem çözme teknikleri” modellerinin eğitim sistemine uyarlanması sağlanacaktır.

Mesleki eğitim kampüs projesi hayata geçirilecektir. Mesleki Teknik Öğretim Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) yasası ve Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenecektir.

Öğretmenlerin yıllık planlarının standardizasyonu sağlanacaktır.

İslam Bankası Projesi kapsamında Girne Turizm Meslek Lisesi'nin geliştirilmesi için proje hazırlanacaktır.

Lojman Tüzüğü güncellenecek,

Daha özerk okul yapı modeli oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır.

“Mesleki Yeterlilik Yasası” hazırlanarak, Ulusal Meslek Standartları ve Belgelendirme Sisteminin hayata geçirilmesi sağlanacaktır. “Mesleki Yeterlilik Çerçevesinin” ilanı için çalışmalar sürdürülerek sonuçlandırılacaktır. Mesleki eğitim teşvik edilerek ülkemizin ihtiyacı olan teknik eleman ihtiyacının sağlanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

İş hayatının mevcut ve beklenen ihtiyaçlarının karşılanması için iş dünyası ve meslek örgütleri ile işbirliğinin artırılarak geliştirilmesi sağlanacaktır. Ülkemizin teknik eleman açığını karşılamak üzere yaşam boyu eğitim çerçevesinde ihtiyaç olan meslek alanlarına yönelik meslek kursları düzenlenerek işsiz bireylere yeni iş imkanları yaratılmaya çalışılacaktır.

“Yaşam Boyu Eğitim” Stratejisinin oluşturularak eğitim programlarının genel eğitim sistemine entegre edilmesi ve Meslek Eğitiminde Kalite Güvence Sisteminin Oluşturulması sağlanacaktır.

Öğretmenlerin performanslarını artırmak ve mesleki gelişimlerine katkı koymak adına, teknolojik, bilimsel yenilikler ve günümüz koşulları dikkate alınarak, öğretmenlerin ihtiyaç duydukları alanlarda, branşlar da dikkate alınarak hizmet içi eğitim kursları düzenlenmesine önem verilerek, öğretmenlerin gelişimine katkı koyacak hizmet içi eğitim kurslarının etkin bir şekilde devamı sağlanacaktır.

5.8. Gençlik

Biz bilinci gelişmiş, empati yapabilen, etik değerleri olan, düşünebilen, düşündüğünü söyleyebilen, aktif ve özerk bireyler olarak gençlerin sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak yetişebilmeleri, meslek seçimi yönünde bilinçlendirilmeleri ve yönlendirilmeleri temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitim, istihdam, sosyal güvence, girişimcilik, ulaşım ve barınma gibi gençliği doğrudan ilgilendiren konularda devletin ilgili kurumlarıyla etkin ilişki ve iş birliği kurulacak ve bütünlüklü politikalar geliştirilecektir.

Gençlerin boş zamanlarını değerlendirebileceği sosyal, kültürel, eğitsel, sportif ve bilimsel etkinliklerde bulunmalarına olanak sağlamak üzere yeni gençlik merkezleri açılacaktır. Bunun yanında gezici gençlik merkezlerinin faaliyetleri artırılırken mevcut gençlik merkezlerinin geliştirilmesi ve faaliyetlerinin artırılması amacıyla da kamu kurumları yanında sivil toplum oğrtleri ile de iş birliği yapılacaktır.

KKTC gençlik profilinin yapılacak saha ve anket çalışmaları ile belirlenmesi sağlanacaktır.

Gençlerin gelişimlerini sağlamak üzere okul içi ve okul dışı fikir, kültür, sanat, spor, izcilik ve boş zamanları değerlendirme faaliyetleri teşvik edilecektir. Bu bağlamda, devlet kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum oğrtleri ile iş birliklerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Kıbrıs Türk gençliğinin kendi kültür yapısını koruyacak kültür, sanat ve spor alanında yurtiçinde ve yurtdışında çağdaşları ile temaslarının ve iletişimlerinin artırılması yönünde olanaklar yaratılacaktır.

İelerde ve büyük yerleşim birimlerindeki gençlik merkezlerinde, gençlere, kendi kuracakları kulüplerde yeteneklerine uygun aktiviteleri yapmaları için maddi ve teknik destek sağlanacaktır.

Gençlerin iş gücü piyasasına katılımı ve girişimciliği yasal mevzuat çerçevesinde desteklenecektir.

Engelli gençlerin de sosyal, kültürel ve sportif yaşam içinde hak ettikleri yeri alabilmelerine yönelik her türlü tedbir alınacaktır.

Kırsal kesimde yaşayan gençlerin sportif ve kültürel alanlarda daha çok yer alabilmesi yönünde belediyeler, sivil toplum oğrtleri ve gençlikle ilgili oluşumlar ile iş birliği yapılacaktır.

Bağımlılık yapıcı maddeler ve kötü alışkanlıklarla mücadelede etkin politikalar geliştirilecektir.

Gençlere kariyer danışmanlığı hizmeti verilmesi, ara eleman yetiştirilmesi ve meslek edinmelerinin sağlanması hususlarında Gençlik Dairesi'nin eşgüdümünde bütün paydaşlar bir araya getirilecek, alınacak kararlar çerçevesinde gençlerin istihdam edilme olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

5.9. Spor

Sporun geliştirilmesi amacıyla kaliteli sporcu, teknik adam, idareci ve yönetici yetiştirilmesine özen gösterilerek, spor tesislerinin uluslararası standartlara yükseltilmesi yanında ilk, orta eğitim ve üniversitelerdeki spor faaliyetlerinin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve spor federasyonlarının, uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ulusal ve uluslararası organizasyonlarla ilgili ayrı ayrı planlama yapılarak ülkenin spor politikasının buna uygun düzenlenmesine hassasiyet gösterilecektir.

Beden Eğitimi ve Spor Yasası'nın değişikliği yapılarak spor federasyonlarının tüzük ve yönetmeliklerinin uluslararası kurallara uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.

Spor federasyonlarının tüm eğitim çalışmaları eğitim kurulunun hazırladığı müfredatlar doğrultusunda yapılacaktır. Antrenörlük, hakemlik kursları ve gelişim seminerleri bu program doğrultusunda olacaktır. Spor Dairesi Müdürlüğü Başkanlığında ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki üniversitelerin beden eğitimi bölümleri ile iş birliği yapılarak geliştirilecek bu çalışmaya bu bölümlerdeki öğretim görevlilerinin katkı koyması sağlanacaktır.

Ülkemizin, spor alanındaki uluslararası organizasyonlarda yer alabilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Uluslararası standartlarda yeni spor tesisleri yapılacak, mevcut tesisler iyileştirilerek uluslararası standartlara yükseltilecektir.

Tavsiye nitelikli kararlar üretilmesi için toplanan Spor Şurası dışında her yıl ilgili paydaşların katılımı ile Spor Çalıştay düzenlenmesi organize edilecektir. İlk kez yapılacak bu çalışmanın katılım paydaşlarını Spor Dairesi Yönetim Kurulu belirleyecektir.

Yerel yönetimlerin spor ve rekreasyon alanında daha fazla katkı sağlayabilmesi için bir planlama yapılması ve sivil toplum örgütlerinin spor federasyonlarının, spor kulüplerinin bu planlamaya destek vermesi sağlanacaktır.

Yaz döneminde 6-18 yaş aralığındaki Kız-Erkek öğrenci gruplarına spor yapma alışkanlıklarının geliştirilmesi ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşmaları için boş zamanlarında rekreasyon faaliyetleri organize edilecektir.

Ülke genelinde sporcu yetenek seçimi programı uygulanarak yetenekli çocukların seçimi ve program eşliğinde takip edilmeleri sağlanacak ve belirlenecek periyotlarda bu program Spor Dairesi bünyesinde değerlendirilecektir.

Olimpik, olimpik olmayan ve paralimpik spor branşları sınıflandırılarak faaliyetlerin bu yönde düzenlenmesi sağlanacaktır.

Özel gereksinimli vatandaşlarımızın gerek sağlık için spor gerekse paralimpik spor alanlarında daha uygun koşullarda faaliyet gösterebilmeleri sağlanacaktır.

Milli Olimpiyat Komitesi'nin aktif hale getirilmesi için kuruluş ve işlevsel durumu gözden geçirilerek yasal düzenleme yapılacaktır.

Türkiye millî takımlarında ülkemizi temsilen bulunan sporcular Türkiye milli takımlarında müsabakalara katılmaları durumunda desteklenecek, başarı elde etmeleri durumunda ayrıca ödüllendirilecektir.

Milli sporcu profili yaratılacak, teşvik ve ödüllendirilecektir.

Uluslararası spor örgütlerine üye olan spor federasyonlarımızın ve kulüplerimizin ilişkilerini daha ileriye götürmeleri ve örgüt içerisinde güçlü konuma gelmeleri için teşvik ve destek sağlanacaktır.

Başarılı sporcuların desteklenmesi için belirlenecek standartlara göre teşvik ve ödül programı uygulanacaktır.

5.10. Kültür

Kıbrıs Türk kültürünün araştırılması, kültür değerlerimizin ortaya çıkarılması, geliştirilerek yaygınlaştırılması, zenginleştirilmesi, kayıt altına alınıp tanıtılması ve herkesin kültür yaşamında yerini alması; ayrıca, sanatın özgürce gelişebileceği ortamın yaratılması ve sanatçıların korunarak desteklenmesi, özendirilip teşvik edilmesi temel amaçtır. Bu erevede;

Kıbrıs Türk kültürünün korunup yaşatılarak, gündelik hayatın içinde yer alması sağlanıp yeni nesillere aktarılacaktır. Bu amaçla somut ve somut olmayan kültürel mirasın saptanması ile ilgili çalışmalar geliştirilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında eğitim, kültür ve sanat alanında sürdürülmekte olan iş birliğinin gclendirilerek devamına önem verilecektir.

Yurt dışında KKTC Kültür Günlerinin düzenlenmesi, kültürel ve sanatsal çalışma ile üretilenlerin yurt dışına taşınması, sergilenmesi, diğer ülke kültür ve sanatları ile bir değer ölçüsü yaratılması faaliyetleri desteklenecektir.

Telif haklarının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler, kurumlar arası iş birliği geliştirilerek gerçekleştirilecektir.

Kültürel miras ve tarihi değere sahip varlıklarımızın korunması, bakımı, onarımı ve restorasyon çalışmaları hızlandırılarak gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Devlet kurumlarının sahip olduğu plastik sanat eserlerinin envanterinin oluşturulması, teknolojik dönüşümlerinin yapılması ve sanal bir müzede paylaşılmasının gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Milli Kütüphane ve halk kütüphanelerinin daha ağdaş koşullarda, daha etkin hizmet sunumunu sağlamalarına ve günümüz koşullarına uygun donanım ve altyapıya kavuşturulmalarına hız verilecektir.

Kültür Sanat Danışma Kurulu'nun etkin ve verimli çalışmasına olanak sağlanırken kültür ile güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle iş birliğinde bulunulacaktır.

Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarına tiyatro binası kazandırma yönündeki girişimler tamamlanacaktır.

Devlet Opera ve Balesi ile ilgili yasal çalışmalar tamamlanarak kuruluşunun oluşturulması ve faaliyete geçmesi sağlanacaktır.

5.11. Sağlık

Sağlık hizmetlerinin; herkesi kapsayıcı, erişilebilir, sürdürülebilir , kaliteli ve en az maliyetli hizmet sunumunu sağlayacak şekilde düzenlenmesi temel hedeftir. Bu amaçla;

Sağlık Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması tamamlanarak gerek merkez teşkilatının gerekse bakanlığa bağlı daire ve hastanelerin daha verimli hale getirilmesi sağlanacaktır.

Sağlık kurumlarında standardizasyon çalışmaları yapılarak daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması, bu bağlamda hem hasta hem de çalışan memnuniyetinin sağlanması hedeflenmektedir.

Sağlık kurumlarının alt yapıları geliştirilerek yurtdışına ve/veya ülkemizdeki özel hastanelere gerçekleşen sevklerin sayısı azaltılacaktır.

Bu bağlamda, Dr.Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi Acil Servis binası ve teçizatının en kısa zamanda yenilenmesi, Barış Ruh ve sinir Hastalıkları Hastanesi'nin iyileştirilmesi planlanmaktadır.

Ayrıca, Dr.Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi atık su sisteminin yenilenmesi, Cerrahi Servisi için yeni bir bina yapılması, Yoğun bakım ve Hemodializ servislerinin kapasitelerinin artırılması ile Nöroloji ve Nöroloji Yoğun bakım bölümlerinin yenilenmesi hedeflenmektedir.

Ülke genelindeki sağlık merkezleri gerek personel gerekse donanım olarak güçlendirilip ikinci basamak sağlık hizmetleri ile daha aktif entegre edilerek bütünleşik sağlık hizmeti sunumu gerçekleştirilecektir.

Bu bağlamda, Girne Dr. Akçiçek Hastanesi Çocuk Servisinin yenilenmesi, Güzelyurt bölgesinde inşaatı başlatılan 120 yatak kapasiteli yeni hastanenin tamamlanması, Cengiz Topel Hastanesinin revize edilmesi ve Kalkanlı Yaşam Evinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Sağlık Bakanlığı, kullanılmakta olan otomasyon sisteminin eksikliklerinin giderilmesini, Sağlıkta Kalite Standartları Biriminin hayata geçirilmesini, randevu sisteminin geliştirilmesini ve gezici Mamografi cihazı kiralanmasını planlanmaktadır.

Ülkemizde yaşayan herkesi kapsayacak şekilde genel sağlık sigortası hayata geçirilecek ve mali olarak sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrıştırılması sağlanacaktır.

Sürdürülebilir bir sağlık sistemini oluşturmak için yasal çalışmalar süratle tamamlanarak, Kamu Sağlık Çalışanları (değişiklik) Yasası, Döner Sermaye Yasası, Güncelliğini yitirmiş Temel Sağlık Dairesi, Yataklı Tedavi Kurumları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası, İlaç ve Eczacılık Dairesi yasa güncellenme çalışmaları tamamlanacaktır.

Sağlık sistemi içinde yer alan tüm paydaşlarla, kamu ve özelde çalışan doktorların çalışma koşulları ile ilgili düzenlemeler; hukuka mutlak bağlılıkla yeniden değerlendirilecektir.

Birinci basamak (koruyucu) sağlık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Tüm sağlık merkezlerinin, doktor, insan kaynağı alt yapı, tıbbi alet ve ekipman ihtiyaçları giderilecektir.

Koruyucu sağlık hizmetleri uygulamalarının yaygınlaştırılması ve özellikle birinci basamak sağlık merkezlerinde düzenli bir biçimde uygulanması sağlanacaktır.

Perifer hastanelerin yeniden yapılandırılması ve sağlık merkezlerinin güçlendirilmesiyle hastaların kendi bölgelerinde sağlık hizmeti alabilmeleri sağlanacaktır.

Ülkenin en temel sağlık sorunlarından biri olan kalp ve damar hastalıkları noktasında etkin bir hizmet verilebilmesi adına Kalp ve Damar Hastalıkları Merkezi kurulması çalışmaları en kısa sürede başlatılacaktır.

112 Hızır Servisi insan kaynağı, altyapı ve hukuki açıdan güçlendirilecek ve tüm kamu ve özel 112 hizmetleri tek bir merkeze bağlanacaktır.

Hastanelerde uygulanmaya başlanan otomasyon sistemi, sağlık merkezleri, özel klinik ve hastaneleri, eczaneleri ve laboratuvarları, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Ataşeliklerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır. Otomasyon sisteminin yaygınlaştırılması ile sağlık sistemi daha denetlenebilir ve ulaşılabilir hale getirilecektir.

Akılcı İlaç Kullanımı ile ilgili eğitimler yapılarak paydaşlarla işbirliği içinde gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir. Ayrıca ilaç fiyatlarının aşağı çekilebilmesi ve kullanım miktarlarının kontrol

edilmesi için gerekli tedbirler alınacak, ilacın amacı dışında kullanılmasını önleyici denetim mekanizmalarının oluşturulması sağlanacaktır.

Hasta memnuniyetinin veya memnuniyetsizliğinin ölçümü için bir hasta iletişim merkezi kurulması çalışmaları başlatılacaktır.

Tütün ve Tütün ürünlerinin zararlarından korunma ile ilgili mevzuat kararlılıkla hemen uygulanmaya başlayacaktır.

Sağlık Bakanlığı'nın görev ve yetki alanında bulunan gıda maddelerinin ve içme sularının üretilmesinden başlayarak son tüketiciye ulaşıncaya kadar tüm aşamalarında etkin denetimler yapılacaktır. Bu konuda eksik mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Ülkede sağlık turizminin geliştirilmesi için tüm paydaşlar ile gerekli çalışmalar yapılacaktır.

5.12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Ülkemizde, çalışma hayatında, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle uyumlu istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve uluslararası normlara ulaşılması; sosyal güvenlik alanında ise norm ve standart birliği sağlanması yanında mali sürdürülebilirliğe sahip, kaliteli hizmet sunan ve nüfusun tümünü kapsayan bir yapı oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemelerde Avrupa Birliği normları ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri ile tam uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda, çalışanların örgütleri ile işveren örgütleri arasında sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesine özen gösterilecektir.

Çalışan ile işveren arasındaki istihdam ilişkilerinden doğan bireysel iş uyuşmazlıklarının, yargısal yollara başvuru hakkı saklı kalmak kaydıyla, uzlaşıcı bir şekilde çözümünde izlenecek usul ve esasları düzenleyen “İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası” çıkarılacaktır. Ayrıca Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum sağlayacak şekilde İş Yasası'nda gerekli değişikliklerin yapılması sağlanacaktır.

Kayıtlı istihdamının teşvikine yönelik olarak, veri analizlerine dayalı denetim faaliyetleri yaygınlaştırılacak, yönlendirici ve rehberlik edici denetim faaliyetleri artırılabilecektir. Kayıtdışı

istihdamla mücadele konusunda ilgili tüm paydaşlarla iş birliği yapılacak ve teknolojik altyapının entegrasyonu sağlanarak denetim sistemleri etkinleştirilecektir.

İş hayatının ihtiyaçlarının karşılanması için iş dünyasının meslek örgütleri ile işbirliğinin artırılarak geliştirilmesi sağlanacaktır. Ülkemizin teknik eleman açığını karşılamak üzere yaşam boyu eğitim çerçevesinde ihtiyaç olan meslek alanlarına yönelik meslek kursları düzenlenerek işsiz bireylere yeni iş imkanları yaratılmaya çalışılacaktır.

İşgücü Piyasasında yerel işgücü istihdamını artırmaya yönelik uygulanan destek programları ekonominin değişen ve gelişen şartlarına uygun olarak çeşitlendirilerek sürdürülecektir. Bu bağlamda, yeni geliştirilecek istihdam teşvik uygulamaları ile özellikle genç işsizlerin işgücü piyasasında daha kolay yer almaları sağlanacaktır. Bu çerçevede Yerli İşgücü İstihdamının Desteklenmesi Tüzüğü'nde köklü değişiklikler yapılarak yerli istihdama teşvik programları hayata geçirilecektir.

Yerel işgücünün, işgücü piyasasına katılımını artırmak ve dolayısıyla yabancı işgücü ihtiyacını asgari düzeye indirebilmek için, sektörlerin taleplerine yönelik işgücü sertifika programları üniversiteler ve ilgili meslek örgütleriyle işbirliği yapılmak suretiyle düzenlenecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı arasında ulusal meslek standartlarının belirlenmesi ve meslek eğitimi gibi alanlarda işgücü piyasasına yönelik yapılan çalışmalar işbirliği içinde sürdürülecektir.

İşgücü piyasasında dezavantajlı grupları destekleyici tedbirler artırılabilecektir.

İş bulma merkezinin etkin olarak hizmet vermesi; iş arayanlarla işverenlerin bir araya gelmesi amacıyla, otomasyon sistemi hayata geçirilecektir. İş Bulma Merkezinin faaliyete geçmesi ile hem KKTC vatandaşı genç işsizler teşvik programlarından faydalanıp açık iş münhallerine yönlendirilecek hem de herhangi bir nedenle işten ayrılan ve KKTC'de kalabileceği yasal süre içerisinde iş arayan Yabancı ülke vatandaşlarının bu merkezden yararlanıp "KKTC Çalışma Hayatına" katılması sağlanacaktır. Böylece hem KKTC'deki yapısal işsizlik sorunu ve kayıt dışılık azaltılacak hem de işverenlerin işgücü açığı gerekçesi ile yeni yabancı işgücü talepleri KKTC içerisinde karşılanıp, yeni yabancı işgücü talepleri asgariye indirilecektir.

İş sağlığı ve güvenliği alanında nleme ve koruma ilkeleri esas alınarak, mevcut yasa ve tüzükler sivil toplum örgütleri ile birlikte gözden geçirilerek, ilgili paydaşların nerileri doğrultusunda düzenlenerek uygulamaya konacaktır.

Engellilerin rehabilite edilmesi, korunması, eğitilmesi ve işgücü piyasasında desteklenip istihdam edilmesi için gerekli nlemler Avrupa Birliği normları çerçevesinde alınacaktır. Engellilerin ağdaş yaşam kalitesine kavuşturulması ve verilen hizmetlerin koordine edilmesi, yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi için aile içinde ve/veya kurulacak merkezlerde bakım, eğitim ve rehabilitasyonu konusundaki çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası altında verilen hizmetlerin kalitesinin ve gelirlerinin artırılması, sosyal güvenlik fonlarının kendi kendini finanse edecek hale gelmesi için sürdürülen çalışmalara devam edilerek, demeler, yatırımlar ve diğer tüm hizmetlerin elektronik ortamda yapılabilmesi sağlanacaktır. Mali yapısı güçlenen Sosyal Sigortalar Dairesi'nin aktif ve pasif sigortalılara daha fazla hizmet sunabilmesi amacıyla sigortalıların belirlenecek çerçevede özel sağlık hizmeti sunucularından faydalanabilmesi için gerekli şartlar oluşturulacaktır.

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemini bütünleyen etkin bir yapıya kavuşturulurken sosyal hizmetlerin sorumluluk alanında bulunan vatandaşlara verilen hizmet şartlarının evrensel normlara uygun olarak iyileştirilmesi sağlanacak, verilmekte olan hizmetlerin kalitesi de artırılacaktır.

Sosyal yardım sisteminin daha etkili olabilmesi için mutlak yoksulluk sınırının tespiti, ilgili paydaşlarla çalışılarak yapılacaktır.

60 yaş üstü yetişkinlerin çeşitli spor, sanat ve kültür aktiviteleri ile sosyalleşmesine imkan tanıyacak gündüz yaşlı bakım merkezlerinin öncelikle Lefkoşa ve Gazimağusa bölgelerinde hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca yeni huzurevi yapılması amacıyla çalışmalar hızlandırılacaktır.

5. 13. evre

evre yönetimi ve denetiminin güçlendirilmesi, evre korumanın etkinleştirilmesi, evre ile ilgili ülke mevzuatı ve uygulamalarının Avrupa Birliği ve uluslararası normlarla uyumlaştırılması,

çevreye zarar vermeyen, doğal kaynakları tüketmeyen, ekolojik dengeyi koruyan sürdürülebilir kalkınma ilkesinin benimsenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Her sektöre ilişkin karar ve uygulamalarda çevre mevzuatı ve kriterleri mutlaka dikkate alınacak ve potansiyel çevre sorunları yaratılmadan önlenecektir. Bu ilkeye özel sektör yatırımları yanında kamu yatırımlarında da uyulması esas olacaktır.

Çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi yönünde tedbirler alınarak, çevre politikalarının geliştirilmesinde, kararların alınmasında, özel çevre koruma bölgelerinin saptanmasında sivil toplum kuruluşları ile geniş halk kesimlerinin katılımı mutlaka sağlanacaktır.

Çevre bilincinin artırılması için çevre dersi daha küçük yaşlarda öğretilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.

Girne Dağları ve Akdeniz foklarının yuvalama alanları Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilecektir.

Çevre koruma ve çevre kirliliğini önleme çalışmaları çerçevesinde, doğal hayat ve ekosistemlerin korunmasına, gaz emisyonları ölçümlerinin sürekli olarak yapılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına, katı atık ve atık su yönetiminin geliştirilmesine ve su kalitesinin iyileştirilmesine özel önem verilecektir.

Hava kalitesi ölçüm istasyonları ile ülke genelinde hava kalitesinin sürekli izlenmesi ve hava kalitesi hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Çevre kirliliğinin önlenmesi temel ilke olmakla beraber, engellenmesi mümkün olmayan kirlilik yaratıcı faaliyetler için, “kirleten öder” prensibinden hareketle bir takım mali araçların uygulanması sağlanacaktır.

Yurt içinde ortaya çıkan atık ve artıkların en aza indirgenmesi, geri dönüşüme uygun atıkların kaynağında ayrı toplanması için yerel yönetimlerle işbirliğine gidilecektir. Geri dönüşüm veya yeniden kullanım gibi atık azaltmaya yönelik faaliyetler desteklenecek ve bu konudaki yatırımlar teşviklenecektir.

Katı atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar (kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanma ve bertaraf sahaları) yapılacaktır. 2008 yılında hazırlanmış olan Katı Atık Yönetim Planı revize edilecektir.

Güngör düzenli depolama alanı için yapılması öngörülen alt yapı işlerinin yapımına devam edilirken ülke genelindeki tüm çöp alanları kapatılarak rehabilite edilecektir. Katı atıkların düzgün ve düzenli bir şekilde Güngör katı atık depolama alana getirilmesi sağlanacaktır.

Rehabilite edilen Dikmen Çöp Alanı'nın yönetimi sağlanacaktır.

Deniz kirliliği yönetiminde yetkili ve sorumlu kuruluşlar netleştirilecektir. Yapılacak deniz kirliliği envanter çalışması ile kirlilik kaynakları tespit edilerek kirliliğin önlenmesi için projeler geliştirilecektir. Ülkenin tüm kıyılarını ilgilendiren Kıyı Yönetim Planı hazırlanacaktır.

Ülkemizdeki tüm derelerin konumları haritalandırılacak, Derelerin Korunması Yasası değiştirilerek bu alandaki yetki ve sorumlulukların netleştirilmesi sağlanacaktır.

Çevre mevzuatının uygulanmasında etkinliği sağlamak üzere ilgili tüm kurumların koordinasyon içinde çalışmaları sağlanacaktır. Ayrıca Çevre Yasası altında öngörülen tüzüklerin tamamlanması için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkemizin dünya çölleşme haritasında, çölleşme tehlikesinin en yüksek olduğu bölgede yer aldığı bilinciyle, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele çalışmaları sürdürülecektir.

Çevre bilincinin artırılması için yaygın çevre eğitimi çalışmaları yapılacaktır. Ülke doğasını, flora ve faunasını tanıtıcı, koruyucu bilgileri içeren çevre konusundaki eğitimle ilgili hazırlanacak programlar uygulamaya konacaktır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri de desteklenecektir.

5.14. Fiziki Plan

Dağınık ve plansız gelişmenin önlenmesi, ülke kaynaklarının verimli, akılcı ve sürdürülebilir kullanılması, yerleşim alanlarının yaşanabilirlik düzeylerinin artırılması ve sağlıklı ortamların yaratılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

İlçelerin ve emirname bölgelerinin imar planlarının üniversiteler ve özel sektörden de hizmet satın alınarak mümkün olan en kısa süre içerisinde tamamlanması hedefiyle sürdürülen çalışmalar Ülkesel Fiziki Plan kapsamında yeniden gözden geçirilerek ve kamu yararı gözetilerek sonuçlandırılacaktır.

Yapılacak planlama çalışmalarında sivil toplum, yerel yönetimler ve merkezi idarenin birlikte ve eşgüdüm içinde çalışma anlayışı geliştirilecektir.

İmar Planları, fiziki düzenlemeler yanında yasal ve örgütsel düzenlemeleriyle, uygulama ve mali yatırım programlarıyla eşzamanlı ve bir bütün olarak hayata geçirilecektir.

Fiziki gelişmeyi yönlendiren, denetleyen yerel ve merkezi kurumların güçlendirilerek etkinleştirilmesi sağlanacak, koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir örgütlenmeye gidilecektir.

Planlama Çalışmaları kapsamında, Ülkesel Fizik Plan Sonrası, Plan kapsamında belirlenen öncelikler ve programına uygun olarak, Yürürlükteki Emirnamelerin yerini alacak olan ve 55/ 89 İmar Yasası altında hiç bir plan enstrümanı olmayan bölgeler için hazırlanacak alt ölçekli planların hazırlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Eski Eserler Dairesi, İlgili Belediyeler, Turizm Planlama Dairesi KTMMOB ilgili meslek odaları ile işbirliği yapılarak kentsel koruma alanlarının korunması ve canlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Kent için ana yollar ve altyapılara yönelik çalışmalar yapılacaktır.

5.15. İskan

Eşdeğer işlemleri başta olmak üzere, İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası çerçevesinde hak sahibi olanların devam eden işlemlerinin, oluşturulan İskan Komitesi tarafından sonuçlandırılması için çalışmalar sürdürülecektir.

Rezerv kaynakların tespiti için gerekli çalışmaların başlatılarak tamamlanması ve elektronik ortamda kayıt altına alınması hedeflenmektedir.

KKTC sınırları içerisindeki tarımsal kaynakların tahsis/kullanım kayıtları için kullanılan otomasyon teknolojisinin güncelliğini yitirmesinden dolayı, daha çağdaş, internet tabanlı, yeni veri sorgulama teknolojilerini de içeren veri tabanına sahip otomasyon sistemi ile değiştirilmesi konusundaki çalışmaların sonuçlandırılması hedeflenmektedir.

KKTC sınırları içerisinde bulunan ilçe, köy ve mahallelerin sayısal haritalarının oluşturulması tamamlanacaktır.

Tapu ve Kadastro Dairesi'ne bağlı Tapu Amirliklerinin on-line sistemle birbirlerine bağlanarak tüm işlemlerin her ilçede yapılması sağlanacaktır.

Tapu Otomasyon Sistemi kadastro bilgileri ile entegre edilerek taşınmaz mal koçanı, parsel hudutlarını gösteren haritalar ile birlikte sahiplerine verilecektir.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, tamamlanacaktır.

Bugüne kadar dağıtımı yapılan ve altyapısı kısmen veya tamamen eksik olan kırsal kesim arsalarının altyapılarının tamamlanması amacıyla hazırlanan proje gerçekleştirilecektir.

Hem köylerde, hem kentlerde, yerli müteahhitlerin gerçekleştireceği uzun vadeli ve uygun ödeme imkanları sunan sosyal konut projeleri hayata geçirilerek gençlerimizin konut sorununun çözülmesi sağlanacaktır.

Taşınmaz Mal Komisyonu'nun yeni ve makul bir finansman modeli ve desteklenmesi için tedbirler alınacak, Komisyonun önündeki başvuruları çok daha hızlı halledebilmesine imkan verecek gerekli değişiklikler yapılacaktır.

2020-2022 yılları arasında sosyal konut yapımı, konutların altyapı projelerinin tamamlanması ve teslimi, gençlere kırsal kesim arsa dağıtımı, dağıtılmış olan kırsal kesim arsalarının altyapılarının gerekli tüm keşiflerinin alınarak bütçeye konulup önem sırasına göre tamamlanması hedeflenmektedir.

41/1977 sayılı İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası esas amacı değiştirilmeden, günümüz koşulları ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerekli yasal değişikliklerin yapılması hedeflenmektedir.

5.16. Kooperatifçilik

Ekonomik ve sosyal kalkınmada, küçük üreticilerin dayanışmasında ve tüketicilerin korunmasında önemli görevleri bulunan kooperatiflerin değişen ve gelişen koşullara göre yeniden yapılandırılmak suretiyle gelişmesi ve mevcut sorunlarının aşılması için gerekli idari ve yasal düzenlemelerin yapılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kooperatiflerin sosyo-ekonomik yaşamda daha etkin bir konuma getirilmeleri için kamu adına denetim ve izleme sistemleri güçlendirilecek, kooperatifleşme her alanda desteklenecek merkezileştirilmeleri ve bölge birlikleri şeklinde örgütlenmeleri özendirilecektir.

Kooperatif Şirketler Mukayyitliği tarafından hazırlanan tüm denetim raporlarının çağdaş tanım ve yürürlükteki mevzuatlara uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.

Kooperatif Şirketler Mukayyitliği bünyesinde Risk Merkezi kurulması ile ilgili çalışmalar tamamlanarak, kooperatifler tarafından doğrudan KKTC Merkez Bankası Risk Merkezi'ne aktarılacak raporların Mukayyitlikteki Risk Merkezi'ne de gönderilmesi sağlanacaktır. Böylece bankacılık sektörü ile kooperatifçilik sektörü müşteri riskleri karşılıklı görülebilecek ve risklerin minimize edilmesi sağlanacaktır.

Kooperatiflerin her ay düzenli olarak Kooperatif Şirketler Mukayyitliğine göndermekte oldukları bilanço ve kar-zarar hesaplarının Mukayyitlik bünyesinde Gözetim Sistemi ile ilgili kurulan

Merkez’de elektronik ortamda toplanması ve verilerin değerlendirilip yayınlanması ile sektöre yön verilmesi sağlanacaktır.

Etkin denetim sistemi tüm kooperatifleri kapsayacak ileri bir noktaya getirilecektir.

Fasıl 114 Kooperatif Şirketler Yasası revize çalışmaları tamamlanacaktır.

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan küçük ve orta boy işletmeler ile Eko-Agro turizm işletmelerinin, kooperatif yapıları altında toplanması sağlanarak ortak tanıtım, ortak pazarlama, ortak girdi temini olanakları yaratılacaktır.

Açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi için mevcut balıkçılık kooperatifleri güçlendirilerek gerekli araç gereç ve teknelerin alınması ayrıca balıkçıların iş kapasiteleri ile sağlık kurallarına uygun pazarlama olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

Ekonomik yararlılığı ortadan kalkmış olan durgun kooperatiflerin tasfiye işlemlerine devam edilecektir.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması yönünde, eğitim imkan ve olanakları artırılacaktır.

Kooperatifçilik politikalarının belirlenmesi için kooperatifçilik çalıştayları yapılacaktır.

Gözetim ve Denetim Sistemi geliştirilip tüm kooperatiflerin sisteme dahil edilmesi sağlanacaktır.

Kooperatifçilikle ilgili olarak tüm paydaşların katılımı ile eğitim çalıştayları düzenlenecektir.

Kooperatiflerin Yönetim Kurullarının oluşturulması adına Özel ve Yıllık Genel Kurulların yasanın öngördüğü kural ve düzenlemeler çerçevesinde yapılması sağlanacaktır.

Kooperatiflerin AB ve Uluslararası müktesebatı ile uyumlaştırılması sağlanacaktır.

5.17. İdari Örgütlenme

Vatandaş odaklı hizmet anlayışının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi; kamu yönetiminde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik prensiplerinin uygulamaya konmasıyla yönetişimin iyileştirilmesi; kamu yönetiminde hafızaların oluşturulması, hiyerarşik yapılanmada etkinliğin sağlanması, üçlü kararların daraltılması, işgücü mobilitesinin artırılması; işe alma ve terfi mekanizmalarında liyakatin esas alınması; uygulanmakta olan performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi; Avrupa Birliği müktesebatına uyumun gerektirdiği yapılanma ve kurumsallaşmanın oluşturulması ve çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kamu yönetiminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla Kamu Reformu çalışmalarının sürdürülmesine devam edilecektir. Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı yasalaştırılacaktır.

Bakanlıkların yapısı güçlendirilecektir. Her bakanlıkta planlama ve koordinasyon biriminin kurulması yanında bakanlığın görevleri ile ana hizmet ve yardımcı hizmet birimlerinin görev ve yetkileri fonksiyonel bütünlük ilkesine uygun olarak düzenlenecektir.

Halkın kamu hizmetlerinden duyduğu memnuniyet düzeyini yükseltmek için kaliteli ve nitelikli hizmet sunumu yanında kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik mekanizmalar da geliştirilecektir.

Mevzuat düzenlemelerinin bir programa bağlı olarak etki değerlendirmeleri yapıldıktan sonra yürürlüğe konmaları sağlanacaktır. Yasalar yapılırken sivil toplum örgütlerinin yasa içeriğiyle ilgili katılımına imkan yaratılacaktır.

“E-devlet” hedefi paralelinde kamu işlemlerinde otomasyon kullanımı yaygınlaştırılacak, ayrıca, erişim hakları tanımlanmış yetkili kişi ve kuruluşlarca ulaşılabilir, bütün vatandaşları kapsayan, her bireyin kendi bilgilerine erişebildiği işlevsel ve sağlıklı bir veri tabanının ve bunu sağlayan alt yapının oluşturulması sağlanacaktır.

2016-2018 ve 2019 TC-KKTC Protokolü’nde de belirtildiği üzere ülkede uygulanan tüm Yatırım Teşvikleri Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü tarafından yürütülecek ve bütüncül teşvik sistemine yönelik mevzuat hayata geçirilecektir.

Bilgi çağının gereklerine uygun olarak ve ülke ihtiyaçlarının karşılanmasında etkinlik sağlamak üzere kamu yönetiminde etkin ve planlı hizmetiçi eğitimler artırılacak kamu görevlilerinin kadro görevlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi sağlanacaktır.

Kamu reformu kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının yapısı güçlendirilecektir. Bu bağlamda, kurumlar arası görev, yetki ve sorumlulukların uygulanmasında bir takım mükerrerliklerin ortadan kaldırılması ve norm kadrolarının düzenlenmesi için, Daire ve hizmet birimlerine ait yürürlükteki Teşkilat Yasaları, gözden geçirilerek düzenlenecektir.

Alacaklar/borçların tahsilinin sağlanması konusunda icra, tapu ve benzeri konulardaki tıkanıklıkların aşılmasını sağlayacak mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Kamudaki yapılanmaya ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin uzun vadeli bir perspektifle ele alınmasına ve kurumsallaşmanın sağlanmasına azami özen gösterilecektir.

KKTC'nin yasa ile yetkilendirilmiş Planlama Kurumu olan Devlet Planlama Örgütü yasal, idare, personel ve ekipman olarak güçlendirilecektir.

47/2010 sayılı Yasa kapsamındaki kamu görevlilerinin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler, ekonominin büyütülmesi ve bütçe olanaklarının geliştirilmesi gözetilerek belirlenecek bir programa uygun olarak gerçekleştirilecektir.

5.18. Yerel Yönetimler

Demokratik, çağdaş, özerk yerel yönetim anlayışıyla, merkezi yönetim ile belediyeler arasında işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası günün koşullarına göre yeniden düzenlenerek yerel yönetimlerin daha çağdaş hizmet verebilmelerine, mali açıdan daha güçlü bir konuma gelebilmelerine olanak sağlanacaktır.

KKTC'de halen 28 belediye bulunmaktadır. Belediyelerin 14'ünün nüfusu 5 binin altındadır. Bu Belediyeler çevre ve altyapı sorunlarıyla baş edebilmeleri için yeterli gelire ve yönetim kapasitesine

sahip değildir. Küçük belediyelerin gelir yaratma kapasitesi çok düşük, insan kaynaklarının niteliği yetersizdir. Bu yapı ve ölçekle büyük maliyetli çevre ve altyapı yatırımlarını gerçekleştirmeleri mümkün gözükmemektedir. Belediye faaliyetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla, belediye sayısının optimum seviyeye indirilmesi konusu çalışılacaktır.

Yerel yönetimlerde bütçe disiplinin oluşturulması, stratejik önceliklere göre kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve sonuçların raporlanması sağlanacaktır.

Yerel yönetimlerin bütçe sistemlerinde reforma gidilecek ve "Çok Yıllı Bütçe Sistemi"ne geçilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin İçişleri Bakanlığı ile ilişkilerinin kurumsal bir yapıya kavuşturulması amacıyla Bakanlık bünyesinde bu ilişki ve görevleri yürütecek yapının oluşturulması ile ilgili yasal çalışmalar yapılacaktır.

Ülke genelindeki tüm evsel atıkların Güngör Düzenli Depolama Tesisine getirilmesi için Katı Atık Transfer İstasyonları inşa edilecek ve/veya devreye konulacaktır.

En küçük yerel yönetim birimi olan muhtarlıklarımızın birçoğunun muhtarlık binası bulunmamakta, bir kısmının ise muhtarlık binalarının tamiratına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu konuda Bakanlığımız yeni muhtarlık binası yapımı ve mevcut muhtarlık binalarının tamirata ile ilgili projenin hayata geçirilmesini hedeflenmektedir.

Kaymakamlık bünyesinde yer alan hali araziler ile alkollü içecekler ile ilgili bilgilerin bilgisayar ortamına aktarılmasını içeren "Alkollü İçecekler Otomasyon Sistemi Projesi" ile "Hali Araziler Otomasyonu Sistemi Projesi"nin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

Hem çalışanların daha çağdaş çalışma ortamı yakalaması hem de vatandaşın daha iyi koşullarda hizmet alabilmesi için Lefkoşa Kaymakamlığı, Gazimağusa Kaymakamlığı, Akdoğan Bucağı, Lefke Kaymakamlığı, Gazimağusa, İskele ve Lefke Tapu Amirliğine yeni bina inşa edilmesi hedeflenmektedir.

Kırsal kesimdeki vatandaşlarımızın daha iyi hizmet verilmesi amacıyla Mehmetçik, Çamlıbel, Geçitkale ve Akdoğan Bucaklarından hizmet giren doğum/ölüm kayıt belgesi verilmesi ve kimlik

başvuru işlemlerine, pasaport işlemlerinin de dahil edilmesi hedeflenmektedir.

65/2007 sayılı Belediye Personel Yasası altında belediyelerde göreve alınmalarda ve sınıflar içinde derece yükselmelerinde yapılacak sınavları düzenleyen sınav tüzüğü hazırlanıp yürürlüğe konacaktır.

Başbakanlık E-Devlet yürütme Kurulu ve Yerel Yönetimlerin işbirliği sonucu Mekansal Adres Kayıt Sistemi Projesi kapsamında Yerel Yönetimlerde mekansal adres kayıtları tamamlanacaktır.

Bakanlığın Yerel Yönetimler birimi güçlendirilecek, yerel yönetimlere ilişkin mali ve idari bilgileri konsolide ederek raporlanacak, belediyelerle ilgili gerekli bilgileri üretme ve gerektiğinde yasal düzenlemeleri ve diğer politika önerilerini hazırlama ve yerel yönetimlerin yasal yükümlülüklerinin denetleme yetki ve kapasitesine kavuşturulacaktır.

5.19. Beşeri Kaynaklar

Eğitim, sağlık ve yüksek teknoloji alanlarına özel bir önem verilerek bilgi çağının gerisinde kalmayacak bireylerin yetiştirilmesi temel amaçtır. Bu bağlamda;

İnsan kaynakları, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilecektir.

Ekonomik faaliyetlerde gerek fiziki üretim yapan ve gerekse hizmet üreten sektörlerin daha kabiliyetli, daha bilgili, daha nitelikli daha sağlıklı ve çok iyi yetişmiş insana ihtiyaç duyduğu göz önünde tutularak gerekli önlemler alınacaktır. Bu amaçla çocukların gelişimine özel önem verilecek, onların çağdaş imkanlardan okul öncesi ve okul döneminde en iyi şekilde yararlanmaları sağlanacak, beden ve fikren sağlıklı bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için olanaklar yaratılacaktır.

Sağlıklı ve güçlü bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve dayanışmanın güçlendirilmesinde önemli bir unsur olan aile kurumunun, ekonomik gelişmeye paralel olarak sosyal yapıdaki değişim

ve gelişmelere uyum sağlaması için önlemler alınacaktır. Aile Yasası uygulamaları izlenecek ve diğer ilgili yasaların Aile Yasa'sı ile uyumlaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

Sosyal sorunlarla etkili mücadele yapılabilmesi amacıyla mevcut yasalar gözden geçirilerek, gerekli yasa değişikliklerinin en kısa sürede yapılması sağlanacaktır.

Ana-çocuk sağlığı, doğum öncesi ve sonrası izinler, kadın ve çocuklar lehine yeniden düzenlenerek etkinleştirilecek ve Avrupa Birliği normlarına ulaşılabilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Çocuk ve gençlerin emniyet ve güven içerisinde geleceğe hazırlanması temel hedefi doğrultusunda psiko-sosyal yönden sağlıklı gelişmelerimin sağlanması, kötü alışkanlıklardan korunması, ihmal, istismar ve suça itilmelerinin önlenmesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Alkol ve madde bağımlılığının asgari düzeye indirilebilmesi konusunda çalışmalar hızlandırılacak, bu çerçevede tam teşekküllü bir rehabilitasyon merkezi oluşturulacaktır.

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, ayrıca toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Kadına yönelik şiddete karşı yasal koruma sağlanması ve yasaların etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır. Bu çerçevede, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin kurumsal yapısının tamamlanması sağlanacaktır.

Hazırlanacak Ulusal Eylem Planı çerçevesinde kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili ve planlı bir politika izlenecek Kadın Sığınma Evi ve/veya Şiddet Önleme ve Denetleme Merkezi faaliyete geçirilecektir.

Çalışan annelerin iş yaşamında daha rahat yer almalarının desteklenmesi amacıyla, çocuklarını gündüz rahatça bırakabilecekleri Lefkoşa ve Gazimağusa bölgesinde Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı iki kreşin açılması sağlanacaktır.

Mevcut olan üç merkez yanında engelli gençlerimizin yoğunlukla ikamet ettikleri Karpaz bölgesinde 18 yaş üstü engelli rehabilitasyon merkezi açılması için çalışmalar yapılacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin çalışmalarını daha etkin kılabilmek için gerekli destek verilecektir.

Yaşlılarımızın hayattan kopmayıp topluma entegre olmalarını sağlayacak ve 60 yaş üstü yetişkinlerin çeşitli spor, sanat ve kültür aktiviteleri ile sosyalleşmesine imkan tanıyacak gündüz yaşlı bakım merkezlerinin Gazimağusa ve Lefkoşa bölgelerinde hayata geçirilecektir.

Çocuk haklarında iyileşme ve geliştirme sağlanması amacıyla “Çocuklar Yasası” ile “Fasıl 157 Çocuk Suçlular Yasası” yeniden düzenlenecektir.

Sosyal hizmetlerde ölçülme unsuru olan mutlak yoksulluk sınırı araştırması yapılacaktır.

Sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki bireylerin üretken duruma getirilmesi ve sürdürülebilir gelir elde edebilmelerini sağlamak amacıyla aktif işgücü programları düzenlenecek ve düzeylerine göre işe yönlendirme programları hazırlanacaktır.

EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
BÜYÜME VE İSTİHDAM					
GSYİH (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	18,324.2	21,866.6	25,237.3	28,769.8	33,229.1
GSYİH (Milyon \$)	3,790.8	3,849.5	4,025.1	4,157.5	4,466.9
GSYİH Büyümesi ¹	1.3	0.4	2.5	2.7	5.0
Kişi Başına Milli Gelir (GSYİH, Dolar)	13,269.2	12,934.6	13,211.8	13,367.3	14,033.4
Toplam Tüketim ¹	12.3	-9.4	0.5	2.7	8.5
Kamu ¹	-5.8	-8.1	-2.2	-0.3	1.3
Özel ¹	18.6	3.7	2.8	3.2	3.4
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ¹	-21.3	-2.5	5.1	5.3	4.0
Kamu ¹	-31.0	29.6	19.4	10.3	5.7
Özel ¹	-19.7	-6.9	2.3	4.2	3.6
Toplam Kaynaklar ¹	5.6	-8.7	1.2	3.1	7.7
İstihdam ³	132,411	138,438	143,560	148,872	153,710
İş Gücüne Katılma Oranı (%) ³	50.8	51.3	52.0	52.7	53.5
İstihdam Oranı (%) ³	47.3	48.1	48.9	49.7	50.3
İşsizlik Oranı (%) ³	6.9	6.3	6.0	5.8	5.9
DIŞ TİCARET					
İthalat (Milyon \$) ²	1,816.4	1,579.4	1,651.5	1,705.8	1,832.8
İhracat (Milyon \$) ²	100.9	87.7	95.7	102.0	117.2
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-1,715.5	-1,491.7	-1,555.8	-1,603.8	-1,715.5
İhracat / İthalat (%) ²	5.6	5.6	5.8	6.0	6.4
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%) ²	50.6	43.3	43.4	43.5	43.7
Net Turizm Gelirleri (Milyon \$)	912.4	969.6	1,017.2	1,066.0	1,116.7
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	131.9	468.1	533.3	535.8	477.2
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	3.5	12.2	13.2	12.9	10.7
ENFLASYON					
GSYİH Deflatörü % Değişim ²	24.3	18.9	12.6	11.0	10.0
TÜFE Yıl Sonu % Değişim ²	30.0	11.7	11.6	10.3	9.4

¹ 1977 yılı fiyatlarıyla % değişimi göstermektedir.

² 2018 yılı gerçekleşme değeri olup 2019 yılı tahmin, 2020-2022 yılları hedeftir.

³ 2018 ve 2019 yılı gerçekleşme değeri olup 2020-2022 yılları tahmindir.

Kaynak: İstatistik Kurumu

EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
	1977 YILI FİYATLARIYLA (TL)				
1. TARIM	1,510.0	1,422.0	1,409.9	1,332.8	1,357.5
2. SANAYİ	1,755.8	1,793.7	1,856.1	1,897.3	1,982.8
3. İNŞAAT	1,917.3	1,957.7	2,010.0	2,131.2	2,274.8
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	11,332.5	11,355.4	11,621.2	11,974.7	12,628.8
4.1. TİCARET-TURİZM	3,838.4	3,869.6	4,001.0	4,058.3	4,273.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	2,878.7	2,869.6	2,953.1	3,013.3	3,149.5
4.1.2. Otel.-Lokanta	959.7	984.7	1,047.9	1,045.0	1,123.8
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,483.8	1,486.7	1,521.3	1,559.7	1,634.9
4.3. MALİ MÜESSESELER	729.8	732.1	750.1	770.0	808.2
4.4. KONUT GELİRLERİ	966.5	954.2	961.8	971.1	1,002.2
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	2,376.4	2,425.8	2,495.8	2,658.9	2,835.2
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,937.5	1,887.0	1,891.2	1,956.7	2,075.0
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	16,515.7	16,528.8	16,897.1	17,336.0	18,243.9
6. İTHALAT VERGİLERİ	2,004.7	2,058.7	2,155.1	2,230.6	2,301.0
7. GSYİH (5+6)	18,520.4	18,587.5	19,052.2	19,566.6	20,544.9
8. NDAFG	10.7	12.2	12.1	12.4	12.6
9. GSMH (7+8)	18,531.1	18,599.7	19,064.3	19,579.0	20,557.5
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
	BÜYÜME ORANI (%)				
1. TARIM	2.6	-5.8	-0.9	-5.5	1.9
2. SANAYİ	-12.4	2.2	3.5	2.2	4.5
3. İNŞAAT	7.6	2.1	2.7	6.0	6.7
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	2.5	0.2	2.3	3.0	5.5
4.1. TİCARET-TURİZM	0.4	0.8	3.4	1.4	5.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	0.0	-0.3	2.9	2.0	4.5
4.1.2. Otel.-Lokanta	1.6	2.6	6.4	-0.3	7.5
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	3.5	0.2	2.3	2.5	4.8
4.3. MALİ MÜESSESELER	2.7	0.3	2.5	2.7	5.0
4.4. KONUT GELİRLERİ	4.6	-1.3	0.8	1.0	3.2
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	5.3	2.1	2.9	6.5	6.6
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1.3	-2.6	0.2	3.5	6.1
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	1.2	0.1	2.2	2.6	5.2
6. İTHALAT VERGİLERİ	2.4	2.7	4.7	3.5	3.2
7. GSYİH (5+6)	1.3	0.4	2.5	2.7	5.0
8. NDAFG	23.3	13.7	-0.7	2.6	1.4
9. GSMH (7+8)	1.3	0.4	2.5	2.7	5.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
CARİ FİYATLARLA (MİLYON TL)					
1. TARIM	1,139.4	1,304.1	1,517.0	1,925.3	2,330.4
2. SANAYİ	1,538.0	1,906.6	2,178.9	2,459.2	2,811.9
3. İNŞAAT	1,081.4	1,119.0	1,287.9	1,464.1	1,686.4
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	12,887.2	15,560.7	18,013.3	20,361.3	23,563.9
4.1. TİCARET-TURİZM	3,814.5	4,962.6	5,866.5	6,846.0	8,089.9
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	2,052.9	3,722.0	4,399.9	5,134.5	6,067.4
4.1.2. Otel.-Lokanta	1,761.6	1,240.7	1,466.6	1,711.5	2,022.5
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,339.0	1,605.5	1,861.9	2,132.6	2,474.8
4.3. MALİ MÜESSESELER	1,486.4	1,559.5	1,897.7	2,040.1	2,460.6
4.4. KONUT GELİRLERİ	896.3	1,098.4	1,301.1	1,521.3	1,801.1
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	2,889.9	3,218.1	3,789.1	4,404.9	5,186.3
4.6. KAMU HİZMETLERİ	2,461.1	3,116.5	3,296.9	3,416.5	3,551.0
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	16,646.0	19,890.4	22,997.1	26,210.0	30,392.6
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,678.2	1,976.2	2,240.3	2,559.8	2,836.5
7. GSYİH (5+6)	18,324.2	21,866.6	25,237.3	28,769.8	33,229.1
8. NDAFG	10.6	14.2	16.6	19.4	22.7
9. GSMH (7+8)	18,334.8	21,880.8	25,253.9	28,789.2	33,251.9
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAY (%)					
1. TARIM	6.2	6.0	6.0	6.7	7.0
2. SANAYİ	8.4	8.7	8.6	8.5	8.5
3. İNŞAAT	5.9	5.1	5.1	5.1	5.1
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	70.3	71.2	71.4	70.8	70.9
4.1. TİCARET-TURİZM	20.8	22.7	23.2	23.8	24.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	11.2	17.0	17.4	17.8	18.3
4.1.2. Otel.-Lokanta	9.6	5.7	5.8	5.9	6.1
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	7.3	7.3	7.4	7.4	7.4
4.3. MALİ MÜESSESELER	8.1	7.1	7.5	7.1	7.4
4.4. KONUT GELİRLERİ	4.9	5.0	5.2	5.3	5.4
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	15.8	14.7	15.0	15.3	15.6
4.6. KAMU HİZMETLERİ	13.4	14.3	13.1	11.9	10.7
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	90.8	91.0	91.1	91.1	91.5
6. İTHALAT VERGİLERİ	9.2	9.0	8.9	8.9	8.5
7. GSYİH (5+6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
8. NDAFG	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
MİLYON ABD \$					
1.Cari İşlemler					
1.1. Dış Ticaret					
1.1.1. İhracat	100.9	87.7	95.7	102.0	117.2
1.1.2. İthalat	1,816.4	1,579.4	1,651.5	1,705.8	1,832.8
Dış Ticaret Dengesi	-1,715.5	-1,491.7	-1,555.8	-1,603.8	-1,715.5
GSYİH'daki Payı (%)	-53.6	-38.8	-38.7	-38.6	-38.4
1.2. Görünmeyen İşlemler					
1.2.1. Turizm (Net)	912.4	969.6	1,017.2	1,066.0	1,116.7
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	935.0	990.2	1,071.8	1,073.6	1,076.0
Yüksek Öğrenim	786.9	789.7	797.1	804.4	807.6
TC Yardımları	8.4	75.1	153.1	152.6	156.1
Diğer	139.7	125.4	121.6	116.6	112.4
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,847.4	1,959.8	2,089.0	2,139.6	2,192.7
Cari İşlemler Dengesi	131.9	468.1	533.3	535.8	477.2
GSYİH'daki Payı (%)	3.7	12.2	13.2	12.9	10.7
2. Sermaye Hareketleri					
2.1. TC Kredileri	92.4	0.0	70.2	69.9	71.6
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	64.7	46.4	49.5	52.7	56.1
Sermaye Hareketleri Dengesi	157.1	46.4	119.7	122.6	127.6
Genel Denge	289.0	514.6	652.9	658.4	604.8
GSYİH'daki Payı (%)	8.5	13.4	16.2	15.8	13.5
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	69.1	-528.6	-654.1	-666.8	-621.7
4. Net Hata ve Noksan	-358.1	14.0	1.2	8.4	16.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)					
1. Toplam Kaynaklar	17,697.2	19,221.6	21,910.4	25,081.4	29,701.5
1.1. GSMH	18,334.8	21,880.8	25,253.9	28,789.2	33,251.3
1.2. Dış Açık	-637.6	-2,659.2	-3,343.5	-3,707.9	-3,549.8
2. Toplam Yatırımlar	2,844.8	3,229.4	3,814.5	4,451.1	5,087.0
2.1. Sabit Sermaye	2,670.5	3,096.9	3,664.1	4,283.0	4,900.6
2.1.1. Kamu	325.5	501.4	674.0	825.2	959.2
2.1.2. Özel	2,345.0	2,595.5	2,990.1	3,457.8	3,941.5
2.2. Stok Değişimleri	174.3	132.5	150.4	168.2	186.3
2.2.1. Kamu	27.3	11.4	12.8	14.2	15.6
2.2.2. Özel	147.0	121.2	137.5	153.9	170.7
3. Toplam Tüketim	14,852.4	15,992.2	18,096.0	20,630.2	24,614.5
4. Kamu Harcanabilir Geliri	4,332.4	4,888.3	5,383.8	5,957.8	6,636.5
4.1. Kamu Tüketimi	3,231.1	3,530.4	4,087.3	4,680.0	5,325.2
4.2. Kamu Tasarrufu	1,101.3	1,357.9	1,296.5	1,277.8	1,311.3
4.3. Kamu Yatırımı	352.8	512.7	686.9	839.4	974.8
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	748.6	845.2	609.6	438.4	336.5
5. Özel Harcanabilir Gelir	14,002.4	16,992.5	19,870.1	22,831.5	26,614.8
5.1. Özel Tüketim	11,621.3	12,461.8	14,008.6	15,950.3	19,289.3
5.2. Özel Tasarruf	2,381.1	4,530.7	5,861.5	6,881.2	7,325.5
5.3. Özel Yatırım	2,492.0	2,716.7	3,127.6	3,611.7	4,112.2
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-111.0	1,814.0	2,733.9	3,269.5	3,213.3
Özel Tasarruf Oranı (%)	17.0	26.7	29.5	30.1	27.5
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	3,482.4	5,888.6	7,158.0	8,159.0	8,636.7
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
GSYİH'daki Pay (%)					
1. Toplam Kaynaklar	96.6	87.9	86.8	87.2	89.4
1.1. GSMH	100	100	100	100	100
1.2. Dış Açık	-3.5	-12.2	-13.2	-12.9	-10.7
2. Toplam Yatırımlar	15.5	14.8	15.1	15.5	15.3
2.1. Sabit Sermaye	14.6	14.2	14.5	14.9	14.7
2.1.1. Kamu	1.8	2.3	2.7	2.9	2.9
2.1.2. Özel	12.8	11.9	11.8	12.0	11.9
2.2. Stok Değişimleri	1.0	0.6	0.6	0.6	0.6
2.2.1. Kamu	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
2.2.2. Özel	0.8	0.6	0.5	0.5	0.5
3. Toplam Tüketim	81.1	73.1	71.7	71.7	74.1
4. Kamu Harcanabilir Geliri	23.6	22.4	21.3	20.7	20.0
4.1. Kamu Tüketimi	17.6	16.1	16.2	16.3	16.0
4.2. Kamu Tasarrufu	6.0	6.2	5.1	4.4	3.9
4.3. Kamu Yatırımı	1.9	2.3	2.7	2.9	2.9
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	4.1	3.9	2.4	1.5	1.0
5. Özel Harcanabilir Gelir	76.4	77.7	78.7	79.4	80.1
5.1. Özel Tüketim	63.4	57.0	55.5	55.4	58.0
5.2. Özel Tasarruf	13.0	20.7	23.2	23.9	22.0
5.3. Özel Yatırım	13.6	12.4	12.4	12.6	12.4
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-0.6	8.3	10.8	11.4	9.7
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	19.0	26.9	28.4	28.4	26.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

**EK TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER
İTİBARIYLA DAĞILIMI**

	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
	CARİ FİYATLARLA (MİLYON TL)				
1.Kamu Kesimi¹	325.5	501.4	674.0	825.2	959.2
2. Özel Kesim	2,345.0	2,595.5	2,990.1	3,457.8	3,941.5
Toplam	2,670.5	3,096.9	3,664.1	4,283.0	4,900.6
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
	GSYİH İÇİNDEKİ PAY (%)				
1.Kamu Kesimi	1.8	2.3	2.7	2.9	2.9
2. Özel Kesim	12.8	11.9	11.8	12.0	11.9
Toplam	14.6	14.2	14.5	14.9	14.7

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler dahil.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-7 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ

	2018	2019	TAHMİN		
			2020	2021	2022
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	279,853	287,810	293,835	299,599	305,363
İşgücü	142,283	147,755	152,779	157,973	163,344
İstihdam	132,411	138,438	143,560	148,872	153,710
İşsiz	9,872	9,317	9,218	9,101	9,634
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50.8	51.3	52.0	52.7	53.5
İstihdam Oranı (%)	47.3	48.1	48.9	49.7	50.3
İşsizlik Oranı (%)	6.9	6.3	6.0	5.8	5.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-8 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
BÜTÇE GELİRLERİ	5,464.9	6,305.0	7,796.0	8,575.6	9,433.2
Dış Yardımlar	446.7	695.0	960.0	1,056.0	1,161.0
Türkiye Cumhuriyeti	446.7	695.0	960.0	1,056.0	1,161.0
Diğer	0.0	-	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	5,452.3	7,705.0	8,814.0	9,695.4	10,664.9
BÜTÇE DENGESİ	12.6	-1,400.0	-1,018.0	-1,119.8	-1,231.8
FİNANSMAN	-12.6	1,400.0	1,018.0	1,119.8	1,231.8
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	40.8	575.0	440.0	484.0	532.4
İç Borçlanma	-53.4	825.0	578.0	635.8	699.4
	GSYİH İçindeki Pay (%)				
	2018	TAHMİN	HEDEF		
		2019	2020	2021	2022
BÜTÇE GELİRLERİ	29.8	25.7	27.1	25.9	26.9
Dış Yardımlar	2.4	2.8	3.3	3.2	3.3
Türkiye Cumhuriyeti	2.4	2.8	3.3	3.2	3.3
Diğer	-	-	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	29.7	31.4	30.6	29.3	30.4
BÜTÇE DENGESİ	0.1	-5.7	-3.5	-3.4	-3.5
FİNANSMAN	-0.1	5.7	3.5	3.4	3.5
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	0.2	2.3	1.5	1.5	1.5
İç Borçlanma	-0.3	3.4	2.0	1.9	2.0

Kaynak: Bütçe Dairesi, DPÖ

EK TABLO-9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM (%)	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM (%)
2018	30.0	12.1
2019	11.7	7.6
2020¹	11.6	5.4
2021¹	10.3	4.8
2022¹	9.4	4.4

¹ Tahmin

Kaynak: İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ
ŞUBAT 2020
LEFKOŞA